

بانهوتی کوردستان فەرهود نه کریت!

د. کهمال سهید قادر

بانهوتی کوردستان فەرهود نه کریت!

بهشی 1

د. کهمال سهید قادر

تیوری جیا جیا هه ن له سه ره هۆکاره کانی شه ره به شیوه یه کی گشتی، یه کییک له مانه تیوری ئابوری یه که وا هۆکاری هه مو شه ره کان بو کئیرکیی لایه نه به شداره کان له سه ره داهاتو کۆنترۆلکردنی سامانه سروشتی یه کانو بازاره کان ده گه رینیتته وه، له به رژه وه ندی چینیکی ته سک له ده سه لاتدارانو سه رمایه داران له سه ره حسابی قوربانی گیانیو مادی گه له کانیان. سه رۆکی پیشوی ئه مه ریکا (ودرو و یلسون) له وته یه کیدا له سالی 1919 له م باره یه وه ده لیت: ده بیت پیاویک، ژنیک وه هه تا منالیکیش هه بیت نه زانیت که وا هۆکاری شه ره له جیهانی سه رده مه دا کئیرکیی پیشه سازبو بازرگانی یه؟

زور لایه نیش به م شیوه یه ئه مه ریکاو به ریتانیاو هاوپه یمانه کانیان به وه تومه تبار ده که ن، پالنه ری سه ره کی یان له داگیرکردنی عیراقدی فاکته ری ئابوری بوبیت، بلخ ده سته سه رداگرنتی سه رچاوه نه وتی یه کان، هه رچه نده به نده خووی له م باوه ره دا نی یه چونکه ئه وان ده یانتوانی له گه ل رژیمی به عسا له سه ره نه وت ریککه ون له به رامبه ره مانه وه ی رژییم له سه ره ده سه لات، هه روه کو چۆن له گه ل ژماره یه که له سیستمه دکتاتوری یه کانی ناوچه که له سه ره ئه و بنه مایه ریککه وتون. به لام ئه وه ی به به لگه نامه وه نکۆلی لاینکریت تیوه گلانی ژماره یه که له به رپرسیانی پیشوی سه ربازیو مه ده نی ئه مه ریکایه له عیراقدی له چالاکی بازرگانی، وه به تایبه تیش له بواری نه وتی هه ریمی کوردستاندا. به پی ی به لگه نامه یه که که وا له سه ره سائیتی کۆمپانیایه کی نه وت بلاوکراوه ته وه، خاکی هه ریمی کوردستان سه رتاسه ره له نیوان کۆمپانیایه نه وتی یه ده ره کی یه کان دابه شکاروه به بی ئه وه ی گه لی کوردستان یا په رله مانه که ی ناگاداری پرۆسه که بن

http://www.vastexploration.com/files/file/09LONG001%20%7Bmap%7D%20KurdRegPetroBlockJuly29_v3%20%28vast%29.pdf

به لگه نامه که زور له نه خسه نهینی یه کانی هیزه ئیستیعماری یه کان ده کات که وا له سه رده می شه ری جیهانی یه که ما بو دابه شکردنی ولاتانی ئاسیاو ئه فه ریکا دایانده رشت. جاخو ئه گه ره هیمه تی دوو رۆژنامه نویسی بویر نه با له رۆژنامه ی (DAGENS NAERINGS LIV) ی نه رویجی که وا سه ره داوی ئه م توره رپاوه نه وتی یه یان ئاشکرا کرد، له وانه پرۆسه که بو ماوه یه کی دریزی تریش هه روا به نهینی ده مایه وه. واشپیده چیت هه ریمی کوردستان

ئامانجى سە رە كى ئە م تۆرە نە وتى يە بىت، ھۆكارە كە شى بە قسە ي تويزە ر (جۆست ھىلنە رمان) لە گروپى قە يرانى نىودە ولە تى بو ئە وە دە گە رپتە وە كە وا ئارامى لە ھە رىمدا بە رقە رارە، بە لَام من لە م برۋايە نىم ئە مە ھە مو راستى يە كە بىت، بە لكو زياتر نە رمى لىپرسراوانى ھە رىمىش بە رامبە ر بە ھە ولى لە م جۆرە رۆلى خۆى دە گىرپت، ئە گە ر مە سە لە كە ھە ر خۆى شە رىكايە تىش نە بىت. ئە گە ر ئە م بۆچونە ي ھلنە رمان راستبوايە دە بوايە ئىستا ئە م كۆمپانيانە لە خواروى عىراقىش چالاک بوان چونكە لە وىش ئاسودە يى تا رادە يە ك بە رقە رارە وە بە نە وتىش دە ولە مە ندن . لە ھە ر شوينىك دزو خاوە ن مال يە كىن، دە توانرپت زۆر شتى قە بە لە دە لاقە وە ئاوا بكرپت. بە پىي بە لگە نامە كان وا پىدە چپت پرۆسە ي پاوانكردنى نە وتى كوردستان لە لايە ن كۆمپانياو بازرگانى بيانى لە راويزكارى دە ستورى پيشوى ھە رىم (پىتە ر گالبرايسە) وە (PETER GALBRAITH) دە ستى پىكردبىت، پاش ئە وە ش چە ند كۆمپانياو بازرگانى ترى تامە زرۋو نە وسنى بە دواى خۆيا راکىشابىت. بۆيە شە ئە م لىكۆلىنە وە كورته ھە ر بە م راويزكارە بە ريزە دە ست پىدە كات:

1. پىتە ر گالبرايس: PETER GALBRAITH دىلوماتكارىكى ناسراوى پيشوى ئە مە رىكايە لە ھە شتاكانى سە دە ي رابردو وە پە يوہ ندى بە كيشە ي گە لى كورده وە ھە يە، بە لَام زياتر لە پاش روخانى رژىمى بە عسە وە كاتى بوہ راويزكارى دە ستورى حكومە تى ھە رىمى كوردستان ھە روہ كو خۆى دە لپت لە سە ر بناغە ي خۆبە خشى، بە لَام بە لگە نامە كان دە يسە لمينن كە وا كارە كانى بە تە واوہ تى خۆبە خش نە بون بە لكو ھە ر لە سە رە تاوہ ئامانجى بازرگانى كردنى بە مە سە لە كە ھە بوہ. بو ئە م مە بە ستە ش بە پىي بە لگە نامە يە كى حكومە تى وىلايە تى دىلاويزى ئە مە رىكى لە 29.05.04 وە خۆيو كورە كە ي كۆمپانيايە كى بازرگانىان بە ناوى (PORCUPINE) دامە زراندوہ (http://multimedia.dn.no/archive/00176/Porcupine_176107a.pdf) ديارە پىتە ر گالبرايس لە رپىگاي سە رمايە دارىكى نە رويجى بە ناوى (ئە ندرى رۆسجۆ)، خاوە ن كۆمپانياي سە رمايە گوزارى (سپنتىنيال) پە يوہ ندى لە گە ل كۆمپانياي نە وتى نە رويجى (دى. ئىن. ئۆ) بە ستوہ دوايىش بە يە كە وە لايىسنىسە بە رھە مەينانى نە وتى كىلگە كانى تاوقى يان لە حكومە تى ھە رىم كرىوہ. بە چە ندىان كرىوہ وە لە كى تا ئىستا رون نى يە. پىتە ر گالبرايس كاتى راويزكارى حكومە تى ھە رىم بوہ لە ھە مان كاتىشا راويزكارى كۆمپانياي نە وتى (دى ئىن ئۆ) بوہ وە بە رزە وە ندى بازرگانى لە كوردستان ھە بوہ بۆيە گومان لە وە فادارى بو حكومە تى ھە رىم دە كرىت. بە پىي ي سە رچاوہ يە كى پە رلە مانى كوردستان ھە ر پىتە ر گالبرايس سە رچاوہ ي ئە و رە شنوسە ي دە ستورى ھە رىم بوہ كە وا لە دە ستورى ھە رىمى سربسكاي كۆمارى بۆسنىاو ھىرزگۆفنىيا كۆپى كراوہ وە مشتومرپكى زۆرى لە سە رە. تا ئىستا ديار نى يە پىتە ر گالبرايس بە رامبە ر بە م كۆپى كردنە چە ندى لە حكومە تى ھە رىم وە رگرتوہ. پىتە ر گالبرايسو رۆسجۆ

له سه ره تادا هه ريه كه 5% يان له پشكه نه وتى يه كانى تاوقى بۆ دابينكراوه، واشپيده چيټ به خورايى بټت وه كو پاداشتيك بۆ دروستكردنى په يوه ندى له نيوان كۆمپانياي (دى ئين ئۆ) وه حكومه تى هه ريټى كوردستان. پيټه ر گالرايس به (IRAQ OIL REPORT) ى وتوه كه وا حكومه تى هه ريټ ئاگادارى په يوه ندى يه كانى ئه و بوه له گه ل ئه و كۆمپانيايه

<http://wok3.wordpress.com/2009/10/18/peter-galbraith-and-porcupine-oil>

ئيسټا كيشه كه وتوته نيوان كۆمپانياي (دى ئين ئۆ) و پيټه ر گالرايس وه كيشه كه ش له پيش دادگاي ته حكيمه له له نده ن. پيټه ر گالرايسو سه رمايه دارىكى يه مه نى به ناوى شاهير عه بد ئه لحه ق داواى 525 مليون دۆلار له م كۆمپانيايه ده كه ن وه كو قه ره بوكرده وه.

2. ئه ندرئ رۆسجۆ: ENDRE ROSJO خاوه ن كۆمپانياي سه رمايه گوزارى (CENTENNIAL) ى نه رويجى يه. به پي راپورتي سالانه ى كۆمپانيايكه، ئه و كۆمپانيايه بۆ يه كه مجار له سالى 2004 هه لساوه به دروستكردنى په يوه ندى له نيوان حكومه تى هه ريټو كۆمپانياي دى ئين ئۆ (<http://www.centennial.no>). وا دياره رۆسجۆ كه سيكى شاره زا بوه بويه هه ر زوو پشكه كانى خوى فرۆشتوته وه به سه رمايه دارى يه مه نى عه بدل ئه لحه ق. نوسه رى ئه م بابه ته هه وليدا به ته له فۆن چه ند پرسيارىك له رۆسجۆ بكات به لام ناوبراو ئاماده نه بو هيچ رونكرنه وه يه ك بدات.

3. كۆمپانياي دى ئين ئيو: كۆمپانياي DNO كۆمپانيايه كى نه وتى نه رويجى بچوكه (<http://www.dno.no/Operations/Assets>) وه به پي ى ئه م زانبارى يانه ى له سه ر سايتى كۆمپانيايكه بلاوكراوه ته وه ئه و كۆمپانيايه جگه له كوردستان جموجۆلى نه وتى له موزه مبيقو، يه مه نو، غيناي ئيستوائى هه يه، وه له سالى 2009 نزىكه ى 100 مليون دۆلار داهاى بوه له وه نزىكه ى 70 مليونى له هه ريټى كوردستانه وه هاتوه. په يوه ندى ته له فۆنيو نامه ى ئه لكترونى بۆ به ده ستهينانى زانبارى زياتر له م كۆمپانيايه له سه ر نه وتى كوردستان تا ئيسټا بي ئه نجام بوه.

4. شاهير عبد ئه لحه ق: شاهير عه بد ئه لحه ق بازرگانىكى يه مه نى گومانلىكراوه له به لگه نامه يه كى ده زگاي هه والگري ئه مه ريكى (CIA) به وه تۆمه تباركراوه له نه وه ده كانى سه ده ى رابردودا له شكاندنى ئابلوقه ى فرۆشتنى چه ك به رژيټى به عس ده ستى هه بوبټت هه رچه نده رژيټى به عس گومانى لئ ى هه بوه كه وا په يوه ندى له گه ل ده زگاي جاسوسى ئيسرائيلى مۆساد هه بوه (https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/iraq_wmd_2004/chap2_annxJ.html). له به لگه نامه يه كى ترى ده زگاي هه والگري رژيټى به عس ناوى له گه ل ناوى ئه و كه سانه هاتوه كه وا ده ستيان له قاچاغچياتى كردن به نه وتى عيراق هه بوه

<http://www.freerepublic.com/focus/f-news/1068890/posts>

، به پئی ی چه ند زانیاری یه کی تر ناوبراو له هه شتاکانی سه ده ی رابردودا په یوه ندی بازرگانی له گه ل ئوسامه بن لادن هه بوه وه له سالی 1985 وه فه رمانی ده ستگیرکردنی له سودان بو ده رچوه به تومه تی دزینی پاره ی پاپوړیکی نه وتی

<http://sudaneseonline.com/cgi-bin/sdb/2bb.cgi?seq=msg&board=64&msg=1128891215>

ئه م زاته ش خوئی به شه ریکی نه وتی هه رییمی کوردستان ده زانییت وه ئیستا به یه که وه له گه ل پیته ر گالبرایس داوای 525 ملیون دۆلار له کومپانیای (دی ئین ئو ده که ن) وه کو قه ره بوکردنه وه ی پشکه کانیاں له نه وتی کوردستان.

5. کومپانیای فاست ئیکسپلورایشنس: کومپانیای (VAST EXPLORATIONS) کومپانیایه کی نه وتی که نه دی بچوکه وا دیاره سه ر به کومپانیای (NIKO RESOURCES) ی که نه دی یه. به پئی ی ئه و زانیاری یانه ی له سه رسایتی کومپانیایه بلاوکرانه ته وه، ئه م کومپانیایه 37% ی پشکی کیلگه نه وتی یه کانی قه ره داغی به نه وتی که رکوکیشه وه له حکومه تی هه رییم کرپوه (<http://www.vastexploration.com/index.asp?pid=38>), جا ئه م پشکانه یان چوون کرپوه وه له کی ئه میش هه ر رون نی یه. تا ئیستاش سه روکی ئه م کومپانیایه (ئه حمه د سه عید) وه لامی چه ند پرسیاریکی نوسه ری ئه م بابه ته ی نه داوه ته وه. ئه نجومه نی به ریوه به رانی ئه م کومپانیایه پیک هاتوه له هه رییه ک له ئه حمه د سه عید وه (STA BHARTI), به م دوایی یه ش جه نه رال (جا ی گارنه ر) هاته نیو ئه م ئه نجومه نه وه وه کولونیل (ریچارد نابیش) کرایه جیگری به ریوه به ری ئوپه راسیونه نه وتی ی کانی کوردستان. له رونکردنه وه یه کی کومپانیای فاست هاتوه که وا ئه م دوو ئه فسه ره ی پیشوی ئه م ریکی به هوئی په یوه ندی یه نایابه کانیاں له گه ل لیپرسراوانی هه رییمی کوردستان له م پوستانه یان دانراون.

6. جه نه رال جا ی گارنه ر: جه نه رال

(J GARNER) یه که م حاکمی سه ربازی ئه م ریکی بو له عیراق له پاش پوخانی پژییمی به عسا، یه کسه ر پاش خانه نشینکردنی ده ستی کرد به بازرگانی کردن له هه رییمی کوردستان وه ئیستا ئه ندای ئه نجومه نی به ریوه به رانی کومپانیای فاسته.

7. کولونیل ریچارد ناب: کولونیل (RICHARD NAAB) فه رمانده ی هیزه کانی ئه م ریکا بو له کوردستان له سالی 1991 ، ئه میش پاش خانه نشینکردنی به هه مان شیوه بو کاری بازرگانی روی له کوردسان کرد، چونکه به هوئی دوستایه تی له گه ل لیپرسراوانی سیاسی هه رییم چاوه روانی ئاسانکاری زور ده کات. کولونیل ناب ئیستا جیگری به ریوه به ری ئوپه راسیونه نه وتی یه کانی کومپانیای فاسته

له كوردستان (<http://www.reuters.com/article/pressRelease/idUS171824+19->)
(Jun-2008+MW20080619).

6. كۆمپانيای فۆرביس مانهاتن: كۆمپانيای (FORBES&MANHATTAN) كۆمپانيایه كى بچوكى كه نه دى يه ژماره ى كارمه نده كانى له 100 كه س كه متره، واش پیده چیت كه وا كۆمپانيای نه وتى قاست ته نها لقیك بیت له م كۆمپانيایه چونكه ئه نجومه نى به رپوه بردنى ئه م كۆمپانيایه ش هه ر له لایه ئه حمه دسه عیدو (STA BHARTI) پیکدیت. جه نه رال جای گارنه ریش پیش ئه وه ى بکریته ئه ندامى ئه نجومه نى به رپوه بردنى كۆمپانيای قاست، ئه ندامى ئه نجومه نى راویژکاری ئه م كۆمپانيایه بوه
(<http://www.forbesmanhattan.com/management.asp>)

7. كۆمپانيای نیکو ریسورس: كۆمپانيای (NIKO RESOURCES) كۆمپانيایه كى بچوكى نه وتو گازی كه نه دى يه ژماره ى كارمه ندانى له 70 كه سیک كه مترن. به پئی ى ئه و زانیاریانه ى له سه ر سائتی كۆمپانيایه بلاوكرانه ته وه كۆمپانيایه 36% پشكه كانى ئاقاریكى به قه واره ى 846 كم دوجا له کیلگه نه وتی يه كانى قه ره داغ به ركه وتوه (<http://www.nikoresources.com/nikoop.htm>)
(لیره شدا دیارنى يه چۆن ئه م پشكه ى به ركه وتوه.

8. نه جمه دین كه ریم: د. نه جمه دین كه ریم پزیشكو كه سایه تی سیاسی ناسراوى كوردی دانیشتوی ئه مه ریکا تا ئیستا يه كه م كه سایه تی سیاسی كورده ناوی له په یوه ندی له گه ل چالاکى يه نه وتی يه كانى كۆمپانيایه بیانی يه كان كوردستاندا هاتبیت. به پئی زانیاری سائته كه ى كۆمپانيای قاست، د. نه جمه دین ئه ندامى ئه نجومه نى راویژکارانى ئه م كۆمپانيایه يه
(http://www.oilbarrel.com/fileadmin/content/pdfs/oilbarrel/15_sept/V.Expl.pdf).

رون نى يه چۆن ئه م به رپزه وه كو پزیشك كراوه به ئه ندامى ئه نجومه نى راویژکاری كۆمپانيایه كى نه وت كه وا له كوردستاندا به شیوه يه كى ناشه فاف چالاکى هه يه. پۆستی راویژکاری خۆى وه كو به شدارى كردن له پشكه كان وایه، به لام له جیاتی ئه وه ى به ناوی پشكدار قه ره بوى مادى بکریته وه، به ناوی راویژکار قه ره بو ده کریته وه، برى قه ره بوكردنه وه كه ش دیاری نه كراوه، واته به ره و سه ره وه كراوه يه.

9. كۆمپانيای خه لیل زاد ئه سۆسیه یشنس: كۆمپانيای (KHALILZAD ASSOCIATIONS) كۆمپانيایه كى راویژکاری بازرگانى يه باره گاكه ى له واشنتنه له گه ل لقیك له هه ولیر. ئه م كۆمپانيایه هه رچه نده راسته وخۆ په یوه ندی به ئۆپه راسیونه نه وتی يه كانى كۆمپانيایه كانی له سه ره وه ناوهیژراو نى يه، به لام هه ره كه له سائته كه ى هاتوه له بواری ووزه ش راویژکاری پشكه ش ده كات. ئه م كۆمپانيایه بالویزی پیشوی ئه مه ریکی له عیراق زالمای خه لیل زاد خاوه نه كه يه تی وه هه شت كارمه ندی تریشى هه يه كه وا دوانیان كوردی هه ریمن. خه لیلزاد خۆى به ئه سل خه لکی ئه فغانستانه به لام پاش خانه

نشینکردنی جموجۆله بازرگانی یه کانی خوۆ ئاراسته ی هه ریمی کوردستان کرد، دیاره هه ریم چه ورترو سه لامه ترو بیکه ستره له ولاته که ی خوۆ. زه لمای خه لیل زادیش له سه ر سایته که یا ریکلام به په یوه ندی یه تایبه تی یه کانی خوۆ له گه ل لیپرسراوانی سیاسی هه ریم ده کات
(<http://www.khalilzadassociates.com/servicesExpertise.aspx>).

هه روه ک له سه ره وه ئاماژه ی بو کرا، ژماره یه ک له لیپرسراوانی پيشوی ئه مه ریکی ئیستا له بازرگانیکردن به نه وتی کوردستان گلاون، ئه مه ش ته نها له م چه ند مانگه ی دوایی ئاشکرا بو هه رچه نده سه فقه کان هه ندیکیان ده گه رینه وه بو سالی 2004، بویه بومان هه یه بپرسین بوچی ئه م سه فقانه ئیستا ئاشکرا ده بن؟ به بوچونی من سی ئه گه ره یه له پشت ئه م ئاشکراکردنه له م کاته دا:

1. مه سه له که ریککه وته و دوو رۆژنامه نوسی بویری نه رویجی هه لیکیان بو هه لکه وتوه و نهینی یه کانیاں ئاشکرا کردوه، پاش ئه وا نیش پرۆسه که به رده وام بوه. من ئه م ئه گه ره زور به لاواز ده بینم، یا:

2. کۆمپانیا زه به لاحه کانی نه وت له جیهان گه یشتونه ته ریککه وتنیک له گه ل حکومه تی فدرالی عیراق له سه ر به رهه مهینانی نه وتی عیراق، بویه ئیستا ئه م کۆمپانیا بچوکانه له یانه نه وتی یه که ده رده کرینه ده ره وه و ده سه لاتی ده رهینانی نه وتی هه ریمیش به ته واوه تی ده دریته ده ست به غدا، وه جموجۆله نه وتی یه کانی هه ریم ته نها بو فشار خستنه سه ر حکومه تی فدرال بو. مۆرکردنی چه ند ریککه وتنامه یه کی نه وتی له نیوان حکومه تی عیراقی فدرالو ژماره یه ک کۆمپانیای بیانی زه به لاحی نه وت له م دوایی یه دا پالپشتی ئه م تیوری یه ده که ن، یاخود:

3. حکومه تانی ئه مه ریکاو به ریتانیا له پشت ئاشکرا بونی ئه م نهینی یانه ن چونکه نایانه ویت شه ری عیراق بکریته ئامرازیک له لایه ن چه ند کونه لیپرسراویکی ئه مه ریکی یه وه بو خوده وله مه ندکردن پاش ئه وه ی ده ها هه زار قوربانیاندا له کوزراو بریندار، وه هه روه ها له پیناوی پوچه لکردنه وه ی ئه م پرۆپاگه ندانه ش که وا ئه مه ریکاو به ریتانیا به وه تومه تبار ده که ن له پیناوی نه وت عیراقیان داگیرکردبیت، جگه له به ربه ره کانی کردنی ئه و گه نده لیه ش که وا پاش پرۆسه ی روخانی رژییم به هیژتربو. به ریتانیاو ئه مه ریکا له باره ی گه نده لی ئاگاداریشیان ئاراسته ی سه روکی ئه فغانی کارزای کردوه، ئه گه ر نا یارمه تی لیده برن.

به شیوه یه کی گشتی هه رکه سیکو لایه نیک له پشت ئاشکراکردنی ئه م نهینی یانه بیټ جیگای سوپاسو خوشحالی یه بو گه لی کورد چونکه پلانه که دژ به سه رچاوه ی داهاتی گه لی کوردستانو نه وه کانی داهاتویه تی ده بیټ به هه مو شیوه یه ک به ربه ره کانی بکریت. په رله مانی کوردستان وه کو نوینه ری گه ل لیره دا ئه رکی سه ره کی ده که ویته ئه ستو ئه میش له ریگای لیپرسینه وه له حکومه تی هه رییم وه په یوه ند ی کردن به کومپانیاکانی په یوه ندیدار بو ئاشکراکردنی سه فقه کانیاں له گه ل حکومی تی هه رییم، ئه گه رنا هه مو گریبه نده کان شه رعی یه تی خویمان له ده ست ددهن.

گازی کوردستان دزه ده کات!

به شی (2)

گازی سروشتی له شیوه ی نه وت جگه له وه ی که وا سه رچاوه یه کی سه ره کی وزه یه، پیکهاته یه کی بنه ره تی پیشه سازی جوړاو جوړیشه، بویه بونی له هه ر ولاتیک پیگه یه کی ستراتیجی تاییه تی پیده به خشیت، جاریش وایه ئه گه ر ئه م ولاته بیکه سو لاواز بو ئه وا بو ی هه یه ئه م سامانه سروشتی یانه له جیاتی ئه وه ی بینه سه رچاوه ی هیزو خیرو بیرات بو ی، بینه سه رچاوه ی نه فره تیو به لا، چونکه ده وله مه ندی له هه مانکاتدا سه رنجی ته ماعکارانو مافیاکانی راپورتی سامانی گه لان بوخوی راده کیشت به تاییه تیش ئه گه ر ده سه لانداری ئه م ولاته گه نده لو سه ربه خو نه بون.

هه ریمی کوردستانی ئیمه ش خوا به ره که تیکی زوری نه وتو گازی به سه را باراندوه، به لام له بیکه سی ئه م هه رییمه و که مته رخه می تاکه کانی به رامبه ر چاره نوسی سامانه سروشتی یه کانیاں، وا خه ریکه هه ردو سامانی سروشتی نه وتو گازی کوردستان له لایه ن چه ند کومپانیا یه کی ده ره کی یه وه به هاوکاری هه ندئ لایه نی ناوخو فه رهود ده کریں. له راستیشدا نه وتو گازی کوردستان پیش ده رهینانی له نیوان ئه م کومپانیانه و لیپرسراوانی گه نده لی کوردستانه وه به نهینی دابه شکراوه، ئه وا به م دوایی یه وا خه ریکه ئه م سه فقه نهینی یانه ئاشکرا ده بن. له به شی یه که مدا باسی فه رهودکردنی نه وتی کوردستانمان کرد، له م به شه شدا باسی چونی یه تی تالانکردنی سه رچاوه گازی یه کانی کوردستان ده که بین.

برې یه ده کی ئه و گازه سروشتی یه ی تا ئیستا له هه ریمی کوردستاندا دوزراوه ته وه له 100 ملیار مه تری سیجا تیپه ر ده کات ئه مه ش هیشتا مه زه نده ی سه ره تایه یه وا پیده چیت چه ند قاتی ئه م بره ش له ژیر خاکی کوردستاندا په

نگی خواردبیتته وه، به مه ش هه ریمی کوردستان له ده و له مه ندی به م سه رچاوه ستراتیجی یه ده چیتته ریزی ولاتانی وه کو پوسیوا ئیرانو کاراخستانو قه ته ر، بویه زور کومپانیوا که سانی ده ره کیو کوردستانی که وتونه ته هه و لی تالانکردنی ئه م سامانه، به تایبه تیش له ریگای به رتیلدان به لیپرسراوانی هه ریمو فشار هیئان بو سه ریان. له سه روی ئه م کومپانیانه ش کومپانیایه کی ئیماراتی عه ره بی یه به ناوی (پیرل پیترولیوم)، که وا به پی ی سه رچاوه جیا جیاکان مافی ده رهینانو فرۆشتنی گازی هه ردو کیلگه ی سه ره کی خورمه له و چه مچه مالی له حکومه تی هه ریم کریوه، لیڤه شدا دیار نی یه ئه م مافه یان له کی کریوه و به چه ند. مادامه کی ناوی ئه و کومپانیایه هات، با له مه وه ده ست پییکه یین وه کو ده روزه یه ک بو چونه ناو توڤی مافیایی تالانکردنی گازی کوردستان:

1. کومپانیای پیرل پیترولیوم (PEARL Petroleum). به پی ئه و زانیاری یه که مانه ی که وا له سه ر ئه م کومپانیایه ته مو مزایوی یه ده ست که وتون، ئه مه کومپانیایه کی ئیماراتی عه ره بی یه مافی ده رهینانی گازی کیلگه کانی خورمه له و چه مچه مالی به ده ستهیناوه، واش پییده چیت گه نده لی رولی سه ره کی دیبیت له م سه فقه یه دا هه ره کو له خواره وه باسی ده که یین. کومپانیایه خوی کومپانیایه کی ده مامکدراوی نیمچه نهینی یه، هه تا مالیه ریکی تایبه ت به خۆشی نی یه که چی بوته خاوه ن مافی ده رهینانی گازی سروشتی کوردستان که وا به ها که ی له ده ها ملیار دۆلار ره تده دات. دیاره ئه م کومپانیایه شتیکی هه یه بیشاریته وه. ئه و زانیاری یانه ی له سه ر ئه م کومپانیایه ده ست که وتون له ریگای ناراسته وخۆوه بوه وه کو مالیه ری سه رجه له ی کومپانیایکانی جیهان)

<http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=59125917> . به پی ی سه رچاوه کان خاوه نداری یه تی ئه م کومپانیایه به ریژه ی 50:50 ده گه ریته وه بو دوو کومپانیای ئیماراتی عه ره بی به ناوی (دانه گاز) وه (هیلال):

2. کومپانیای هیلال: کومپانیای نه وتی هیلال کومپانیایه کی گه وره ی نه وتی ئیماراتی عه ره بی که رتی تایبه ته له سالی 1970 وه دامه زراوه. کومپانیای هیلال لقیکی تایبه تی به ناوی (دانه گاز) کردوته وه که وا ته نها کاری پیشه سازی ده رهینانی گاز ده کات. دیاره کومپانیای هیلال له سالی 2007 وه رییکه وتنامه یه کی له گه ل حکومه تی هه ریمدا مؤر کردوه به ناوی (پروتوکلوی

هاوکاری ستراستیجی) بۆ به رهه مهینانی گازی هه ردو کیلگه ی ناوبراو (http://www.crescent.ae/html/crescent_iraq_kurdistan.html). لیڤه دا به هۆی نهیننی بونی ناوه رۆکی ئه م ریککه وتننامه یه مه رجه کانی دیار نین بویه ده بیته گه نده لی تیا بیته. به نده به ته له فۆن په یوه ندی کرد به نوینه ری کۆمپانیای هیلال له هه ولیر به لام ئه و ناماده نه بو هیچ زانیاری یه ک بدرکینیت له سه ر ناوه رۆکی ئه م ریککه وتننامه یه هه ر ئه وه نده ی ووت که وا کۆمپانیاکه یان به رده وامه له گه یاندنی گازی کیلگه کانی خورمه له و چه مچه مال به ویستگه کانی به رهه مهینانی کاره با له هه ولیرو سلیمانی

3. (<http://www.crescent.ae/html/contact.html>).

4. کۆمپانیای دانه گاز: ئه م کۆمپانیایه هه روه کو له سه ره وه نامازه ی بۆ کرا لقیکی تاییه ته به کۆمپانیای هیلال خاوه نی یه تی زوربه ی پشکه کانی ده گه ریته وه بۆ چه ند شیخو ئه میریکی که نداو له بنه ماله کانی ال سعودو، ال نهینانو، ال سانی (<http://www.danagas.ae>). دانه گازیش پرۆژه ی تاییه تی خۆی هه یه له هه ریمی کوردستان، که وا دیارنی یه له ژیر چی مه رجیکا به ده سته هیناوه (<http://danagas.ae.tmp10.mschoosting.com/portal/b32dc1f3-2cca-486b-811b-d93fee9e4f17.aspx>) ، هه ولی په یوه ندیکردندا به نوینه ری دانه گاز له کوردستان به لام بیسود بو

5. (<http://danagas.ae.tmp10.mschoosting.com/portal/b32dc1f3-2cca-486b-811b-d93fee9e4f17.aspx>).

ئه م دوو کۆمپانیایه ش له لایه ن خۆیانه وه له 20% پشکه کانی خۆیان له هه ردو کیلگه ی گازی خورمه له و چه مچه مال فرۆشتوته هه ریبه ک له کۆمپانیای نه وتی نه مساویو هه نگاری به بری 700 ملیۆن دۆلار، ئه مانه ش ده یانه ویته گازی ئه م دوو کیلگه یه به بری 30 ملیارد مه تری سیجا له سالیکا به هۆی هیلی نابوکۆ وه ره وانه ی ئه ورپا بکه ن

<http://www.kurdishglobe.net/displayArticle.jsp?id=97D2F6DB4F4B9439DF682C43F6576E20>، که وا به نرخ ی بازار سالانه بایی 15 ملیارد دۆلاره به لام دیار نی یه ئه و دوو کۆمپانیایه چه ند پاره به هه ریمی کوردستان ده ده ن به رامبه ر ئه و بره زۆره ی گاز. گومان له وه دا نی یه هه ردو کۆمپانیای نه مساویو هه نگاری ده بیته ده می هه ندی لیپرسراوانی هه رییمان چه ور کردبیته چونکه گازی ئه م دوو کیلگه یه به شی 200 سالی پیویستی هه ریمی کوردستان ده کات به لام ته نها سی سالی پرۆژه ی نابوکۆ. ئه مه تالانو گه نده لی یه!

جگه له م کۆمپانیانه ی له سه ره وه باسکران توپکی تری ئالۆزی کۆمپانیا که نه دی یه کان له م سه فقه ته مومژاویانه به شدارن. پێش هه موشیان کۆمپانیا به ک به ناوی (ویسترن ئویل ساندس).

6. کۆمپانیا (WESTERN OIL SANDS): ئه مه یان کۆمپانیا به کی به رهه مهینانی نه وتو گازی که نه دی یه دیاره له گه ل حکومه تی هه ری می کوردستان ریککه وتوه له سه ر به رهه مهینانی به شیک له نه وتو گازی هه ری می له ژیر مه رچی نهینو ناشه فافدا وه به بی ئاگاداری په رله مانی هه ری می کوردستان، یا رای گشتی (http://en.wikipedia.org/wiki/Western_oil_sands). بو ئه م مه به سته ش ئه م کۆمپانیا به لقیکی تایبه تی بو به رهه مهینانی نه وتو گازی کوردستان دامه زرانده به ناوی (ویسترن زاگروس).

7. کۆمپانیا ویسترن زاگروس: کۆمپانیا (WESTERNZAGROS LTD) هه روه کو ئاماره ی بیکرا لقیکه له کۆمپانیا (ویسترن ئویل ساندس) له سالی 2008 له گه ل حکومه تی هه ری می گه یشتوته ریککه وتنامه یه ک (<http://www.westernzagros.com/operations/index.html>) بو به رهه مهینانی نه وتو گازی کیلگه نه وتو گازی یه کانی که لار باوه نور به مه رچی ئه وه ی 40% داها ت بو خویان بیت، 20% بو حکومه تی هه ری می، وه ئه و 40% ده مینیتته وه ش بو کۆمپانیا به کی تری که نه دی به ناوی تالیسمان ئینیرگی لیمتد (http://www.talisman-energy.com/operations/other_areas/qatar.html). سه بیری ریزه ی دابه شکردنی داها تی نه وتو گازی کوردستان بکه له نیوان حکومه تی هه ری می ئه م کۆمپانیا نه چۆن ته نها 20% بو هه ری می کوردستانه له به رامبه ریشا 80% بو هه ردو کۆمپانیا بیانی. جا لی ره دا سیستمی فیلو گه نده لی یه کان به دیار ده که ون له نیوان لیپرسراوانی هه ری می کوردستانو کۆمپانیا بیانی یه کان که وا له خواره وه به دریزی گفتوگۆی له سه ر ده که یین.

سیستمی دزینی نه وتو گازی کوردستان:

دزینی برپکی وا زوری داها تی سامانه سروشتی یه کانی گه لی ک، که وا له حاله تی کوردستاندا بو ماوه ی دریزخایه ن خوی له سه ده ها ملیار دۆلار ده دات، پرۆسه یه کی زور ئالۆزی پیویسته بو ونکردنی سه ره داوه کان. بو نمونه ئه گه ر کۆمپانیا (ج) بیه وی ت نه وتو گاز له کوردستان به رهه م بینیت ئه و کۆمپانیا که ده زانیت که وا به بی چه ورکردنی لیپرسراوان ئه م کاره زه حمه ته بو یه ده که ویته گفتوگۆی

نهیانی له گه ل لیپرسراوانی هه ریم، جا هه ردو لا یاخود له سه ره وه ریکده که ون که وا کۆمپانیای (ج) به رتیل به ناوی شیرینی بدات به لیپرسراوانی هه ریم ئه میش ده نیردریته کۆنتۆی تایبه ت له ده ره وه، به لام ئه م حاله ته ده گمه نه چونکه لیپرسراوانی هه ریم ده یانه ویت نه وه کانی داهاوشیان له گه ل ئه و کۆمپانیانه سودمه ند بن له فه رهوکردنی سامانه سروشتی یه کانی کوردستان بۆیه بۆ ئه م مه به سته په نا ده به نه به ر میتۆدیکی تری زۆر ئالۆز. لیره دا کۆمپانیای (ج) هه لده ستیت به کردنه وه ی لقیکی تایبه ت بۆ به رهه مهینانی نه وتو گازی هه ریمی کوردستان به ناوی (ب) بۆ نمونه. جا پاش ئه وه له گه ل لیپرسراوانی هه ریم ریکده که ون له سه ره به خشینی مافی ده رهینانی نه وتو گازی کیلگه یه ک به رامبه ره به به خشینی ریزه یه کی تایبه ت له پشکه کانی کۆمپانیای (ج) یا لقه نوئ یه که ی، واته کۆمپانیای (ب) به لیپرسراوانی هه ریم یا که سوکاریان، مه رجیش نی یه راسته وخۆ له ژیر ناوی خویان بیت به لکو ده توانریت به ناوی کۆمپانیایه کیش بیت. پاش ئه وه کۆمپانیای (ب) له لایه ن حکومه تی هه ریمه وه مافی ده رهینانی کیلگه یه کی نه وتو گازی پیده به خشریت به مه رجی زۆر سودمه ند بۆ کۆمپانیاکه وه به زیانی خه لکی کوردستان. ئه م میتۆده له حاله تی کۆمپانیای دانه گازی هیلال په بیره و کرا کاتی کۆمپانیایه کی نوی به ناوی پیڕل پیترۆلیۆم بۆ به رهه مهینانی گازی چه مچه مالۆ خورمه له دامه زرا، وه له حاله تی کۆمپانیای ویسترن ئویل ساندسو ته لیسمان ئینیرگی، کۆمپانیای ویستیرن زاگروسیان بۆ به رهه مهینانی نه وتو گازی کوردستان دامه زراند، ئیستا تیده گه یین بۆچی له حاله تی سه ره وه ته نها 20% داها تی نه وتو گازی هه ریم بۆ خه لکی کوردستان بو وه 80% بۆ دوو کۆمپانیای بیانی یه که، چونکه لیپرسراوانی هه ریم شه ریکن له م 80%، واته به یه که وه له گه ل کۆمپانیای بیانی یه کان 80% داها تی نه وتو گازی هه ریم ده دزن هه موش شیوه یه کی یاسایی هه یه ناوشیان له هیچ شوینیک دیار ناکه ویت. له سه ره ئاستی نیوده و له تی یه ک شه ری نهینی سه خت له ئارادیه بۆ دزینی سامانی گه لان به هاوکاری لیپرسراوه گه نده لو به کریگیراوه کانی ئه م ولاتانه، به تایبه تیش ئه گه ره گه له کانیا ن به سته زمانو سه لامه ت بن وه کو گه لی کوردستان بۆ نمونه، چونکه هه مو گه لیک ئه م فه رهوده قه بول ناکات. له هه ریمی کوردستاندا له گه ل ئاشکرا بونی ئه م تالانه ی سامانه سروشتی یه کانی هه ریم هه مو لایه نه کان تا راده یه ک بیده نگن به ئۆپۆزیسیۆنیشه وه که وا ئه گه ره به قسه بیت ئاگر ده خوون. ناحه قیشیان ناگرم قسه کردن له سه ره ته وه ری وا بفه به ستراوه ته وه به خه ته ری زۆره وه. به نده خووی له سه

ر نویسی ئه م جوړه بابه تانه شه ش مانگ خرایه زیندانی تاکه که سیوه دواییش ژه هرخواردکرام به مه به ستي کوشتن خوا ده ربازی کردم، ئیستاش دیار نی یه که ی سه ر هه لده داته وه به لام بی باکم با ئه وه ش قوربانی کوردستان بییت.

ته وه ریکی تر ماوه باسی بکه ین، نه‌میش یاسای نه وتو گازه .

یاسای نه وتو گاز، یا یاسای فه رهود؟

په رله مانی هه رییمی کوردستان له ئابی 2007 یاسایه کی ده رکرد به ناوی یاسای نه وتو گازی هه رییمی کوردستان، که وا هه ریاسا ناسیک سه پیری ناوه پوکه که ی بکات بو ی به دیار ده که ویت که وا مه به ستي سه ره کی له م یاسایه پوانکردنی سامانه سروشتی یه کانی هه رییمی کوردستانه له لایه ن لیپرسراوانی یه کیتیو پارتی یه وه. یاساکه خو ی یاسایه کی دریزو تیرو ته سه له له 61 ماده پیکهاتوه، هه ر بو به راورد یاسای ئیمتیازاتی که سوکاری شه هیدو ئه نفالکراوه کان ته نها له 11 ماده پیکهاتوه. گرنگترین ماده کانی ئه م یاسایه ماده ی 4 که وا ده سه لاتی به ریوه بردنی سامانه سروشتی یه کانی هه رییم ده داته ده ست ئه نجومه نی نه وتی هه رییم که وا پیکدیته له سه روکی ئه نجومه نی وه زیرانو، جیگری سه روکی ئه نجومه نو، وه زیری سامانه سروشتی یه کانو، وه زیری داراییو، وه زیری پلانندان، واته 50:50 له نیوان پارتیو یه کیتی چونکه ئه وان به پی ی رییکه وتننامه ی ستراتیجی دایانناوه که وا هه رده م له سه ر حوکم بن. پو لی په رله مانیش وه کو نوینه رانی گه ل لیړه دا هیچ نی یه بو یه هه مو گریبه سته کانی نه وتو گاز ده بیته گومانی گه نده لی یان لیبکریته. یاساکه ش هه روه کو له ماده ی 54 ی هاتوه ته نها ئه و گریبه سته نه وتیو گازیانه ده گریته وه که وا پاش ده رچونی ئه م یاسایه ده به سترین واته ده ست له پاوروتی پیش ئه م یاسایه ده شوردریته، له راستیشدا نه وتو گازی هه رییمی کوردستان زوربه ی هه ره زوری پیش ده رچونی ئه م یاسایه پوان کراوه.

به لام ده بیته لیړه دا قسه یه کی حه قیش بکه ین له سه ریاساکه، خوا قه بول ناکات له ماده ی 57 هاتوه که وا ده بیته ریژه یه ک له

داهاتی نه وتو گازی کوردستان بو پشتگیری کردنی خیزانی شه هیدان
به کار بهینریت. خوا خیرتان بنوسیت!

گه نده ئیبه نه وتیبه کانی حکومتی هه ریم به به لگه وه

به شی (3)

هه ر بواریکی جموجۆلی ئابوری چه ند چاوه پوانی قازانجی گه وره ی لیبریت،
ئه وه نده زیاتر ترسی ئه وه ی لیده کریت بکریتته زه لکاویک له گه نده لیو فشار
هینانی مافیانه و فیلی یاسایی بو دزی کردن هه موشی له سه ر حسابی خاوه نه
راسته قینه که ی. له سه رده می هاوچه رخدا هیچ بواریکی ئابوری به ئه ندازه
ی بواری نه وتو گاز ئه گه ری به ده ستهینانی قازانجی زور گه وره ی لیناکریت
که وا له هه ندی حاله تدا وه کو سه رچاوه نه وتیو گازی یه کانی هه ریمی
کوردستان بو نمونه ده توانیت خوئی له هه زاره ها ملیار دۆلار بدات، چونکه هه
ریمی کوردستان له بواری نه وتا له ئه مه ریکاش ده و له مه ندره. هه ر بو
پونکردنه وه، بری یه ده کی نه وتی هه ریم ده گاته نزیکه ی 45 ملیار به رمیل،
که چی ئه و بره ی ئه مه ریکا که میک له 20 ملیار به رمیل زیاتره، بویه جی ی
سه رسورمان نی یه که وا ئه م سامانه زه به لاهه ی هه ریمی کوردستان بویتته
ئامانجی تالانچیان ناوخواوه ده ره کی، له زور حاله تیشدا هه روه کو ئه م به لگه
نامه یه ی خواره وه ده یسه لمینیت، هه ردو لایه نی کوردستانبو ده ره کی به یه
که وه نه وتو گازی هه ریم فه رهود ده که ن، به لام پشکی هه ره گه وره ی بو
لایه نی بیانی یه، واته له سه ره وه ی 80% هه روه کو له به شه کانی داهاتودا
ده یبینن. به نده خووشی وه کو یاساناسیک تا له نزیکه وه خووم به م ته وه ره
خه ریک نه کرد، ئاگاداری سه دا ی ئه م تاوانه ئابوری یه گه وره یه نه بو م به
رامبه ر به خه لکی کوردستان که وا خاوه نی راسته قینه ی ئه م سامانه زله ن.
هه ر بویه شه هه مو سه فقه نه وتیو گازی یه کانی هه ریم به شیوه یه کی
نهینی به رپوه ده چن وه کوکردنه وه ی زانیاری له سه ریان ماندوبونیک زوری ده
ویت تا له پارچه په رتوبلاوه کان وینه یه کی رونی سیناریوی ئه م تالانه گه وره
یه ی لیپیکبهینریت.

باسکردنی گه نده لی له هه ر بواریکدا بی به لگه نامه کاریکی بی تامو لاوازه له
لایه نی یاساییوه بویه دوای گه ران به دوای ئه و به لگه نامانه ی که وا گه نده

لی له بواری به رهه مهینانی نه وتی هه رییدا ده سه لمینن، خوشبه ختانه له ریگای پسیپوریکی یاسایی بیانی یه وه (Peter Wells) توانرا یه که م به لگه نامه له سه رئه م بابه ته بدوزریتته وه که وا تیوه گلانی هه ردو لایه نی کوردستانیو ده ره کی له گه نده لی یه نه وتی یه کانی هه رییم ده سه لمینیت، جا چ له ریگای به رتیلدانه وه بیت (شیرینی یا Bonus)، یا به شداری کردنی حکومه تی هه رییم له پیشکی ئه و کومپانیا ده ره کی یانه ی نه وتو گازی هه رییم فه رهوود ده که ن. منیش له لایه ن خومه وه ئه م به لگه نامه یه له گه ل چه ند پرسیار یک ده خه مه پیش حکومه تی هه رییمی کوردستانو، په رله مانی هه رییمو رای گشتی خه لکی کوردستان، جا چاوه روانم ته نها ده نگیکیش نه بم له بیاباندا. ئه م ده رفه ته ش ده قوزمه وه بو سوپاس کردنی هه مو ئه و سایتته بویرانه ی زنجیره کانی ئه م بابه ته بلاوده که نه وه بو ئه و بویری یه ی پشانیده ده ن، چونکه پیشتتر روظنامه یه کی ئه هلی کوردستان که وا لافی زوری سه ربه خوئیو بویری لییده دات ناماده نه بو بلاوی کاته وه.

ده قی به لگه نامه که:

به لگه نامه که بریتی یه له رییکه وتنامه یه ک له نیوان کومپانیایه کی ده ره کیو حکومه تی هه رییمی کوردستان بو کرپینی مافی ده رهینانی نه وتی ژماره یه ک له کیلگه نه وتی یه کانی هه رییمی کوردستان به پی ی سیستمی (گریبه ندی به رهه مهینانی هاوبه ش PSC) که له به شی داهاتودا به دریزی باسی ده که یین. ئه و لایه نانه ی له م رییکه وتنامه یه دا به شدارن ئه مانه ن:

1. حکومه تی هه رییمی کوردستان به لام دیار نی یه کی به ناوی حکومه تی هه رییم رییکه وتنامه که ی مؤر کردوه، وه کی ی تر له ناو حکومه تی هه رییم ناگاداری ئه م رییکه وتنامه یه بوه.
2. کومپانیای لوندین پیترولیومی که نه دی.
3. کومپانیای بایون بیدی که نه دی که وا لقیکی کومپانیای لوندینه.
4. کومپانیای شه میران که وا له ئه سلدا ناوی بایون بید بوه به لام دوا ی به ده ستهینانی سه فقه که ناویکی کوردی له خو ی ناوه چونکه دیاره هاویشکی کوردی بو په یدا بوه هه ره کو له خواره وه ده بیینین.
5. کومپانیای پیترولیومی تورکی که وا باره گاکه ی له ئه نقه ره یه.
6. کومپانیای تیگریس ئینیرجی که وا کومپانیایه کی ده مامکدراه و زانیاری زور که م هه یه له سه ری.

به گویره ی ئه م ریککه وتنانه یه کومپانیای لوندین له ریگی لقه که ی خوی (شه میران پیترولیوم) که وا کومپانیایه کی تایبه ته به به ره مهینانی نه وتی کوردستان، هه لده ستیت به کرینی پشکه کانی کیلگه نه وتی یه کانی په لکانه و، عه ربه تو، کیلگه یه کی تر که وا به K42 Block ناسراوه، له هه ریه ک له حکومه تی هه ریمو، کومپانیای پیترولیوم، کومپانیای تیگریس ئینیرجی به بری 110 ملیون دۆلار که وا به م شیوه یه ی خواره وه دابه شده کریت:

1. حکومه تی هه رییم 42.5 ملیون دۆلار به رامبه ر به کیلگه ی نه وتی په لکانه،

2. حکومه تی هه رییم 20 ملیون دۆلار به رامبه ر به کیلگه ی نه وتی عه ربه ت،

3. حکومه تی هه رییم 25 ملیون دۆلار به رامبه ر به کیلگه ی نه وتی K42 BLOCK.

4. پیترولیوم 15 ملیون دۆلار به رامبه ر به پشکه کانی خوی له K42 BLOCK.

5. کومپانیای تیگریس ئینیرجی 7.5 ملیون دۆلار به رامبه ر به هه ندی خزمه تگوزاری که وا دیار نی یه چ جوریکن.

جگه له وه ش کومپانیای شه میران پیترولیوم هه لده ستیت به به خشینی 115 ملیون له و 250 ملیون پشکه ی نه وتی کوردستان که وا هه یه تی، به حکومه تی هه ریمی کوردستان، به لام دیار نی یه ئه م پشکانه به ناوی کیوه له حکومه تی هه رییم تۆمار کراون.

پاش لیکۆلینه وه یه کی کورتی ئه م به لگه نامه یه چه ند پرسیاریکمان لا گه لاله ده بیت که وا ده بیت ئاراسته ی حکومه تی هه ریمو، په رله مانی کوردستانو، رای گشتی گه لی کوردستانی بکه یین، هیوادارین حکومه تی هه رییم وه لامیان بداته وه، په رله مانی کوردستان به دواچونه وه ی له سه ر بکات، وه رای گشتی کوردستانیش قسه ی خوی بکات. ئه مانه ش پرسیاره کائن:

1. کی له ناو حکومه تی هه ریمو ده ره وه ی حکومه ت ئاگاداری ئه م سه فقه یه بوه؟

2. ئۇ م رېككە وتنامە يە بوچى نھيىنى يە نە پە رلە مان ئاگاداره و نە خە لكى كوردستان؟

3. ئۇ و پارە يە ي حكومه تى ھە رېم لہ م كۆمپانيايە وە رى گرتوہ، كى وە رى گرتوہ، چۆتە سە ر كامە كۆنتۆ وە لہ كامە بانكە؟

4. ئۇ و 115 مليۆن پشكە ي بە خشراوہ بە حكومه تى ھە رېم بە ناوى كى تۆمار كراوہ؟

5. كۆمپانياي تىگريس ئينيىرچى كى يە، خاوه نە كە ي كى يە، وە بېرى 7.5 مليۆن دۆلارى بە رامبە ر بە چى وە رگرتوہ؟

خويىنە رى بە رېز لہ بە شە كانى داھاتودا بە درېزى باسى سيستمى گە نده لى لہ رېككە تنامە نە وتى يە كانى كوردستان دە كە ين بە بە راورد كردنيان لہ گە ل ولاتانى تر، كە وا بە شيوہ يە كى ئاشكرا وە بە رە زامە ندى پە رلە مانە كانيان ئۇ م جوړە رېككە وتنامانە مؤر دە كە ن.
فە رمون لہ خوارە وە ش دە قى ئۇ سلې رېككە تنامە كە بە زمانى ئينگليزى بخويىننە وە.

Source MARKET NEWS
Date 10/19/2009
Time 01:46:52 PM

Company Bayou Bend Petroleum Ltd.
Title Property-Asset or Share Purchase Agreement

CDNX Symbol: BBP

Press Release

Property-Asset or Share Purchase Agreement--->@NEWS
RELEASE

BAYOU BEND PETROLEUM LTD. ("BBP")

- Property-Asset or Share Purchase Agreement
TSX Venture Tier 2 Company

TSX Venture Exchange Inc. has accepted for filing documentation in connection with a share purchase agreement (the "Agreement") dated August 27, 2009 entered into between Bayou Bend Petroleum Ltd. (the "Company") and Lundin Petroleum B.V. ("LPBV") wherein the Company agreed to acquire all of the issued and outstanding shares of ShaMaran Petroleum B.V. ("SPBV"), an entity existing under the laws of the Netherlands.

Effective August 28, 2009, the Corporation, through SPBV, entered into the following agreements with the Kurdistan Regional Government of Iraq (the "KRG"):

1. A production sharing contract in respect of Pulkhana Block 10 (the "Block 10 PSC") entered into among the KRG, SPBV and Petoil Petroleum and Petroleum Products International Exploration and Production Inc. ("Petoil");
2. A production sharing contract in respect of the Arbat Contract Area (the "Arbat Block PSC") entered into between the KRG and SPBV; and
3. An amendment and novation agreement in respect of the Block K42 area (the "Block K42 Agreement") entered into among the KRG, SPBV and Oil Search (Iraq) Limited ("OSIL"). The Block K42 Agreement amends a prior option agreement (the "Original Option Agreement") made July 11, 2009 between the KRG and OSIL.

In addition, SPBV entered into the following agreements, also made effective August 28, 2009:

1. An amendment (the "Tigris Amending Agreement") to a previously negotiated Heads of Agreement relating to certain net profit interests granted to Tigris Energy Limited ("Tigris") in respect of Pulkhana Block 10, the Arbat Contract Area and Block K42; and
2. A participation agreement (the "Petoil Participation Agreement") providing for certain payments to be made to, and for certain contractual arrangements with, Petoil.

(the foregoing agreements collectively, the "Transaction Agreements")

The gross purchase price paid for the SPBV Shares was the sum of US\$1.00.

In addition, the Corporation agreed that it would issue up to 100,000,000 common shares to Lundin Petroleum B.V.

Cash Consideration

Under the Transaction Agreements, SPBV has agreed to pay up to an aggregate of US\$110 comprised of:

1. US\$42.5 million to the KRG on or before October 27, 2009, pursuant to the Block 10 PSC;
2. US\$20 million to the KRG on or before October 27, 2009, pursuant to the Arbat Block PSC;
3. an aggregate of up to US\$25 million to the KRG, as follows:
 - a. US\$5 million on or before October 27, 2009; and
 - b. US\$20 million on the date the Block K42 Agreement is converted into a PSC;

pursuant to the Block K42 Agreement;

4. an aggregate of up to US\$7.5 million to Tigris as follows:

- a. US\$4.5 million on or before October 27, 2009; and
- b. US\$3 million on the date of approval, by the Management Committee, of a Development Plan in respect of Block 10 (Pulkhana);

pursuant to the Tigris Amending Agreement; and

5. US\$15 million to Petoil on or before October 27, 2009, pursuant to the Petoil Participation Agreement.

Share Consideration

SPBV has agreed to procure the issuance of up to 250,000,000 of the Company's common shares under the terms of the Transaction Agreements, comprised of:

1. an aggregate of up to 115,000,000 BBP Common Shares to the KRG as follows:
 - a. 65,000,000 common shares on or before October 27, 2009; and
 - b. 50,000,000 common shares within 30 days of the expiry of a period of three years from August 28, 2009, if the Block 10 PSC is still then in effect;

pursuant to the Block 10 PSC;

2. 35,000,000 common shares to the KRG on or before October 27, 2009 pursuant to the Arbat Block PSC;

3. an aggregate of up to 100,000,000 common shares to LPBV as follows:

- a. 50,000,000 common shares on or before October 27, 2009; and
- b. 50,000,000 common shares within five business days of approval, by the Management Committee, of a Development Plan in respect of Block 10 (Pulkhana).

The Exchange has been advised that the Agreement and the Transaction Agreements were approved by the shareholders of the Company at an annual general and special meeting of shareholders held on October 16, 2009

For additional information regarding the transaction see the Company's Information Circular dated September 14, 2009 which is available on SEDAR under the Company's profile.

TSX-X

Capitalization Report for Bayou Bend Petroleum Ltd
Shares Issued: 308846088
Shares Escrow: 0

TSX Venture closing price for Bayou Bend Petrol
Date: 2009/10/16
Closing Price: 0.630

(c)2009 Market News Publishing Inc. All rights reserved.

Toronto: (416) 366-8881 Vancouver: (604) 689-1101
Fax: (604) 689-1106

0929100056TS10929101683- 13433420091019

گه نده ئییه نه وتییه کانی حکومه تی هه ریم به به لگه وه

به شی (3)

هه ر بواریکی جموجۆلی ئابوری چه ند چاوه پوانی قازانجی گه وره ی لییکریت، ئه وه نده زیاتر ترسی ئه وه ی لییده کریت بکریتته زه لکاویک له گه نده لیو فشار هیانانی مافیانه و فیلی یاسایی بو دزی کردن هه موشی له سه ر حسابی خاوه نه راسته قینه که ی. له سه رده می هاوچه رخدا هیچ بواریکی ئابوری به ئه ندازه ی بواری نه وتو گاز ئه گه ری به ده ستهینانی قازانجی زور گه وره ی لیناکریت که وا له هه ندی حاله تدا وه کو سه رچاوه نه وتیو گازی یه کانی هه ریمی کوردستان بو نمونه ده توانیت خوئی له هه زاره ها ملیار دۆلار بدات، چونکه هه ریمی کوردستان له بواری نه وتا له ئه مه ریکاش ده و له مه ندره. هه ر بو پونکردنه وه، پری یه ده کی نه وتی هه ریم ده گاته نزیکه ی 45 ملیار به رمیل، که چی ئه و بره ی ئه مه ریکا که میک له 20 ملیار به رمیل زیاتره، بویه جی ی سه رسورمان نی یه که وا ئه م سامانه زه به لاهه ی هه ریمی کوردستان بویتته ئامانجی تالانچیانانی ناوخواوه ده ره کی، له زور حاله تیشدا هه روه کو ئه م به لگه نامه یه ی خواره وه ده یسه لمینیت، هه ردو لایه نی کوردستانبو ده ره کی به یه که وه نه وتو گازی هه ریم فه رهوود ده که ن، به لام پشتکی هه ره گه وره ی بو لایه نی بیانی یه، واته له سه ره وه ی 80% هه روه کو له به شه کانی داهاتودا ده ببینن. به نده خوئی وه کو یاساناسیک تا له نزیکه وه خووم به م ته وه ره خه ریک نه کرد، ئاگاداری سه دا ی ئه م تاوانه ئابوری یه گه وره یه نه بو م به رامبه ره به خه لکی کوردستان که وا خاوه نی راسته قینه ی ئه م سامانه زله ن. هه ر بویه شه هه مو سه فقه نه وتیو گازی یه کانی هه ریم به شیوه یه کی نهینی به ریوه ده چن وه کوکردنه وه ی زانیاری له سه ریان ماندوبونیک زوری ده ویت تا له پارچه په رتوبلاوه کان وینه یه کی پونی سیناریوی ئه م تالانه گه وره یه ی لییکبهنریت.

باسکردنی گه نده لی له هه ر بواریکدا بی به لگه نامه کاریکی بی تامو لاوازه له لایه نی یاساییوه بویه دوا ی گه ران به دوا ی ئه و به لگه نامانه ی که وا گه نده لی له بواری به رهه مهینانی نه وتی هه ریمدا ده سه لمینن، خو شبه ختانه له ریگای پسپوریکی یاسایی بیانی یه وه (Peter Wells) توانرا یه که م به لگه نامه له سه ر ئه م بابه ته بدوزریتته وه که وا تیوه گلانی هه ردو لایه نی کوردستانبو ده ره کی له گه نده لی یه نه وتی یه کانی هه ریم ده سه لمینیت، جا چ له ریگای به رتیلدانه وه بیت (شیرینی یا Bonus)، یا به شداری کردنی حکومه تی

هه ریم له پشکی ئه و کۆمپانیا ده ره کی یانه ی نه وتو گازی هه ریم فه رهود ده که ن. منیش له لایه ن خۆمه وه ئه م به لگه نامه یه له گه ل چه ند پرسیار یک ده خه مه بییش حکومه تی هه ریمی کوردستانو، په رله مانی هه ریمو پای گشتی خه لکی کوردستان، جا چاوه روانم ته نها ده نگیکیش نه بم له بیاباندا. ئه م ده رفه ته ش ده قۆزمه وه بو سوپاس کردنی هه مو ئه و سایتیه بویرانه ی زنجیره کانی ئه م بابه ته بلاوده که نه وه بو ئه و بویری یه ی پشانیده ده ن، چونکه پیشتروژنامه یه کی ئه هلی کوردستان که وا لافی زوری سه ربه خوئیو بویری لیده دات ئاماده نه بو بلاوی کاته وه.

ده قی به لگه نامه که:

به لگه نامه که بریتی یه له ریککه وتننامه یه ک له نیوان کۆمپانیایه کی ده ره کیو حکومه تی هه ریمی کوردستان بو کرینی مافی ده رهینانی نه وتی ژماره یه ک له کیلگه نه وتی یه کانی هه ریمی کوردستان به پی ی سیستمی (گریبه ندی به رهه مهینانی هاوبه ش PSC) که له به شی داهاودا به دریزی باسی ده که یین. ئه و لایه نانه ی له م ریککه وتننامه یه دا به شدارن ئه مانه ن:

1. حکومه تی هه ریمی کوردستان به لام دیار نی یه کی به ناوی حکومه تی هه ریم ریککه وتننامه که ی مؤر کردوه، وه کی ی تر له ناو حکومه تی هه ریم ئاگاداری ئه م ریککه وتننامه یه بوه.
2. کۆمپانیای لوندین پیترولیومی که نه دی.
3. کۆمپانیای بایون بیندی که نه دی که وا لقیکی کۆمپانیای لوندینه.
4. کۆمپانیای شه میران که وا له ئه سلدا ناوی بایون بیند بوه به لام دوای به ده ستهینانی سه فقه که ناویکی کوردی له خوی ناوه چونکه دیاره هاویشکی کوردی بو په یدا بوه هه روه کو له خواره وه ده بیینین.
5. کۆمپانیای پیترولیومی تورکی که وا باره گاکه ی له ئه نقه ره یه.
6. کۆمپانیای تیگریس ئینیرجی که وا کۆمپانیایه کی ده مامکدراه و زانیاری زور که م هه یه له سه ری.

به گویره ی ئه م ریککه وتننامه یه کۆمپانیای لوندین له ریگی لقه که ی خوی (شه میران پیترولیوم) که وا کۆمپانیایه کی تایبه ته به به رهه مهینانی نه وتی

کوردستان، هه لده ستییت به کرینی پشکه کانی کیلگه نه وتی یه کانی په لکانه و، عه ربه تو، کیلگه یه کی تر که وا به K42 Block ناسراوه، له هه ریه ک له حکومه تی هه ریمو، کۆمپانیای پیت ئویل، کۆمپانیای تیگریس ئینیرجی به بری 110 ملیۆن دۆلار که وا به م شیوه یه ی خواره وه دابه شده کرییت:

1. حکومه تی هه رییم 42.5 ملیۆن دۆلار به رامبه ر به کیلگه ی نه وتی په لکانه،

2. حکومه تی هه رییم 20 ملیۆن دۆلار به رامبه ر به کیلگه ی نه وتی عه ربه ت،

3. حکومه تی هه رییم 25 ملیۆن دۆلار به رامبه ر به کیلگه ی نه وتی K42 BLOCK.

4. پیت ئویل 15 ملیۆن دۆلار به رامبه ر به پشکه کانی خوی له K42 BLOCK.

5. کۆمپانیای تیگریس ئینیرجی 7.5 ملیۆن دۆلار به رامبه ر به هه ندی خزمه تگوزاری که وا دیار نی یه چ جورئکن.

جگه له وه ش کۆمپانیای شه میران پیترۆلیۆم هه لده ستییت به به خشینی 115 ملیۆن له و 250 ملیۆن پشکه ی نه وتی کوردستان که وا هه یه تی، به حکومه تی هه ریمی کوردستان، به لام دیار نی یه ئه م پشکانه به ناوی کیوه له حکومه تی هه رییم تۆمار کراون.

پاش لیکۆلینه وه یه کی کورتی ئه م به لگه نامه یه چه ند پرسیاریکمان لا گه لاله ده بییت که وا ده بییت ئاراسته ی حکومه تی هه ریمو، په رله مانی کوردستانو، رای گشتی گه لی کوردستانی بکه یین، هیوادارین حکومه تی هه رییم وه لامیان بداته وه، په رله مانی کوردستان به دواچونه وه ی له سه ر بکات، وه رای گشتی کوردستانیش قسه ی خوی بکات. ئه مانه ش پرسیاره کائن:

1. کی له ناو حکومه تی هه ریمو ده ره وه ی حکومه ت ئاگاداری ئه م سه فقه یه بوه؟

2. ئه م ریککه وتننامه یه بوچی نهینی یه نه په رله مان ئاگاداره و نه خه لکی کوردستان؟

3. ئه و پاره يه ي حکومه تى هه ريم له م کومپانيايه وه رى گرتوه، کي وه رى گرتوه، چوته سه رکامه کونتو وه له کامه بانکه؟

4. ئه و 115 مليون پشکه ي به خشراوه به حکومه تى هه ريم به ناوى کي تومار کراوه؟

5. کومپانياي تيگريس ئينيرجى کي يه، خاوه نه که ي کي يه، وه برى 7.5 مليون دولارى به رامبه ر به چى وه رگرتوه؟

خوينه رى به ريز له به شه کاني داهاتودا به دريژى باسى سيستمى گه نده لي له ريککه تنامه نه وتى يه کاني کوردستان ده که ين به به راورد کردنيان له گه ل ولاتانى تر، که وا به شيوه يه کي ئاشکرا وه به ره زامه ندى په رله مانه کانيان ئه م جوړه ريککه وتنمانه مور ده که ن. فه رمون له خواره وه ش ده قى ئه سلې ريککه تنامه که به زمانى ئينگليزى بخوينه وه.

Source MARKET NEWS

Date 10/19/2009

Time 01:46:52 PM

Company Bayou Bend Petroleum Ltd.

Title Property-Asset or Share Purchase Agreement

CDNX Symbol: BBP

Press Release

Property-Asset or Share Purchase Agreement--->@NEWS
RELEASE

BAYOU BEND PETROLEUM LTD. ("BBP")

- Property-Asset or Share Purchase Agreement
TSX Venture Tier 2 Company

TSX Venture Exchange Inc. has accepted for filing documentation in connection with a share purchase agreement (the "Agreement") dated August 27, 2009 entered into between Bayou Bend Petroleum Ltd. (the "Company") and Lundin Petroleum B.V. ("LPBV") wherein the Company agreed to acquire all of the issued and outstanding shares of ShaMaran Petroleum B.V. ("SPBV"), an entity existing under the laws of the Netherlands.

Effective August 28, 2009, the Corporation, through SPBV, entered into the following agreements with the Kurdistan Regional Government of Iraq (the "KRG"):

1. A production sharing contract in respect of Pulkhana Block 10 (the "Block 10 PSC") entered into among the KRG, SPBV and Petoil Petroleum and Petroleum Products International Exploration and Production Inc. ("Petoil");
2. A production sharing contract in respect of the Arbat Contract Area (the "Arbat Block PSC") entered into between the KRG and SPBV; and
3. An amendment and novation agreement in respect of the Block K42 area (the "Block K42 Agreement") entered into among the KRG, SPBV and Oil Search (Iraq) Limited ("OSIL"). The Block K42 Agreement amends a prior option agreement (the "Original Option Agreement") made July 11, 2009 between the

KRG and OSIL.

In addition, SPBV entered into the following agreements, also made effective August 28, 2009:

1. An amendment (the "Tigris Amending Agreement") to a previously negotiated Heads of Agreement relating to certain net profit interests granted to Tigris Energy Limited ("Tigris") in respect of Pulkhana Block 10, the Arbat Contract Area and Block K42; and
2. A participation agreement (the "Petoil Participation Agreement") providing for certain payments to be made to, and for certain contractual arrangements with, Petoil.

(the foregoing agreements collectively, the "Transaction Agreements")

The gross purchase price paid for the SPBV Shares was the sum of US\$1.00. In addition, the Corporation agreed that it would issue up to 100,000,000 common shares to Lundin Petroleum B.V.

Cash Consideration

Under the Transaction Agreements, SPBV has agreed to pay up to an aggregate of US\$110 comprised of:

1. US\$42.5 million to the KRG on or before October 27, 2009, pursuant to the Block 10 PSC;
2. US\$20 million to the KRG on or before October 27, 2009, pursuant to the Arbat Block PSC;
3. an aggregate of up to US\$25 million to the KRG, as follows:
 - a. US\$5 million on or before October 27, 2009; and
 - b. US\$20 million on the date the Block K42 Agreement is converted into a PSC;

pursuant to the Block K42 Agreement;

4. an aggregate of up to US\$7.5 million to Tigris as follows:

- a. US\$4.5 million on or before October 27, 2009; and
- b. US\$3 million on the date of approval, by the Management Committee, of a Development Plan in respect of Block 10 (Pulkhana);

pursuant to the Tigris Amending Agreement; and

5. US\$15 million to Petoil on or before October 27, 2009, pursuant to the Petoil Participation Agreement.

Share Consideration

SPBV has agreed to procure the issuance of up to 250,000,000 of the Company's common shares under the terms of the Transaction Agreements, comprised of:

1. an aggregate of up to 115,000,000 BBP Common Shares to the KRG as follows:

- a. 65,000,000 common shares on or before October 27, 2009; and
- b. 50,000,000 common shares within 30 days of the expiry of a period of three years from August 28, 2009, if the Block 10 PSC is still then in effect;

pursuant to the Block 10 PSC;

2. 35,000,000 common shares to the KRG on or before October 27, 2009 pursuant to the Arbat Block PSC;

3. an aggregate of up to 100,000,000 common shares to LPBV as follows:

- a. 50,000,000 common shares on or before October 27, 2009; and
- b. 50,000,000 common shares within five business days of approval, by the Management Committee, of a Development Plan in respect of Block 10

(Pulkhana).

The Exchange has been advised that the Agreement and the Transaction Agreements were approved by the shareholders of the Company at an annual general and special meeting of shareholders held on October 16, 2009

For additional information regarding the transaction see the Company's Information Circular dated September 14, 2009 which is available on SEDAR under the Company's profile.

TSX-X

Capitalization Report for Bayou Bend Petroleum Ltd
Shares Issued: 308846088
Shares Escrow: 0

TSX Venture closing price for Bayou Bend Petrol
Date: 2009/10/16
Closing Price: 0.630

(c)2009 Market News Publishing Inc. All rights reserved.
Toronto: (416) 366-8881 Vancouver: (604) 689-1101
Fax: (604) 689-1106

0929100056TS10929101683- 13433420091019

جینۆسایدی نهوتی له هه ریمی کوردستاندا

به شی (4)

پیشه کی:

له سه رده می ئیستیعماردا هیژه ئیستیعماری یه کان به شیوه یه کی راسته وخۆ سامانی گه لانی ژێرده ستیان تالان ده کرد له ریگای به کارهینانی هیژه وه و به هاوکاری تووژیکی خۆمالی به کریگیرو(کۆمپرادۆر Compradore)، به لام پاش به سه رچونی سه رده می ئیستیعماری راسته وخۆ، هه مان هه ولی ئیستیعمارانه له ئارادایه بو دزینی سامانی گه لان، به لام پرۆسه که به ریگی شه رعی یه تی به سه را ده دریت ئه میش به زۆری له ریگای ئه م گریبه نده نه وتیو گازی یانه ی له گه ل لیپرسراوانی ولاتانی به رهه مهینه ر ده یبه ستن به جوړیک که وا پشکی هه ره گه وره ی به رهه مه که ده ست خویمان بکه ویت، به شیکیشی وه کو به رتیل ده دریت به م لیپرسراوه گه نده لانه، به رماوه که شی بو گه له، وه کو گریبه نده نه وتی یه کانی هه ریم بو نمونه. به پای به نده ئه وه ی ئیستا له کوردستاندا له بواری به رهه مهینانی نه وتو گازدا روده دات ده چیتته هه مان چوارچیوه ی تالانی ئیستیعماری یه وه، وه یا هه تا جینۆسایدکردنی گه لی کوردستان به چه کی ئابوری یه وه. شاره زایه کی بواری نه وتو گازی کوردستان، که وا چه ند سال ئه زمونی له به رهه مهینانی نه وتو گازی کوردستان هه یه وه ئیستا ولاتی جیهیشتوه چونکه قایل نه بوه به رتیل له کۆمپانیا بیانی یه کان وه رگریت به رامبه ره راجکردنی سامانی نه وتو گازی گه لی کوردستان، پی ی راگه یاندم که وا لیپرسراوانی هه ریم هه مو سامانی ژیرزه مینی کورستانیان هه راج کردوه وه ئه گه ره مه سه ر بگریت گه لی کوردستان تاکه داهااتی ئابوری خو ی له ده ستده دات وه گه نجانی کوپوکچی کوردستان له ئاینده دا ناچار ده بن وه کو به نگلادیشیو هیندی یه کان پوو له هه نده ران بکه ن بو کاری نوکه ریی نیو مالانو کریکاری. جا تا ئه و پوژه ره شه نه هاتوه با هه مو تواناکان یه کخه بن بو گه راندنه وه ی مافه ئابوری یه کانی گه لی کوردستان وه سه روه ری ئه و

گه له به سه ر سامانه سروشتی یه کانیدا که وا پرنسیپییکی سه ره کی یاسای نیوده وله تی یه.

بو تیگه یشتنی سیستمو میتودی تالانکردنی نه وتو گازی هه رییمی کوردستان، ده بیته له م به شه دا به شیوه یه کی گشتی باسی سیستمه باوه کانی به رهه مهینانی نه وت بکه بین له جیهاندا له گه ل خستنه روی چه ند نامارو نمونه یه ک. له به شی داهاتوشدا له ژیر تیشکی نه م زانیاران و یاسای نه وتو گازی هه رییم، نمونه یه ک له گریبه نده نه وتی یه کانی حکومه تی هه رییم شروقه ده که بین.

سیستمه کانی به رهه مهینانی نه وتو گاز:

له سه ر ئاستی جیهاندا پینج سیستمی سه ره کی به رهه مهینانی نه وتو گاز په پیره و ده کرین، نه مانیش:

1. به رهه مهینانی خوئی: کاتی ده وله ت خوئی له ریگی کومپانیا پسیوری یه کانی خوئی وه نه وتو گازی هه رییمه که ی به ریوه ده بات، له گه رانو دوزینه وه دا بگره، تاکو به رهه مهینانو گواستنه وه و فروشتنی، که وا له بواری یاسای نه وتو گازدا به **UPSTREAM AND DOWNSTREAM OPERATION** ناسراوه.

2. لایسنس **LICENCE**: نه م سیستمه مه بیان وه کو گواستنه وه ی خاوه نداری یه تی گازو نه وتی ولاتیکه بو کومپانیا ده ره کی یه کان، نه وانیش به رامبه ر به بردنی خیروبیراته که ی نه خنیک پاره ده ده ن به ولاته که، یا باشته بلین به و لیپرسراوانه ی سه ربه خوینن. نه م سیستمه به زوری له سه رده می ئیستیماردا په پیره وده کرا له عیراقیش تا سه ره تای سالانی شه سته کانی سه ده ی رابردو کارابو به لام ئیستا ته نها له ئیماراتی عه ره بی ماوه.

3. به رهه مهینانی هاوبه ش **joint venture**: کاتی کومپانیای ده ره کی له گه ل کومپانیای ولاتی به رهه مهینه ر له ئوپه راسیونیککی هاوبه شدا نه وتو گازی کیلگه یه ک به رهه مدینن. لییره دا به پی ی ریکه وتنامه که هه م خه رگیو هه م به رهه میش به ریژه ی جیا جیا له نیوان هه ردولادا دابه شده کریت.

4. خزمه تگوزاری ته کنیکی **Technical Service Contract TSC**: به گویره ی نه م سیستمه ولاتی به رهه مهینه ر کومپانیایه کی نه وتی ده ره کی به کری ده گریته بو به رهه مهینانی نه وتو گازی کیلگه یه کی دیاریکراو به پی ی گریبه

ندیك وه له جياتی هه ریه که یه کی به رهه مهاتوش، بۆ نمونه به رمیلیک نه وت یا مه تری سیجایه ک له گاز، بری پاره ده داته ئه و کۆمپانیایه. ئه م سیستمه بلاوترینو عادیلانه ترین سیستمه له جیهاندا وه له عیراقی فدرالییش به کار دیت. هه ر بۆ نمونه به پی ی گریبه نده نوئ یه کانی عیراق له گه ل کۆمپانیا نه وته بیانی یه کان عیراق به رامبه ر هه ر به رمیلیک نه وتی به رهه مهینراو 2 دۆلار ده داته کۆمپانیاکه.

5. سیستمی دابه شکردنی به رهه م Production Sharing Contract PSC :
میکانیزمی کارکردنی ئه م سیستمه زۆر ساکاره وه له ئه سلدا له سیستمی (نیوه تو) له بواری کشتوکالییدا وه رگیراوه. کارکردنه که شی به م جوړه ده بیئت که وا لیپرسراوانی ولاتی به رهه مهینه ر ده که ونه گفتوگو له گه ل نوینه رانی کۆمپانیا بیانی یه کان بۆ به رهه مهینانی نه وتو گازی کیلگه یه کی تاییه ت به مه رجی کۆمپانیاکه هه مو خه رجی یه کانی گه رانو به رهه مهینانی نه وتو گازی دۆزراوه بگریته ئه ستوی خوئی، به رامبه ر به مه له قوئاعی به رهه مهیناندا کۆمپانیا بیانی یه که خه رجی یه کانی خوئی به شیکی تریش له نه وتی قازانج بۆ خوئی ده گریپته وه به پی ی ئه و ریژه و مه رجانه ی که وا له ریککه وتنامه که دیاری کراون. جا لییره دا به دیار ده که ویئت چۆن ئه گه ر لیپرسراوانی ولاتی به رهه مهینه ر به رتیلۆخۆر، یا له گه ل کۆمپانیای به رهه مهینه ر هاویشکبن، ده توانن گریبه نده که به شیوه یه ک دابریژن که وا ته نها پیشکیکی که م له داهاتی نه وتو گازی ولات به ر گه ل بکه ویئت، هه روه که له خواره وه به دریژی باسی لیوه ده که یین. ئه م سیستمه له سالانی شه سته کانی رابردودا داهینراوه به تاییه تیش له ئه نده نوسیا ئه میش هوکاریکی سیاسی له پشت بو وه کو ئامرازیک بۆ کپکردنه وه ی ناره زایی خه لک به رامبه ر به سیستمی به رهه مهینانی لایسینسی ئیستیماری وه به ده ستهینانی پیشکی گه وره تر له به روبومی نه وتو گازی ولات. له گه ل ئه وه شدا که وا ئه م سیستمه له سیستمی لایسینس پیشکه وتوتره، به لام ئه گه ر گریبه نده که گه نده لی تیا بکریت، ده توانریت بۆ هه مان ئامانجی ئیستیماری تالانی نه وتو گاز به کار بیئت، به تاییه تیش ئه گه ر گریبه نده که نهینی بیئت وه لیپرسراوانی ولاتی به رهه مهینه ر مه یلی گه نده لیان هه بیئت. ئه م سیستمه بوه هوئی کاولکردنی ولاتی ئه نده نوسیا وه به تالانبردنی داهاتی نه وته که ی له لایه ن کۆمپانیا ده ره کی یه کانو لیپرسراوه گه نده له کانی هاوپه یمان له گه لیانا. هه مان ئه م سیستمه ش ئیستا له هه ریمی کوردستان په ییره و ده کریت بویه چاوه روان ناکریت ده رهه نجامه که ی له ئه نده نوسیا باشت ر بیئت، له راستیشدا ئه گه ر ئه و گریبه نده

نه وتی یانه ی هه ریم به پیوه روه رگرین که و تا ئیستا ئاشکرا بونه، سیستمه که ی هه ریم زور له وه ی نه نده نوسیا دواکه وتوتره، چونکه له سه روی 80% ی داهاتی نه وتی هه ریم بو کومپانیا بیانی یه کان دابین ده کات، نه وه ی ده مینیتته وه ش به شیکی لیپرسراوانی که نده ل ده یدزن، به شیکی هه ره بچوکیشی بو که لی کوردستانه، که چی به گویره ی ناماره کانی له ده ستدان، پشکی کومپانیا بیانی یه کان له نه وتی به رهه مهینراوی هه ریمدا نه ده بوایه له 5% ره تبادات.

6.

له خواره وه باسیکی کورتی پیکهاته سه ره کی یه کانی نه م سیستمه ده که ین:

1. قوناغه کانی به رهه مهینان: نه م سیستمه به دوو قوناغ کارده کات: 1- قوناغی که ران یا Exploration Period ، وه 2- قوناغی به رهه مهینان Production Period. قوناغی که ران به شیوه یه کی مامناوه ندی سالیکی تا حه وت سال ده بات، جا نه که ر له م قوناغه دا نه وت یا گاز دوزرایه وه، نه و قوناغی به رهه مهینان ده سنپیده کات که وا گرنگترین قوناغه نه میش به ریژه یه کی مامناوه ندی 20-30 سالی بو دیاری ده کریت. له م قوناغه دا نه وتی به رهه مهینراو پاش نه وه ی کرئ ی لی ده رده هیئریت، نه که ر کرئ هه بیت، ده کریتته دوو به ش : 1- نه وتی خه رچی یا Cost Oil واته نه و بره نه وته ی که وا بو قه ره بوکردنه وه ی خه رچی یه کانی کومپانیای بیانی به کار دیت، که وا نابی بگاته 50% له نه وتی به رهه مهینراو وه بو ماوه یه کی دیاریکراویش، وه 2- نه وتی قازانج Profit Oil، نه میش نه و بره نه وته یه که وا پاش لیده رکردنی نه وتی خه رچی ده مینیتته وه. نه م بره نه وته به پی ی ریژه ی دیاریکراو له گریبه نده نه وتی یه که له نیوان کومپانیای بیانی ولاتی به رهه مهینه ر دابه شده کریت. پشکی کومپانیای بیانی به ریژه یه کی مامناوه ندی له روزه لاتی ناوه راستدا له 16% تیپه رناکات، وه له عیراقیشدا به هوی ئاسانی ده رهینانی نه وته که ی نابیت پشکی کومپانیای بیانی له نه وتی قازانج بگاته 5%، که چی نه م ریژه یه له هه ریمی کوردستاندا ده گاته 80% که و له جهیاندان نمونه ی نی یه، به لکو بریتی یه له به خشینی نه وته که به کومپانیای بیانی. بو نمونه نه که ر کومپانیایه کی بیانی له کیلگه یه کی نه وتی هه ریمدا به رمیلیک نه وت به رهه مبهینیت بایی 100 دۆلار بیت، نه وایه که مجار کرئ ی Royalty لی ده رده کریت با بلین له حاله تی هه ریمی کوردستاندا 20%، واته 20 دۆلار لیبه دا ده چیتته خه زینه ی هه ریم، له و 80 دۆلاره ی ده مینیتته وه 40 دۆلاری وه کوقه ره

بوکردنه وه ی خه رجبی ده چیته گیرفانی کۆمپانیای بیانی یه که، له و 40 دۆلاره ی ده مینیتته وه وه کونه وتی قازانج 8 دۆلاری بۆ حکومه تی هه ریمه وه 32 دۆلاری تریش بۆ کۆمپانیای بیانی یه که. لیره ده ده بینین که وا له م 100 دۆلاره 28 دۆلاری بۆ حکومه تی هه ریمه وه 72 دۆلاریش بۆ کۆمپانیای بیانی. که چی ئه گه ر سیستمی خزمه تگوزاری ته کنیکی وه کونه وه ی له عیراق په بیره و ده کریت له هه ریمدا کاری پیکرابة، ئه وا له جیاتی به رهه مهینانی ئه م به رمیله ته نها 2 دۆلاره ده درا به کۆمپانیای بیانی یه که.

1. کرئ یا Royalty : ئه و ریژه سه دی یه یه له کۆی نه وتی به رهه مهینراو که وا کۆمپانیای بیانی ده بیت بیدات به ولاتی به رهه مهینه ر وه کو کرئ ی به کارهینانی هه ریمه که ی. حکومه تی هه ریمی کوردستان ئه م ریژه یه ی به 20% دیاری کردوه.

2. خه رجبی کۆمپانیاکه: له سه ره وه باسمان کرد که وا خه رجبی کۆمپانیاکه له قوناعی گه رانا هه موی له به شه نه وتی خه رجبی ده گیردریته وه که وا ئه میش نه وتی ولاتی به رهه مهینه ره، جا لیره دا ئه گه ر گریبه نده که کۆسپ بۆ ته ماعی کۆمپانیای بیانی یه که دانه نیت له ریگای په بیره و کردنی چه ند پیوه رو میکانیزمیک بۆ داننان به خه رجبی یه کان وه راگرتنیان له ئاستیکی ماقولدا، ئه وا کۆمپانیای بیانی بۆی هه یه هه ر له ریگه ی زیاده رۆیی له توماردکردنی خه رجبی یه کانی به شی گه وره ی نه وتی به رهه مهینراو له شیوه ی نه وتی خه رجبی بۆ ماوه یه کی دورودریژ بۆ خۆی به ریته. بۆ نمونه ئه گه ر کۆمپانیایه کی بیانی له هه ریمی کوردستان کارمه ندانی خۆی له ده ره وه بینیت وه موچه ی خه یالیان به ناو تومار کات وه بۆ هه ر ماشینیکو پارچه یه کی یه ده کی ده قاتو سه دقاتی نرخ حساب بکات، ئه وه دانه وه ی هه ر ئه م هه مو خه رجیانه له نه وتی کوردستان ده رده کریت. خه رجبی یه کان چه ند زۆر بن وه قوناعی گه ران چه ند دریز بیت، ریژه ی به شه نه وتی خه رجبی ئه وه نده به رزده بیتته وه وه ماوه ی قه ره بوکردنه وه ی خه رجبی یه که ش به هه مان راده دریز ده کریتته وه. باشتزین ریگا لیره دا دانانی کۆمپانیایه کی هاوبه شه که وا به ریگایه کی شه فاف خه رجبی یه کان یه ک به یه ک فلتته ر بکاتو ماوه ماوه ش بلاویان کاته وه.

3. شیرینی یا Bonus : شیرینی بیره پاره یه که که وا کۆمپانیای ده ره کی ده یداته حکومه تی ولاتی به رهه مهینه ر له کاتی ئیمزاکردنی گریبه ندی به رهه مهینان یا له گه ل ده ستپیکردنی به رهه مهینان، ئه م بیره ش به گویره ی گریبه ند ده گوړیت. له هه ندی حاله تدا ئه م شیرینی یه وه کو جوړیک له به

رتیل به کار دیت بۆ سه روخوار چه ورکردنی لیپرسراوه گه نده له کانی حکومه تی ولاتی به رهه مهینه ر تاکو به مه رچی زۆر گونجاوو قازانجه خش بۆ کۆمپانیاکانیان له سه ر حسابی گه لانی ئه م ولاتانه قایلین بکه ن. حکومه تی هه ریم بۆ واژو کردنی هه ر گریبه ندیک بریک پاره له کۆمپانیا بیانی یه که وه رده گریت که وا به Signature Bonus ناسراوه، به لام که س نازانیته ده چیتته سه ر کۆنتۆی کیو، کی لیی سودمه نده.

4. سنوری نرخ یا Price Cap: وه کو ئاشکرایه نرخى نه وت به رزبو نزمى به خۆیه وه ده بینیت وه نرخ زیاتر له به زبونه وه دایه بۆی ده بیت له کاتی مۆردکردنی هه ر گریبه ندیک نرخیکى دیاریکراو وه کو پیوه ر وه ربگیریت بۆ نمونه 40 دۆلار بۆ هه ر به رمیلیک، وه ئه گه ر نرخى نه وت له م ئاسته به رزتر بوه وه ئه وا هه مو داهاته زیاده که ده دریتته ولاتی به رهه مهینه ر، ئه گه رنا کۆمپانیای بیانی له گه ل هه ر به زبونه وه یه کی نرخى نه وت داهاتی زیاتر ده کات. حکومه تی هه ریم ئه م ئاسته ی به 60 دۆلار بۆ هه ر به رمیلیک خه ملاندوه که و زۆر له به رژه وه ندى کۆمپانیای بیانی یه ده بوايه له نیوان 20-30 دۆلار بوايه، چونکه ده رهینانی نه وت له کوردستاندا له ده رهینانی ئاو ئاسانتره.

5. باج: جوړه کانی با جو ریژه یان له ولاتیک بۆ ولاتیک ده گوړین به لام لیږه دا مه به ستی سه ره کی باجی داهاتی ئه و کۆمپانیانه یه که وا له کوردستان له بواری به رهه مهینانی نه وتا کار ده که ن. داهاتی ئه م کۆمپانیانه به هوئى ئه و ئاسنکاری یه ی بۆیان ده کریتو ئه و ریژه به رزه ی نه وتی قازانچ که وا به پیی ی گریبه نده کان بۆیان دابین ده کریت، زۆر به رزه بۆیه سه پاندنی باجی داهات به سه ریانا به شیک له داهاتی هه ریمی کوردستان بۆ خه لکی کوردستان ده گه رینیتته وه، به لام چونکه گریبه نده کان نهینین، زه حمه ته بزانیته ئه م کۆمپانیانه ده بیت باجی داهات بده ن به حکومه ت یا نا. له کۆماری ئازه ربايجان کۆمپانیاکانی به رهه مهینانی نه وتی بیانی ده بیت نزیکه ی له 35% ی داهاتی نه وتیان له شیوه ی باجدا بۆ خه زینه ی ده ولت بگپرنه وه. ئه گه ر له هه ریمی کوردستاندا ئه م باجه هه بوايه ئه وا به گویره ی نمونه که ی سه ره وه له بری 32 دۆلاری نه وتی قازانجی له هه ر به رمیلیک نزیکه ی 11 دۆلاری تر بۆ حکومه تی هه ریم ده گه رایه وه.

6. دابینکردنی پیداوایستی ناوخۆ یا Domestic Market Obligation : ولاتی به رهه مهینه ر جگه له وه ی پیویستی به داهاتی نه وتو گازه، پیویستی به ریژه

یہ کیش لہ م نہ وتو گازہ ھہ یہ بو دابینکردنی پیداوہستی ناوخو، جا لیرہ دا زور گرنگہ نرخہ ھہ ر یہ کہ یہ کی نہ وت یا گازی بہ رھہ مھینراو بو پیداوہستی ناوخو دیاری بکریٹ، چونکہ مہ حالہ ئہ م نرخہ لہ سہ ر بناغہ ی نرخ لہ بازاری نیودہ ولہ تی دیاری بکریٹ، ئہ گہ رنا ھہ مدیسان بہ قازانجی کومپانیا دہ رھ کی یہ کہ دہ کہ ویتہ وہ. بو نمونہ ئیستا دیار نی یہ حکومہ تی ھہ ریم لہ بہ رامبہ ر ھہ ر 1000 متر سیجا لہ و گازہ ی لہ کیلگہ کانی خورمہ لہ و چہ مچہ مال رہ وانہ ی ویستگہ کانی بہ رھہ مھینانی کارہ با دہ کریٹ لہ ھہ ولیرو سلیمانی، چہ ند دؤلار دہ دات بہ کومپانیای پیرل پیٹرولئوم، یا بہ رامبہ ر ھہ ر بہ رمیلی لہ نہ وتی پیداوہستی ناوخو لہ کیلگہ کانی تہ قتہ قو تاوقی.

7. پاراستنی ژینگہ: پرؤسہ ی بہ رھہ مھینانی نہ وتو گاز لہ ھہ ر شوینیک کاریگہ ری بہ رادہ ی جیا جیا دہ بیٹ لہ ژینگہ ی ئہ م ناوچہ یہ، بہ تاییہ تیش ئہ گہ ر کومپانیاکہ بیانی بیٹ تہ نہا ئامانجی قازانجی خیرا بیٹ، وہ گریبہ ندہ کہ و یاساکانی ئہ م ولاتہ ش پابہ ندی نہ کہ ن بہ پاراستنی ژینگہ. بہ پی راپورٹی ئہ منیستی ئینتہ رناشینال کومپانیا نہ وتی یہ دہ رھ کی یہ کان ھوکاری سہ رھ کی ژہ ھراوی کردنی ژینگہ ن لہ ناوچہ نہ وتی یہ کانی نیجیریا کہ وا تا ئیستا چہ ند کاری نارہ زایی ھاوالاتیانو ھہ تا توندوتیزیشی لیکہ وتوتہ وہ.

8. شہ رعی یہ تی یاسایی گریبہ ندہ نہ وتی یہ کان: گریبہ ندہ کانی بہ رھہ مھینانی نہ وت ئہ وہ ندہ چارہ نوسسازو کاریگہ رن بہ سہ ر سہ روہ ری ولاتو ئاسایشی نہ تہ وہ یی ئہ م ولاتہ، دہ بیٹ پیش مؤرکردنیان لہ لایہ نی حکومہ تو پاش ئہ وہ ش بہ چہ ند فلنتہ ریگدا تپیہ رن، لہ ھہ لسه نگاندنی پسپورانی تہ کنیکیو ئابوریو یاسایی یہ وہ تاکو پہ رلہ مانی ئہ م ولاتہ بو تہ سدیق کردنی. بو نمونہ ھہ ر گریبہ ندیکی بہ رھہ مھینانی نہ وت لہ کوماری ئازہ ربایجان دہ بیٹ پاش مؤرکردنی لہ شیوہ ی یاسایہ کی تاییہ ت لہ لایہ ن پہ رلہ مانی ئہ م ولاتہ وہ تہ سدیق بکریٹ. لہ عیراقیشدا بہ م دواپی یہ دیمان چوں حکومہ ت لہ پرؤسہ یہ کی کہ مکردنہ وہ ی (مناقہ سہ) ی ئاشکراو شہ فافدا گریبہ ندی بہ رھہ مھینانی لہ گہ ل چہ ند کومپانیاہ کی بہ ریتانیو، مالیزیو چینی بہ ست لہ سہ ر بناغہ ی ئہ وہ ی کہ وا لہ ژیر گونجاوترین مہ رجا بو عیراق داوای کہ مترین کرئ یان کردبو بو ھہ ر بہ رمیلیک، بہ پیچہ وانہ ی گریبہ ندہ نہ وتی یہ کانی ھہ ریم کہ وا لہ پرؤسہ یہ کی نہینیدا لہ نیوان لیپرسراوانی پلہ بہ رزی ھہ ردو حزبی سہ رھ کیو کومپانیا بیانی یہ کان مؤر دہ کرین، کہ وا تہ نہا ھوکاری سہ رھ کی دہ توانیٹ بونی گہ ندہ لی زور بیٹ لہ م گریبہ ندانہ دا. ئہ م کومپانیا نہ

وتی بیانی یانه له وه ده چیت ته نها روی ده ره وه (واجهه) بن، له پشت ئه وانیشه و که سانی تری خاوه ن ده سه لاتى سیاسىو ئابوری هه بن، به تاییه تی ئه وانیه ی له پشت شه ری عیراقه وه بون، ئیستاش به دیارکه وت ئامانجی سه ره کی ئه م شه ره بو هه ندی لپرسراوان چی بو. هه وله کانی فه رهوکردنی نه وتی عیراق له ناوچه عه ره بی یه کان شکستی هیئا به هوئی خوڤراگری لپرسراوانی سیاسىو مه رجه عیه تی ئاینی هه ردو تاییه فه ی سوننه و شیعه ی عه ره ب، که چی فشاری ده ره کیو به رتیلخوار کردن بو هه مان ئامانج له هه ریمی کوردستاندا تا ئیستا سه ری گرتوه، مه گه ر په رله مانى کوردستان داواى په تکرده وه ی ئه م گریبه ندانه بکات. من له م باوه ره م که وا فشارو هه ره شه ی راسته وخوو ناراسته وخو دژ به لپرسراوانی هه ردو حزبی سه ره کی رۆلی سه ره کی بینیه له سازشکردنیان له مافه نه وتی یه کانی هه رییم، ئه گه رنا ماقول نی یه لپرسراویک که وا خه باتی پیشمه رگایه تی کردبیت به خوئی خوئی ریژه ی 80% له داهاتی نه وتی هه رییم ببه خشیته کۆمپانیا بیانی یه کان. له گه ل ئه وه شدا ئه مه عوزر نی یه، ئه وانیش ده بوایه وه کو لپرسراوانی عه ره ب خوڤراگر بونایه. سه باره ت به شی رعی یه تبونی ئه م گریبه ندانه ش، ئه وا هه رچه نده له به شیکی تاییه ندا به تیروته سه لی تاوتوی ده که بین، به لام لییره دا وه کو پیشه کی، به پشتبه ستن به یاسای نیو ده وله تی، به تاییه تیش ریککه وتننامه ی قیه نای نیوده وله تی له سه ریاسای گریبه نده کان، وه پرنسیپه گشتی یه کانی یاساو، یاساکانی عیراقی کار پیکراو له هه ریمی کوردستاندا به تاییه تیش یاسای شارستانی عیراقی، ده لیین که وا ئه م گریبه ندانه له لایه نی یاسایی وه پوچه ئن (باتیل) (null and void)، چونکه دژی بنه ماکانی ئه خلاقن هه ره کو چوون گریبه ندی دزی کردن یا به کوپله کردنو داگیرکردن پوچه له. جگه له وه ش گه لی کوردستان هیچ که سیکی ته خوئل نه کردوه به ناوی ئه وانیه وه نه وتو گازی کوردستان ببه خشنه هیچ که سیکو لایه نیک، به لکو ئه و لپرسراوانه ی گه ل هه لییزاردون سویندی یاسایی بیان خواردوه خزمه تی به رژه وه ندی یه کانی گه لی کوردستان بکه ن وه لادان له م هیله خراپ به کارهینانی ئه م ته خوئله یه. جگه له وه ش پیده چیت فشارو به رتیلدان به کار هاتبیت بو به ده ستهینانی ره زامه ندی لپرسراوانی حکومه تی هه رییم له سه ره م گریبه ندانه ئه مه ش هوکاریکی تری بنه ره تی پوچه لبونه وه ی ئه م گریبه ندانه یه. له سه روی ئه مانه ش هه موی ئه گه ر حکومه تی هه ریمی کوردستان، یا لپرسراوان خوئیان پشکیان له و کۆمپانیا نه وتی یه بیانیه هه بیت که وا گریبه ندیان له گه لدا مؤر ده که ن، ئه وا دیسان گریبه نده کان پوچه ئن، چونکه که

سیک ناتوانیت گریبه ند له گه ل خویدا مور بکات له سه ر مامه له کردن به مولکی لایه نیکی تر که وا له م حاله ته دا خه لکی کوردستانه وه کو خاوه نی راسته قینه ی نه وتو گازی هه ریم. په رله مانیش وه کو نوینه ری هه لبریزدراوی گه لی کوردستان ئاگاداری ئه م گریبه ندانه نی یه، بویه ده بیت له ئیستاوه ناشه رعی یه تی ئه م گریبه ندانه رابگه یه نیت. ئه گه ر ئه م په رله مانه ش ئه م کاره نه کات بو ی هه یه په رله مانی داهاتو به م ئه رکه ی خو ی هه لسیت. کۆمپانیا بیانی یه کان بیگومان له م حاله ته دا په نا بو دادگای ته حکیمی نیوده وله تی ده به ن که وا هه رده م له به رژه وه ندی کۆمپانیاکانی نه وت بریارده ده ن، به لام ئه گه ر پیشتر لایه نی کوردستانی پوچه لی ئه م گریبه ندانه رابگه یه نیت، ئه وا هیچ ئامرازیکیان له ده ست نابیت دژ به هه ریمی کوردستان بو داوای فه ره بوکردنه وه.

گریبه ستي تالانکردنی نه وتی کوردستان

به شی (5)

هیچ گومانیک له مافی هه ریمی کوردستان نیه بو به رهه مهینانی سامانه سروشتی یه کانی به پی ی ده ستوری عیراقی وه سه روه ری گه لی کوردستان به سه ر ئه م سامانه وه، وه کو یه کیک له پرنسیپه سه ره کی یه کانی یاسای نیوده وله تی. حکومه تی هه ریم نه ک هه ر ئه و مافه ی هه یه به لکو پرۆسه ی به رهه مهینانی نه وتو گازی گه لی کوردستان یه کیک له ئه رکه سه ره کی یه کانی ئه م حکومه ته شه به مه رجیک پرۆسه که به شیوه یه کی شه فاف به رپوه بجیت وه له ژیر چاودییری نوینه رانی هه لبریزدراوی گه لدا به ئامانجی گه یاندنی گه وره ترین سود به هه مو تاکه کانی گه لی کوردستان له گه ل په چاوکردنی به رژه وه ندی نه وه کانی داهاتوو ژینگه ی کوردستان. زور ئاساییشه ئه گه ر له پرۆسه ی به رهه مهینانی ئه م سامانه سروشتی یه کۆمپانیا بیانی یه کان به شدار بن وه قازانجیشیان ده سته ویت، به مه رجیک قازانجه که له چوارچیه ی ئاستی ماقولۆ مامه له پیکراو بیت له ژیر مه رجه کانی هاوشیوه له ناوچه که دا، به لام نه ک ئه م کۆمپانیا بیانی یانه به هاوکاری لیپرسراوانی گه نده لی ناوحو له ریگای گریبه ستي نهینيو ده مامکدراودا نه وتو گازی گه لی کوردستان تالان بکه ن، ئه گه ر نا ئه و نه وتو گازه ی خوا به خشیوی یه ته گه لیک بو ی هه یه ببیته نه فره تیک به سه ر ئه و گه له وه، که وا له بواری ئابوریدا به (نه فره تی

سامانه سروشتی یه کان (Resource Curse) ناسراوه، ئه میش چونکه به هوی گه نده لی یه وه داهاتی سامانه که له وانه یه له چه ند ده ستیکی که م کوببیته وه له تویری ده سه لاتدارانی سه ر به ده ره وه (به کریگیراوه)، وه تویری فراوانی گه لیش له ناوه راستی ده ریایه ک له سامانو به ره که تدا به ده ست هه ژاری یه وه بنالیییت، هه روه کو نمونه ی نایجیریاو ئیندونوسیا ده بیسه لمینیت، وه هه تا له و عیراقه ی ئیستا ئیمه تیایا ده ژین ئه م سامانه پاش به رهه مهینانی بازارگانی له کۆتایی 20 کانی سه ده ی رابردودا وه تا ئیستاش بوته هوی ئه وه ی که وا گه لانی عیراق به ئاگره که یه وه بسوتین. بیگومان ناعه داله تیو خراپ دابه شکردنی داهاتیش زوو یا دره نگره زایوو هه تا له وانه یه توندو تیژی لیبکه ویته وه، نمونه ی له م جوره ش زورن وه کو جه زائیرو، کۆنگوو لایبیریا بو نمونه. دیارترین قوچه ک بو پیکه وتنی ئاراسته ی پرۆسه ی به رهه مهینانی نه وتو گازی گه لیک، هه روه کو له سه ره وه ئاماره مان بو کرد، شه فافی یه تی پرۆسه ی به رهه مهینانه که و رونی چاره نوسی داهاته که یه تی، به تاییه تیش ئه گه ر کۆمپانیا بیانی یه کان له ریگای گریبه سته نه وتی یه کانه وه له پرۆسه ی به رهه مهینانه که به شدار بن، چونکه ئه م گریبه ستانه ئه گه ر له ژیر چاودیروی چاوی گشتیدا نه بنو له سه ره تاوه به چه ند فلته ریکا تینه په رن، ئه وا بو هه یه بینه قولترین زه لکاوی فرۆفیلو دزیو ساخته چیانتیو گه نده لی له سه ر حسابی ئه و گه له ی که وا خاوه نی راسته قینه ی سامانه که یه به لام له چونی یه تی به رهه مهینانی سامانه که ی بیئاگایه، هه روه کو پرۆسه ی به رهه مهینانی نه وتو گازی کوردستان که وا به پی ی ئه و ئامارانه ی ئیستا ئاشکرا ده بن، پیده چیت تالانکی بی وینه ی سامانه سروشتی یه کانی گه لیک بن له میژوی پاش ئیستیماری کلاسیکیدا، هه روه کو له م نمونه گریبه سته ی خواره وه ده بیینین به ژماره و به لگه وه، جا له وه رگرتنی به رتيله وه بگره تاکو به خشینی زیاتر له 80% له داهاتی نه وتو گازی کوردستان به کۆمپانیا بیانی یه کان، وه به شداربونی لیپرسراوانی حکومه تی هه ریمو که سوکاریان له سه همه کانی ئه و کۆمپانیانه، واته تالانی هاوبه ش.

ئه م زنجیره نوسینه زه نگیکی ئاگاداری یه بو هه مو ئه وانه ی ویزدانیان ده جولیتو بایی توژقالی باوه ریان به پرنسیپی دادپه روه ریو مافی بنه ره تی گه لانو تاکه کان هه یه، جگه له وه ش که وا داکۆکی کردن له پرنسیپی دادپه روه ری له هه رشوینیکا بییت ئه رکی سه رشانی هه مومانه.

ئه م تاوانه ی ئیستا کۆمپانیا بیانی یه کان دژ به سامانه سروشتی یه کانی گه لی کوردستان ئه نجامی ده ده ن جینۆسایدی ئابوری یه، وه ده ستیکه لکردنی هه ندیک له لیپرسراوانی هه ریمی کوردستانیش له گه ل ئه م کۆمپانیانه له م تالانه دا خیانه تی مه زن نه بییت هیچی تر نی یه، بیده نگبونی ئیمه ش له م تاوانه جگه له وه ی که وا نیشانه ی ترسنۆکی یه، به شداری کردنیشه له م تاوانه. ده بییت لییره دا پیش هه مو که سیک ستایشی ئه و رۆژنامه نوسه بیانی یه بویرانه بکه بین که وا بو یه که مجار سه ره داوی ئه م تاوانه گه وره یه یان دایه ده ست

ئیمه، ئه گه ر نا به نده خوئی یه کیگ له وانه بو که وا به خه یالیش بیری له م تاوانه ئابوری یه مه زنه دژ به گه لی کوردستان نه ده کرده وه. ئیمه ش به لئین بییت نابییت ملمان بو ئه م زولمه که چ بکه یین، چونکه بیده نگبون لیره دا جوریکه له خوکوژی به کومه لی نه وه کانی ئیستاوا داهاتوی گه لی کوردستان.

له م نمونه یه ی خواره وه دا که وا بریتی یه له گریبه ستیکی نه وتی حکومه تی هه ریمی کوردستان له گه ل کومپانیای (شه میرانی) که نه دی به رونی دیار ده که وییت که وا گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییم بو به رهه مهینانی نه وتوگازی هه ریمی کوردستان له راستیدا گریبه ستی به رهه مهینان نین به لکو ریککه وتنیکی تاوانبارین بو تالانکردنی سامانی گه لیگ. ئه م گریبه سته ش وه کو هه مو گریبه سته نه وتی یه کانی تری هه رییم، که وا له 30 گریبه ست زیاترن نهینی بوه، به لام کومپانیای شه میران به هه له له سه ر مالپه ره که ی خویدا خاله بنه ره تی یه کانی ئه م گریبه سته ی ئاشکرا کردوه ئه میش له شیوه ی هه والیکه وه نه ک ده قی گریبه سته که که وا ده بییت له موته که یه ک بجییت بو گه لی کوردستان

http://cnrp.marketwire.com/client/shamaran_petroleum/release.jsp?actionFor=1037441&releaseSeq=6&year=2009

حکومه تی هه ریمی کوردستان له لایه نی خوویه وه تا ئیستا یه ک برگه شی له م گریبه سته بو په رله مانی کوردستان، یا رای گشتی کوردستانی ئاشکرا نه کردوه، هوکاره که شی ئه و گه نده لی یه فراوانه یه که وا له خواره وه ئاشکرا ده بییت. جا چونکه هه مو گریبه سته نه وتی یه کانی تری هه رییم نهینین، چاوه پروان ده کرییت گه نده لی یه که هه ر له هه مان چوارچیوه و ئاستدا بییت. له م گریبه سته دا که وا تاییه ته به به رهه مهینانی نه وت له کیلگه ی نه وتی (په لکانه) گه نده لی له هه مو قوناغه کانیدا ئه نجامدراوه، به لام پییش ئه وه ی بجینه سه ر ناوه رۆکی گریبه سته که ده بییت وه کو به یادهیانه وه باسی شیوازه کانی گه نده لی له بواری به رهه مهینانی نه وتوگازی کوردستاندا بکه یین:

شیوازه کانی گه نده لی نه وتی له هه ریمی کوردستاندا

پییش نویسی ئه م به شه په یوه ند بکرا به پسپووریکی بواری به رهه مهینانی نه وتی هه ریمی کوردستان که وا له نزیکه وه، به هوئی کارکردنی له گه ل کومپانیای نه وتی یه بیانی یه کان له کوردستاندا شاره زای پرۆسه که یه. به ریزیان ووتی، که وا له سه ره تادا به زۆری میانره ویک (وه سیت)، جا چ تاکه که سیک بییت یا کومپانیایه ک هه لده سیت به په یوه ندیکردن له نیوان لیپرسراوانی

حکومه تی هه ریڤم، یا باشتره بلین لپرسراوانی پله به رزی هه ردو حزبی ده سه لاتدار، یا ته نها یه ک لپرسراوی بالآ، چونکه هه ر لپرسراویکی بالآی ئه م دوو حزبه کیلگه یه کی نه تیو گازی بو خوی دابریوه. ئه م وه سیته مه رجه کانی هه ردو لا وه رده گریت بو نمونه، بری به رتیلو به شه سه همی لپرسراوه که ی هه ریڤم له کومپانیا نه وتی یه بیانی یه که، وه به شی کومپانیا بیانی یه که له داها تی نه وتی کیلگه که. جا ئه گه ر هه ردولا گه یشتنه ریککه وتن ئه وا وه سیته که به شی خوی له به رتیل له کومپانیا بیانی یه که وه رده گریت، هه ردولایه نی بیانیو کوردستانیش له نیوان خویندا له سه ر ئه وه رپیکده که ون به رتیله که (شیرینی) به ناوی کی، بو کامه کوننوو له کامه بانکی ده ره وه دابرنیت، وه به شه سه همی لپرسراوه که له کومپانیا نه وتی یه بیانی یه که به ناوی کی بکریت، به زوریش لپرسراوانی بالآی حکومه تی هه ریڤم ئه م پشکانه به ناوی خوین ناکه ن به لکو به چه کانیا ن له ده ره وه. دوا ی ئه م قوناغه کومپانیا نه وتی یه بیانی یه که هه لده ستیت به دامه زرانندی لقیکی تایبه ت بو به رهه مهینانی نه وتی کوردستان وه چه ند ملیون سه همیکیش به هه زرانترین نرخ به ناوی ئه م کومپانیایه ده خاته بو رسه وه. له م سه همانه به شیکی، وه کو بو نمونه له حاله تی کومپانیای شه میراندا 46% ده به خشریته لپرسراوه که ی هه ریڤم. وه کو قوناغی بیس کوتایی گریبه سته که مور ده کریت به لام به نهینی ده هیلدریته وه. له دوا قوناغیشدا کومپانیایه له بو رسه ئاشکرای ده کات که وا بوته خاوه نی ئه وه نده ملیون به رمیله له نه وت یا گازی یه ده کی کوردستان، به م جو ره ش نرخ ی سه همه کان بو چه ند قات به رز ده بنه وه که وا به قازانجی کومپانیایه و لپرسراوه که ی هه ریمیش ده گه ریته وه، چونکه به گویره ی گریبه سته کانی دابه شکردنی به رهه م PSCs، نه وتو گازی یه ده کی ئه و کیلگه یه ی که وا گریبه سته که ی له سه ر مورده کریت له بو رسه دا وه کو مولکی کومپانیا بیانی یه که سه یر ده کریت. له نمونه که ی خواره وه دا ده بیینین چون بو مه به سته ی به رهه مهینانی نه وتو گازی کیلگه ی په لکانه، کومپانیای (لوندین گروپ) ی که نه دی کومپانیای (شه میران پیترولیومی) دامه زرانده به 250 ملیون سه همه وه له بو رسه دا، دوا یی 115 ملیون سه همیدا به لپرسراوانی حکومه تی هه ریڤمی کوردستان له گه ل 45 ملیون دولا ر وه کو به رتیل (شیرینی). وا پیده چیت له م حاله ته دا کومپانیای یه ک به ناوی (تیگریس ئینیرگی) رولی وه سیتی گیرابیت بو یه بری 7.5 ملیون دولا ری دراوه تی. لیره دا ده بیت بوتریت که وا ئه م به رتیله ش له به شه نه وتی هه ریڤم ده گیرد ریته وه وه کو خه رجی کومپانیایه که له گیرفانی کومپانیایه ده رچیت. که واته قازانجو داها تی هه مولایه نه کان له سه ر حسابی خه لکی کوردستانه، بو یه تا ئیستا له هیچ گریبه ستیکی نه وتی هه ریڤمدا به شه قازانجی کومپانیا بیانی یه کان له نه وتی به رهه مهینراودا له 80% که متر نی یه، که چی هه ر بو به راورد حکومه تی عیراقی فدرال ته نها 1% له م داها ته ده دات به کومپانیا بیانی یه کان، جا فه رمون ئه ریژه یه به

راورد بکه ن له گه ل خشته ی دابه شکردنی به رهه می کیلگه ی نه وتی په لکانه:

گریبه ستی نه وتی کیلگه ی په لکانه وه کو نمونه یه ک له گه نده لی نه وتی

پیش شروقه کردنی ناوه رپوکی گریبه سته که، له وانه یه گونجاوتر بیټ، هه ولبده بین خاله سه ره کی یه کانی گریبه سته که له شیوه ی خشته یه کدا رونکه یینه:

خشته ی گریبه ستی کیلگه ی نه وتی په لکانه له نیوان حکومه تی هه ریمو کوپانیای شه میران پیترولیوم

بری نه وتی یه ده کی کیلگه که	250 ملیون به رمیل
نرخه به رمیلک نه وت وه کو پیوه ر	60 دولاړ
واده ی قوناغی گه رانو په ره پیدان	تا 7 سال
واده ی قوناغی به رهه مهینان	25 سال
شیرینی (به رتیل Bonus) بو حکومه تی هه ریمی کوردستان	45 ملیون دولاړ
کری یا Royalty له کوئی نه وتی به رهه مهینراوی نه وتی	
یلگه که بو حکومه تی هه ریمی کوردستان	10%
ریزه ی نه وتی خه رچی له کوئی نه وتی به رهه مهینراو بو کوپانیای شه میران Oil Cost	40% پاش ده رکردنی ریزه ی 10% ی کری

پشکی کوپانیای بیانی له نه وتی قازانج Profit Oil 80% ، به ریزه ی 60% بو کوپانیای شه میرانی که نه دی وه 20% بو کوپانیای بیټ ئویلی تورکی ریزه ی داهاتی حکومه تی هه رییم له نه وتی قازانج 20%

به شه پشکه کانی حکومه تی هه رییم له سه همه کانی کوپانیای شه میران 115 ملیون پشک له کوئی 250 ملیون پشکی کوپانیاکه له بؤرسه دا، واته 46%

پێژه ی باجی داهاات له سه ر کۆمپانیا بیانی یه کان بۆ خه زینه ی حکومه تی هه ریم

سفر له سه ر سفر 0.0%

پێژه ی به رتیل بۆ وه سیت یا ده لال

7.5 ملیۆن دۆلار بۆ کۆمپانیا ی تیگریس ئینیرگی.

ئه گه ر بێ یینه سه ر شروقه کردنی پێژه و ئاماره کانی خسته که، ئه وا به به راورد له گه ل گریبه سته نه وتی یه کانی ناوچه که له ژیر مه رجی هاوشیوه دا بۆ مان به دیار ده که ویت، که وا:

1- پێژه ی پشکی گه لی کوردستان له داهااتی نه وتی ئه م کیلگه یه له هیچ حاله تیکا له 20% تپیه رناکات، که چی له عیراقددا ئه م پێژه یه ده گاته سه روی 95%.

ئه گه ر ئه م پێژه یه له سه ر بناغه ی 60 دۆلار بۆ هه ر به رمیلیک شروقه بکه یین، هه ره کوله گریبه سته که هاوه ئه وا ده گه یینه ئه م ده رئه نجامانه ی خواره وه:

2- پێژه ی 10% له کۆی به رهه می گشتی وه کو کرئ ده روات بۆ خه زینه ی حکومه تی هه ریمی کوردستان = 6 دۆلار - 54 = 60 دۆلار،

3- پێژه ی 40% له م 54 دۆلاره ده روا بۆ کۆمپانیا ی شه میران وه کوقه ره بوکردنه وه ی خه رجی $21.60 = \text{Cost Oil} = 54 - 32.40$ دۆلار که وا به نه وتی قازانج ناسراوه،

4- پێژه ی 60% له م 32.40 دۆلاره ده روات بۆ کۆمپانیا ی شه میران وه کو به شه نه وتی قازانج به گویره ی گریبه سته که $19.44 = \text{Profit Oil}$ دۆلار،

5- پێژه ی 20% له م 32.40 دۆلاره ش ده روات بۆ کۆمپانیا ی پیت ئویلی تورکی = 6.48 دۆلار،

6- به هه مان شیوه ش 6.48 دۆلار وه کو به شه نه وتی قازانج، واته 20% ده روات بۆ خه زینه ی حکومه تی هه ریم،

7- که واته له داهاى هه ر به رميليك نه وت (60 دۆلار بۆ به رميليك) برى 41.04 دۆلارى ده روات بۆ كۆمپانىاي شه ميړان كه وا 68.4% ده كات. به كۆكردنه وه ى پشكى كۆمپانىاي بېت ئوئل له نه وتى قازانج (6.48 دۆلار) ده كاته 47.88 دۆلار كه وا رپژه ى 79.8% له نه وتى قازانج پيكد هينيت له هه ر به رميليكى نه وتى كيگه ى په لكانه.

8- پشكى ليپرسراوانى حكومه تى هه ريىمى كوردستان له سه همه كانى كۆمپانىاي شه ميړان 46% ، بويه له كوى 41.04 دۆلارى داهاى كۆمپانىاي شه ميړان، برى 19.04 دۆلار ده چيته گيرفانى ليپرسراوانى حكومه تى هه ريىم يا كه سوكاره كانيان،

9- كه واته له داهاى هه ر به رميليك به 6 دۆلارى كرىو به شه نه وتى فه رىمى حكومه تى هه ريىم، ته نها برى 12.48 دۆلار به رگه لى كوردستان ده كه ويىت كه وا 20.80% ده كات، به لام 6 دۆلاره كه ى كرى (Royalty) له به شى كۆمپانيا بيانى يه كان وه رناگيريىت به لكو له كوى نه وتى به رهه مهينزاوى كيگه كه ده رده كرىت بۆ خه زينه ى هه ريىم پيش دابه شكردنى بۆ نه وتى خه رجبو نه وتى قازانج، بويه داهاى بيگه ردى (سافى) گه لى كوردستان له هه ر به رميليك ته نها 6.48 دۆلاره، يا رپژه ى 10.8%، واته 53.52 دۆلارى، يا 89.20% ده رواته گيرفانى كۆمپانيا بيانى يه كانو هاوپه يمانه كانيان له ليپرسراوه گه نده له كانى حكومه تى هه ريىم،

10- هه روه كوله خشته كه ى سه ره وه به ديار ده كه ويىت، كۆمپانيا بيانى يه كان باجى داهاى ناده ن به حكومه تى هه ريىم، كه چى رپژه ى باجى داهاى له سه ر كۆمپانيا بيانى يه كان به پى ى گريبه ستى نه وتى عيراقى فدرال له گه ل هه ريه ك له كۆمپانىاي نه وتى (بريتيش پيتروليوم) وه كۆمپانىاي نه وتى نه ته وه بى چينى، بۆ به رهه مهينانى نه وتى كيگه ى روميله 35%، وه له هندستان هه تا ده گاته 50%.

11- له خشته ى ئه م گريبه سته دا به ديارده كه ويىت، كه وا گريبه سته كه په يوه ندى به به رهه مهينانى نه وته وه نى يه له سه ر بناغه ى به رژه وه ندى عاديلانه ى هه ردو لايه نو پشكى ماقول له داهاى به پى پيوه رى مامه له پيكر او له ناوچه ى ولاتانى ئوپيكد، به لكو برىتى يه له ئوپه راسيونيكى داپوشراو به به ريكى ياسايى دوو قولى لايه نى بيانىو ليپرسراوه گه نده له كانى حكومه تى هه ريىم بۆ تالانكردنى نه وتو گازى هه ريىمى كوردستان. ئه گه ر برى 250 مليون

به رمیل نه وتی یه ده کی کیلگه ی په لکانه له 60 دۆلار بده بن، نه وا ده گه یینه 15 ملیار دۆلار داها تی گشتی نه م کیلگه یه، له وه یان ته نه 12.48% واته 1.8 ملیار دۆلار له شیوه ی کرئ یه که و به شه نه و تی قازانج به فه رمی ده چیتته خه زینه ی گه لی کوردستان وه نه و 13.20 ملیار دۆلاره ی ده مینیتته وه ش لایه نه ده ره کی یه کانو لپرسراوه گه نده له کانی حکومه تی هه ریم بوخویانی ده به ن. جا نه گه ر نه مه تالانو فه رهود نه بیت، ده بیت چی بیت؟

12- جاریکی تر بو به راورد به گویره ی گریبه سته تی حکومه تی عیراقی فدرال له گه ل کومپانیا بیانی یه کان بو به رهه مهینانی نه وتی کیلگه ی پومیله، حکومه ت عیراق ته نه 1% له داها تی هه ر به رمیلک ده دات به م کومپانیا نه وه 35% یش وه کو باجی داها ت له م 1% ده گپیتته وه، 4% ی داها ته که ش ده روات بو قه ره بوکرنه وه ی خه رچی یه کانی هه ردو کومپانیا که. نه و 95% ده مینیتته وه ش بو حکومه تی عیراقه له گه ل باجی داها ت. نه مه به رای من نیشتمان په ره ری یه، گریبه سته نه وتی یه کانی حکومه تی هه ریمیش له شیوه ی کیلگه ی په لکانه، خیانه تی مه زنن،

13- گریبه سته که به ته واوه تی به نهینی به ستراوه له سه ر داواکاری حکومه تی هه ریم. پیویستی به ژیری یه کی له راده به ده ریش ناکات تاکو بزانی بو؟

14- نه و 25 ساله ی دیاری کراوه وه کو واده ی قوناعی به رهه مهینان ته نه بو چه واشه کورنه چونکه کومپانیا بیانی یه کان هه ولده ده ن له زوترین کاتدا گه وره ترین ده سکه وت به ده ست بینن، جا بو نمونه با لیله دا وا دابنیین کومپانیای شه میران رورانه ته نه 100 هه زار به رمیل له نه وتی کیلگه که به رهه م ده هینیت، نه وا له ماوه ی ته نه 7 سالدا تریبی نه وت له کیلگه ی نه وتی په لکانه ناهیلیت.

له م باوه ره شدا نیم که وا گریبه سته نه وتی یه کانی تری هه ریم زور له گریبه سته کیلگه ی په لکانه جیا بن، نه گه ر خراپتیش نه بن. فه رمون بو به راورد سه یری هه والی گریبه سته نه وتی کیلگه ی شاکال بکه ن له نیوان حکومه تی هه ریمو کومپانیای نه وتی نه مه ریکی (پرایم ریسورس)

<http://209.85.135.132/search?q=cache:bhnr47hZ4BkJ:www.upstreamonline.com/live/article154458.ece+Shakal+Production&cd=4&hl=de&ct=clnk&gl=at>

ئە گە ر واش بېروات، وە ئە م تالانو فە رھودە ش بچیتە سە ر، ئە وا ئیمە لە ماوہ ی 10-15 سالدا زوربە ی ھە رە زۆری نە وتو گازی یە دە کی خۆمان لە دە ستدە دە ین وە بۆ نە وە کانی داھاتو شتیکی وا نامینیتە وە، سودمە ندیش تە نھا چە ند کە سانیکی خاوە ن دە سە لاتی ئابوریو سیاسی بیانی دە بن لە گە ل بە کریگراوہ کۆمپرادۆرہ کانیاں لە ریزە کانی ئیمە دا.

15- بە رای ژمارە یە ک لە پسیپۆرانی بواری نە وتی عیراقو کوردستان، عیراق ئیستا ھە ر پپیوستی بە و نە وتە ی ھە ری م نی یە چونکە نە وتی یە دە کی لە خواروی عیراق زۆر زیاترو دە رھینانیشی زۆر ئاسانترو ھە رزانتەر، بە رادە یە ک کە وا عیراق لە تا سالی 2014 ئاستی بە رھە می نە وتی دە گاتە ئاستی ئیران، واتە نزیکە ی 4 ملیۆن بە رمیل لە پۆژیکدا بە مە ش کیشە ی لە گە ل ریکخراوی ئۆپیکدا بۆ دروست دە بیٹ بە ھۆی بنمیچە ی (سە قفی) بە رھە مھینانە وە بۆ ھە ر ولاتیکی ئە ندام لە م ریکخراوہ، ئە گە ر بە رھە می عیراق لە م سە قفە تییە ر بکات دە بیٹ لە سە ر حسابی ئە ندامە کانی تری ئۆپیک بیٹ،

16- لە گریبە ستە کە ھیچ میکانیزمیک بۆ دیاری کردنی خە رجی یە کانی کۆمپانیای شە میران دە ستنیشان نە کراوہ بۆیە ئە گە ری ئە وە ھە یە لیرە شدا ئە م کۆمپانیایە گورزیک لە گە لی کوردستان بوہ شینیت وە خە رجی یە کان بۆ ئاستیکی خە یالی بە رزکاتە وە، دواییش لە بە شە نە وتی خە رجی وە ریگریتە وە،

17- لە گریبە ستە کە لایە نیکی دادگایی دە ستنیشان نە کراوہ بۆ لایە لا کردنە وە ی کیشە کان، کە واتە بە گویرە ی ئە و مۆدیله گریبە ستە ی حکەمە تی ھە ری م کە وا لە سە ر سائتە کە یدا بە زمانی ئینگلیزیو عە رە بی بلاو کراوہ تە وە بە لام زە حمە تی ئە وە بیان نە کیشاوە بیکە ن بە کوردی تا نە زانین مە سە لە چی یە ، دە بیٹ دادگاکانی تە حکیمی نیودە ولە تی دە ستنیشان کرابن، ئە م دادگا تە حکیمانە ش ھە مویان لە بە رزە وە ندی کۆمپانیا نە وتی یە بیانی یە کان کار دە کە ن،

18- ئە گە ر بېرگە یە ک لە گریبە ستە کە ھە بیٹ بلیت کە وا ناوہ پۆکی ئە م گریبە ستە نابیت لە ریگای یاسایە کی ناوخواوە بگۆردریت، ئە وا کۆمپانیاکە دە بیٹە دە ولە ت لە نیو دە ولە تدا بە ئارە زوی خووی رە فتار دە کات.

جاریکی تریش بە رونیو ئاشکراییی راپدە گە یە نین کە وا ئە م گریبە ستە نە وتی یانە بۆ گە لی کوردستان پوچە لۆ باتیلن بۆیە کۆمپانیا بیانی یە کانو ئە وانە ی لە پشت ئە وانیشن لە گە ل کۆمپرادۆرہ کانی کوردستانی، ئە گە ر سە ری خویمان

له داروبه رد بده ن، یا هه مو ژه هری دنیاوشمان ده رخواورد بده ن، زیندانیش نه مینیت تیایا بی سه رشوینمان نه که نوئه شکه نجه مان نه ده ن، وه هه رچی که سوکاریشمان هه یه به نامه ردانه و سه رشوپرانه به بارمته یان بگرن، نابیت ئه م زولمه له گه لی کوردستان سه ر بگریت، ئوکه ی مسته ر!!!

گریه ستی نه وتی، یا تاوانی ریخراو؟

به شی (6)

پیشه کی:

گریه سته کان به شیوه یه کی گشتی بریتین له چالاکه یه کی یاسایی له نیوان دوو لایه ندا له شیوه ی ریکه و تنیک که وا پابه ندبون (ئیلتیزامات) ی لیده که ویته وه ، واته له ریگای گریه سته که وه هه ر لایه نیکی به شدار مافیکی ده که ویته سه ر لایه نی به رامبه ر که وا پابه نده به جیه جیکردنی، ئه گه رنا لایه نی خاوه ن ماف ده توانیت له ریگای دادگاوه داوای مافه که ی خووی بکات. بو نمونه خاوه نی خانویه ک وه کو فروشیار له گه ل کریاریک ده بنه لایه نی گریه ستیک بو فروشتنی خانوه که به کریاریک. مافی کریار ئه وه ده بیت که وا فروشیار خانوه که ی راده ست بکات وه مافی فروشیاریش وه رگرتنی نرخه ئه م خانوه له کریار ده بیت. ئه گه ر هه ر لایه نیک پابه ند نه بو به ئیلتیزاماتی خووی ئه وا لایه نی خاوه ن ماف بو یه له ریگای یاساو دادگاوه داوای مافی خووی بکات.

گریه سته نه وتی یه کانی هه ریمیش که وا له راستیدا زیاتر له ریکه و تنیکی ئه نجامدانی تاوانیک ده چن بو تالانکردنی سه رمایه سروشتی یه کانی کوردستان له وه ی گریه ستیکی یاسایی به ره مهینان، به شیوه یه ک دارپژراون که وا هه مو لایه نه به شداره کان، واته لیپرسراوه پشکداره گه نده له کانی حکومه تی هه ریمو کومپانیا نه وتی یه بیانی یه کان، له هه مو حاله تیکدا براوه ده بن، جا ئه گه ر گریه سته کان سه ریان گرت ئه وا له سه روی 80% داهاستی نه وته که ده چیته گیرفانی ئه م دوو لایه نه پشکداره، وه ئه گه ر له به ره ره هۆکاریکیش سه ریان نه گرت، ئه وا ئه م کوپانیانه له ریگای دادگای ته حکیمی نیوده و له تی یه

وه داواى پاره ی قه ره بوکردنه وه ی خه یالیمان لیډه که ن، که وا ده بیټ له به شه بودجه ی حکومه تی هه ریمی کوردستانه وه بدریټ. هه ر بو نمونه، پیته ر گالبرایس که وا هاوالاتی یه کی عه مه لیقی یه له سالی 2003 وه پراویژکاری ده ستوری حکومه تی هه رییم بوه ، نیستا له بری 5% پشکه نه وتی یه کانی کیلگه ی تاوقی که وا له ریگی گه نده لی یه وه زه وتی کردوه، له پیش دادگای ته حکیمی نیوده وله تی له نده ن داواى 500 ملیون دۆلار له حکومه تی هه ریمی کوردستان ده کات، واته به رهه می هه مو کیلگه که به نرخى بازار (MARKET VALUE) به 10 ملیار دۆلار خه ملیندراوه. جا نه گه ر گریبه سته که سه ری بگرتا نه وا 80% داها تی نه وتی قازانجی کیلگه که بو کۆمپانیا بیانی یه کان ده رویشت، نه گه ر سه ریشی نه گرت نه وا لایه نه کانی تر وه کو نمونه ی پیته ر گالبرایس داواى قه ره بوکردنه وه ی خه یالیمان لیډه که ن، هه روا به زولم، که وا ده توانیټ خو ی له ده ها ملیارد دۆلار بدات چونکه حکومه تی هه رییم تا نیستا زیاتر له 30 گریبه سته نه وتی له جوړی کیلگه ی تاوقی له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان موړ کردوه. له دوا رونکردنه وه ی وه زیری سامانه سروشتی یه کانی هه رییمیش، که وا ته نها له یه ک سایتدا وه ته نها به زمانی عه ره بی له روژی 17.01.2010 بلاوکرایه وه

<http://www.pukmedia.com/News2/17-01-2010/news35.html>

، پیډه چیت حکومه تی هه رییم مه به سته بیټ خه رجبو به شی کۆمپانیا بیانی یه کان له پشکه بودجه ی هه ریمی کوردستان بدات نه گه ر بیټو حکومه تی فدرالی عیراق به م گریبه ستانه قایل بو. نه گه ره مه سه ر بگریټ نه وا بودجه ی هه رییم بو ماوه ی 50 سالی تریش ده که ویتنه ژیر باری قه رزی کۆمپانیا نه وتی یه بیانی یه کان.

جا لیږه دا نه رکی هه مو لایه نه کوردستانی یه کان، به تاییه تیش په رله مانى کوردستان ده بیټ دوزینه وه ی میکانیزمیکی چاره سه ری بو نه م کیسه چاره نوسازه بیټ، به لکو بتوانیټ هه ریمی کوردستان به که مترین زیان له م لافاوه ی تالانو ریگری رزگار بگریټ. جا چونکه گریبه سته نه وتی یه کانیش هه لسوکه وتیکی به ره واله ت یاسابین، بیگومان ده بیټ نه م میکانیزمه ش له چوارچیوه یه کی یاساییدا بچه سپیټ تاكو شه رعى یه ت وه رگریټ، بو نه م مه به سته ش ده بیټ له سه ره تادا نه و سه رچاوه یاسایی یانه دیاری بکه ین که وا نه م جوړه گریبه ستانه ریځده خه ن.

سه رچاوه یاسایی یه کان:

گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییم، وه کو هه مو نه و گریبه سته بازرگانى یانه ی که وا له نیوان حکومه تانو کۆمپانیا بیانی یه کان موړ ده کرین، چه ند یاسایه

کی ناوخواو ده ره کیو نیوده و له تی ده یانگریته وه که وا هه ره موپان له گه ل ئالۆزی سیستمه که ش کاریگه ری خوپان هه یه بو مه به سته که ی ئیمه، ئه مانیش:

1. ده ستوری عیراق به تایبه تیش ماده کانی 111 وه 112، که وا په یوه ندی یان به به رهه مهینانی نه وتی عیراقو هه رییمه وه هه یه،
2. یاسای به رهه مهینانی کوردستان که وا پرۆسه ی سه رمایه گوزاری له هه رییمی کوردستاندا ریگده خات،
3. یاسای نه وتو گازی هه رییمی کوردستان،
4. یاسای شارستانی عیراقی (القانون المدنی العراقی) کار پیکراو له هه رییمدا،
5. کۆدی سزای عیراقی (قانون العقوبات العراقی) کار پیکراو له هه رییمدا،
6. شه ریعه ی ئیسلامی، وه کو گرنگترین سه رچاوه ی یاسا له عیراقدا هه رهه کو له ماده ی 2 ی ده ستوری عیراقی فدرالدا هاتوه،
7. نمونه ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییمی کوردستان که وا هیله گشتی یه کانی به رهه مهینانی پیترۆل له هه رییمی کوردستاندا دیاری ده کات (به داخه وه ته نها به زمانی عه ره بیو ئینگلیزی بلاوکراوه ته وه)،
8. یاساکانی ئینگلستان، چونکه له نمونه گریبه ستی یه که ی هه رییم وه کو سه رچاوه ی ته حکیم دیاری کراوه،
9. یاساو عورفی نیوده و له تی به تایبه تیش ریگه وتنامه ی قیه نا له سه ر یاسای گریبه سته کان، وه یاسای حاله ته کان Case Law،
10. یاسای بازرگانی نیوده و له تی International Trade Law ،
11. ریگه وتنامه دوو لایه نیو فره لایه نی یه په یوه ندیداره کان،
12. رییمایی یه په یوه ندیداره کانی ریخراوه نیوده و له تی یه کان، وه کو بانکی جیهانی بو نمونه،

13. یاساو پینمایی یه کانی دادگای ته حکیمی نیو ده وله تی، وه کو دادگای له نده ن بو ته حکیمی نیوده له تی LCIA، هه روه کو له نمونه گریبه سته هه ریم وه کو دادگای ته حکیم ده ستنیشانکراوه.

دیاره تاوتو کردنی نه م هه مو یاسایانه له به شیکی وا سنورداری نه م ته وه ره دا جیگای نابیتته وه، به لام له خواره وه له شوینی په یوه ندیدار نامازه بو ناوه رپوکی نه م یاسایانه ده کریت. وه کو له سه ره وه نامازه ی بو کرا، مه به سته سه ره کی لیږه دا دوزینه وه ی میکانیزمیکی یاسایی یه بو سنوردارکردنی نه و زیانه ی له ریگای نه و گریبه سته نه وتی یانه وه به ره ریمی کوردستان که وتوه. نیستا، که له سه ره وه نامازه بو سه رچاوه یاسای یه په یوه ندیداره کان کرا، ده بیت وه کو هه نگاوی دووه م بی ینه سه ر پرسپاری نه وه: نایا کامه ریگای یاساییمان له پیش کراوه ته وه بو گه یشتن به م نامانجه؟

کام ریگای یاسایی بگرینه به ر؟

نه م ریگایه ی که وا نابیت به هیچ جوړیک بیگرین، خو به ده سته وه دانو دانپیانان به م گریبه ستانه ن که وا زولمیکی بی وینه ن له میژوی به رهه مهینانی نه وتدا له م هه زاره نوئ یه، وه بریتین له خوکوژی یه کی نابوری به کومه ل، که وا به لایه نی که مه وه کوپلایه تی نابوری لیږه که ویتته وه. که واته به پشت به ستن به نه زمونی گه لانی تر که وا به قوناغیکی هاوشپوه ی نه م قوناغه ی نیستای هه ریمی کوردستان تیپه ریون، وه کو فه نزویلاو، لیبیاو، ئیرانو کویت، ته نها دوو ریگامان له پیشه بو گه یشتن به م نامانجه وه ده ربازیون له هه لډیرانی نابوریو نغرو بون به ده سته چاوچنوکو ریگرو بیویژدانانی بیانوی چاوساغه کانیان له کومپرادوره کانی نیو ریزه کانی خویمان، نه م دوو ریگایه ش:

1. گورانکاری بنه ره تی له گریبه سته کان: هه روه کو له به شه کانی رابردو نامازه ی پیکرا گریبه سته کان به مه رجی زور زالمانه بو گه لی کوردستان وه به سودی لایه نی ده ره کی داپیژراون وه کو دابینکردنی له سه روی 80% ی نه وتی قازانج بو کومپانیا ده ره کی یه کان وه وه رگرتنی ته نها 10% کرئ له م کومپانیا به بی فه رزکردنی هیچ باجیکی داهاتیش له سه ریان که چی ده بوايه به پی ی پیوه ری عیراقی به لایه نی که مه وه ریژه ی 35% باجی داهات فه رزکرا بایه. جا لیږه دا حکومتی هه ریم یا په رله مانی کوردستان ده توانن به پشت به ستن به خاسله تی سه روه ری (سیادی) خویمان له پیناوی پاراستنی به رژه وه ندی گشتی گه لی کوردستان هه روه کو له ماده ی 42 ی نمونه گریبه سته کانی هه ریمدا هاتوه، گورانکاری بنه ره تی له ریژه ی پشکی کومپانیا بیانوی یه

كان له نه وتی قازانجا بکات وه کو که مکردنه وه ی ئه م پیره یه له 80% بو
1% هه روه کو له عیراقداه باوه، وه فه رزکردنی به لایه نی که م 35-50% باجی
داهات له سه ر داهاتی کۆمپانیا نه وتی یه بیانی یه کان. ئه م دوو حاله ته هه
ردوکیان به م دووایی یه له گریبه سته نه وتی یه کانی فه نزویلا له گه ل
کۆمپانیا نه وتی یه بیانی یه کان پویاندا، هه روه کو له به شی داهاتودا به
دریژی باسی لیوه ده که بین. فه رزکردنی باجی داهاتیش له سه ر کۆمپانیا بیانی
یه کان به پی ی ماده ی 40 ی یاسای نه وتو گازی هه ریمی کوردستان شه رعی یه
تی خوی هه یه وه کۆمپانیا نه وتی یه بیانی یه کانیش له کاتی مۆرکردنی ئه م
گریبه ستانه له گه ل حکومه تی هه رییم شاره زای ئه م یاسایه بون. لایه نی
زیانبه خشی ئه م ریگه یه ئه وه یه که وا به گۆرپینی گریبه سته کان له هه مان
کاتدا ددان به و گریبه ستانه دا ده نریت، ئه مه ش له خویدا داننانه به تاوانیکی
گه وره ی دزیو تالانی ریخراو دژ به گه لی کوردستان، بویه باشترین ریگا وه
کورتینو راسترینیشیان داننه نانه به م گریبه ستانه، واته پوچه لکردنه وه یان:

2. پوچه لکردنه وه ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییم: پوچه لکردنی
گریبه ستیک (باتیل کردنی) Null and Void گریبه سته که ده گه رینیتته وه بو
قوناغی پیش به ستنی، واته له لایه نی یاسایی یه وه هیچ ئیلتیزاماتیکی لیناکه
ویته وه، ئه مه ش سه باره ت به گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییم نه ک هه ر
هه نگاویکی پیویسته به لکو ئاسانیشه به پشت به ستن به م هه مو گه نده لیو
پیشیلکاری یه یاسایی یانه ی له کاتی مۆرکردنی ئه م گریبه ستانه کراون، هه
روه کو له خواره وه خال به خال ئاماره ی بو ده که بین. ئه م ئه رکه ش پیش هه
مو لایه نیک ده که ویته سه ر شانی په رله مانی کوردستانو حکومه تی هه رییم،
ئه گه ر ئه م په رله مانو حکومه ته ی ئیستاش ئه م کاره نه که ن، ئه وانه ی
داهاتو پی ی هه لده ستن.

گریبه ستیکی نه وتی پوچه ل له یاسادا به وه بیناسه ده کریت، هه
روه کو له ماده ی 137 ی یاسای شارستانی عیراقداهاتوه، گریبه
ستیکه هه ر له ئه سلدا نادرستبوه، واته خاسله تی گریبه ستیکی
یاسایی وه رنه گرتوه بویه هیچ ئیلتیزاماتیکی لیناکه ویته وه، وه کو
ئه وه ی نه بوبیت وایه. له برگه ی 2ی هه مان ماده ی 137 هاتوه که
وا گریبه ستیک به پوچه ل داده نریت ئه گه ر بیتو نادرستی یه ک له
مه رجه بنه ره تی یه کانی به ستنی، وه کو له مه رجی پیشنیاروقه
بولدا (ایجاب و قبول)، یا لایه نیکی گریبه سته که ده سه لاتی ته
واوی گریبه ستنی نه بوبیت، یاخود باببه تی گریبه سته که به پی ی

ياسا شه رعى يه تى نه بىت وه كو بو نمونه گريبه ستىك له سه ر دابه شكدنى كالآى دزراو، بويه برگه ي 4ى هه مان ماده ده لىت، كه وا لايه نى خاوه ن به رژه وه ندى له گريبه سته كه ده توانيت داواى پوچه لكردنه وه ي گريبه سته كه بكات. گريبه سته نه وتى يه كانى هه رىمى كوردستانيش هه روه كو له خواره وه ده يبينين هه مو مه رجه كانى پوچه لكردنه وه يان لىبه ديده كرئت، وه كو :

1- ناته واوى مه رجي پيشنيارو قه بول: يه كيل له مه رجه بنه ره تى يه كانى دروستى گريبه ستىك، بيعه يبي مه رجي پيشنيارو قه بوله، بو نمونه خاوه نى شه رعى خانويه ك ده يه وىت خانوه كه ي بفروشيت، هه ر له گه ل راگه ياندنى ئه م مه به سته، جا چ نرخه كه ي ديارى كرابيت يا نا، ئه مه ده بىته پيشنياريك بو به ستنى گريبه ستىكى كرپنو فروشتن، جا ئه ئه گه ر كرپاريك پيشنياره كه ي قه بول كرد وه له سه ر نرخه كه له گه ل فروشيار ريكه وتن ئه وا گريبه ستىكى دروست دىته كايه وه. هه ر بواريكى نابوريش دابو نه ريتى تايبه تى خوئ هه يه بو راگه ياندنى پيشنياريك، بو نمونه له كوگايه كدا نرخى كالآكه نمايش ده كرئت، له بوارى به رهه مهينانى نه وتو گازيشدا به زورى ميتودى كه مكردنه وه (مناقه سه) په يره و ده كرئت، واته پروژه ي به رهه مهينانى كيلگه يه ك به شيوه يه كى ئاشكرا له ميدياكان به هه مو مه رجه كانى يه وه راده گه يه نريت، وه ئه و كومپانيايه ي مه رجه كان قه بول بكات وه كه مترين خه رجي وه گه وره ترين قازانج بو خاوه ن كيلگه نه وتى يه كه دابين بكات، پروژه كه ده باته وه به م جوړه ش گريبه ستىكى به رهه مهينانى دروست له لايه نى ياساوه دروست ده بىت. له ماده ي 26 ياساى نه وتو گازى هه رىمى كوردستاندا ها توه كه وا وه زيرى سامانه سروشتى يه كان به ئاشكرا بانگهيشتى كومپانياكان ده كات بو به رهه مهينانى نه وتو گازى كيلگه يه كى هه رىمى كوردستان، ياخود راسته وخو بانگهيشتى كومپانيايه كى تايبه ت ده كات، ئه گه ر بىتو ئه م ريگايه له به رژه وه ندى گشتى بو. واته هه ر گريبه ستىكى نه وتى هه رىمى كوردستان به م ريگايه دروست نه بوبيت له ژير مه رجه كانى ياساى شارستانى عىراقو ياساى نه وتو گازى كوردستاندا، ئه وا ده كرئت به پوچه ل له قه له م بدرئت، چونكه هه ر هه مويان به نهينى موركرون وه مه رجي پيشنيارو قه بوليان عه بىداره .

2- نه قوستانى ده سه لاتى گريبه ستن: له نمونه ي سه ره وه ي فروشتنى خانوه كه باسما ن كرد چو ن پاش به يه ك گه يشتنى مه رجه كانى پيشنيارو قه بول، گريبه ستىكى كرپنو فروشتنى دروست هاته كايه وه، به لام ئه گه ر بىتو داواى به ستنى گريبه سته كه ديار كه وتبا كه وا فروشيار له راستيدا خاوه نى راسته

قینه ی خانوه که نی یه وه له لایه ن خاوه نی راسته قینه شه وه ته خویل نه کرابو خانوه که به م نرخه بفرۆشیت وه ته خویلکردنه که ی مه رجدار بوه به گه رانه وه بو وه رگرتنی ره زامه ندی خاوه نی راسته قینه، ئه وا گریبه سته که نایاسایی یه تاكو ره زامه ندی خاوه نه شه رعی یه که ی وه رده گیریت. له ماده ی 135 ی یاسای شارستانی عیراقداهاتوه که وا هه ر که سیک مامه له به مولکی که سیکی تر بکات به بی مؤله تی ئه و که سه، ئه وا گریبه سته که به هه لپه سیردراو (موقوف) داده نریت تا مؤله ت له خاوه ن مولک وه رده گیردریت، واته ئه گه ر خاوه ن مولک به گریبه سته که قایل نه بو، ئه وا گریبه سته که پوچه ل ده بیته وه. جا که حکومه تی هه رییمی کوردستانیش له خالی یه که مدا خاوه نی راسته قینه ی نه وتو گازی هه رییم نی یه، به لکو به پی ی ماده ی 111 ی ده ستوری عیراقی فدرال نه وتو گازی هه مو هه رییمو پاریزگاکان مولکی هه مو گه لانی عیراقن، وه دووه م به پی ی ماده ی 3 برگه ی 3 له یاسای نه وتو گازی هه رییمی کوردستان، وه ماده ی 112 ده ستوری عیراقی فدرال، حکومه تی هه رییم ده بیت به هاوکاری له گه ل حکومه تی فدرالی عیراق کیلگه به رهه مهینه ره کانی نه وت به ریوه ببات. گه لی هه رییمی کوردستان وه کو خاوه نی راسته قینه ی ئه م سامانه سروشتیانه ی هه رییم وه نوینه ره شه رعی یه که ی که وا په رله مانی هه رییمی کوردستانه به هیچ شیوه یه ک ئاگاداری ئه م گریبه ستانه نه بونه وه ره زامه ندی خویمان له سه ر به ستنیان ده رنه بریوه، ده بیت ئه م گریبه سته نه وتی یانه ی حکومه تی هه رییم له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان به پوچه ل دابنریت، تاكو ئه و کاته ی ره زامه ندی په رله مانی کوردستان له سه ریان وه رده گیریت وه گه لی هه رییمی کوردستانیش له ریفراوندۆمیکدا بریاری خوئی له سه ریان ده دات. وه کو ئاشکراشه به پی ی یاسای نیو ده وله تی حکومه تانی هه رییمه فدرالی یه کان خاوه ن سه روه ری ته واو نین، به لکو سه روه ری سنوردار **Partial Sovereignty** وه ده سه لاته که بیان تا ئه و سه ده یه بر ده کات که وا ده ستوری فدرالی بوئی دیاری کردون. سه باره ت به به رهه مهینانی نه وتو گازی هه رییمی کوردستانیش، ئه وا هه روه کو له سه ره وه ئاماژه ی بو کرا، ده ستوری عیراقی فدرالی له ماده ی 112 ی دیاری کردوه که وا هه رییمه فدرالی یه کان به هاوکاری حکومه تی فدرالی ئۆپه راسیۆنه نه وتی یه کان به ریوه ده به ن، بویه مؤرکردنی گریبه سته نه وتی یه کان له لایه ن حکومه تی هه رییمه وه له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان له لایه نی یاسایی یه وه جوړیکه له زیده رۆیی له ده سه لات، هه ر بویه شه گریبه سته کان پوچه لن. له ماده ی 46 ی ریککه وتنامه ی قیه نا له سه ر یاسای گریبه سته کان هاتوه، که وا ئه گه ر بیته لایه نیکی گریبه

سته که به پئی ی یاسای ناوخوی ولاته که ی ده سه لاتی گریبه ستنی نه بو، ئه وا گریبه سته که پوچه له. ده ستوری عیراقیش یاسایه کی ناوخوی عیراقه و له سه روی هه مو یاساکانی عیراقه وه یه.

3- قۆلبرین (غبن) Excessive Profit : قۆلبرین یا غبن به پیناسه یاسایی یه که ی کاتیکی له گریبه ستنیکا ئه نجامده دریت ئه گه ر مامه له که به شیوه یه کی زۆر زه ق نابه رامبه رو ناهاوسه نگ بو به پیچه وانه ی دابو نه ریتی بازار له کاتو شوینیکی دیاریکراودا. له نمونه ی سه ره وه ی گریبه ستنی فرۆشتنی خانوه که ئه گه ر بیته نرخی خانوه که به گویره ی بازار له و کاته دا نزیکه 100 ملیون دۆلار بوايه، وه کریار ئه م خانوه ی به 10 ملیون دۆلار له ژیر ده ست فرۆشیار ده رهینابا جا به هه ر پگیاه کبا، ئه وا فرۆشیار پاش به ستنی گریبه سته که ده ییتوانی له گریبه سته که په شیمان بیته وه به هوی قۆلبری یه وه. له ماده ی 121 ی یاسای شارستانی عیراقدا هاتوه، که وا ئه گه ر لایه نیکی گریبه سته که لایه نه که ی تری له خشته برد وه سه لمیندرا که وا قۆلبرینیکی زۆر (غبن فاحش) له گریبه سته که رویداوه، ئه وا گریبه سته که به هه لپه سیردراو داده نریت، واته لایه نی هه لئه له تینراو ده توانیت داوای پوچه لکردنه وه ی بکات. به گویره ی شه ریهه ی ئیسلامیش که وا گرنگترین سه رچاوه ی یاسایه له عیراقدا، ئه گه ر قۆلبرین له گریبه ستنیکا رویدا بیت، ئه و گریبه سته به پوچه ل (باتیل) داده نریت. ئه گه ر پرنسیپه کانی قۆلبرین له سه ر گریبه سته کانی هه ریم بچه سپینین، ده بینین که وا قۆلبرینیکی له پاده به ده ر فاحیش رویداوه، چونکه بو نمونه له عیراقدا ریژه ی داهااتی کۆمپانیا نه وتی یه کان له نه وتی به رهه مهینراو نزیکه ی 1% وه له هیچ حاله تیکدا له 5% تیپه رناکات، که چی به پئی ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریم ئه م ریژه یه ده گاته نزیکه 80% ئه مه ش ریژه یه کی بی وینه یه له جیهاندا مه گه ر له گریبه سته نه وتی یه کانی ولاتی ئوغه ندای ئه فه ریقی نه بیت

4- <http://209.85.135.132/search?q=cache:VhxDUcE8ZiQJ:www.scribd.com/doc/22891130/Ugandas-Oil-Contracts-a-Bad-Deal-Made-Worse-Tullow-Heritage+excessive+profit+and+null+contracts&cd=2&hl=de&ct=clnk&gl=at&client=firefox-a>

ئوغه نداش ولاتیکیه سه رتاپا نوقومبو له گه نده ليو فاحیشه وه کو هه ریمه که ی خۆمان. بویه شه به م پیوه ره ش ده بیت هه مو گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریم پوچه لو باتیل بن.

5- نایاساییو ناکۆک له گه ل ئه خلاقى گشتى: به پى ی پرنسیپه گشتى یه کانى یاساو، عورفو یاسای نیوده و له تیو، شه ریهه ی ئیسلامیو یاساکانى عیراقو هه ریم، هه رگریهه ستیک له سه ر ئامانجیک بیته کایه وه که وا به پى یاسا قه ده غه بیته، یا ناکۆک بیته له گه ل ئه خلاقى مروفايه تى، ئه وا ئه و گریبهه سته پوچه لو باتیله. له ماده ی 130 یاسای شارستانی عیراقدا هاتوه که وا نابیته ئامانجى ئیلتیزام پیکردنى گریبهه ستیک دژ به یاسا بیته، یاخود ناکۆک بیته له گه ل به رژه وه ندیو ئاسایشى گشتى. هه ر که سیک به چاویکی شاره زایی یانه لیكۆلینه وه له سه ر گریبهه سته نه وتى یه کانى حکومه تى هه ریم بکات به پونى بوى به دیار ده که ویت، که وا ئامانج له م گریبهه ستانه دزیو تالانکردنى سامانى سروشتى کوردستانه که وا مولکی گشتى یه، وه تاوانى له م جوړه شه به پى کۆدى سزای عیراقى نه ک هه ر سزای قورسى له سه ره، به لکو سزای توندیش (ظروف مشدده)، پیوستیش به وه ناکات دووباره ی که یینه وه که وا دزیو تالانکردن ناکۆکن له گه ل ئه خلاقى مروفايه تى. له ماده ی 21 ی کۆدى سزای عیراقى برگه ی 6 هاتوه که وا تاوانه بیته خلاقى یه کان (الجرائم المخلة بالشرف) هه مو تاوانه کانى دزیو فیلو ته زویر خیانه تى ئه مانه تو به رتیل وه رگرتن ده گرنه وه. له و گریبهه سته نه وتى یانه ی هه ریمیش له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان هه روه کو ئیستا ئاشکرا بوه هه مو مه رجه کانى ماده ی 21 تیا به دى ده کریت، بویه هه رهه مویان پوچه لو باتیلن.

6- فشارو هه ره شه: جاریکى تر دووباره ی ده که مه وه که وا ماقول نی یه هه مو لیپرسراوانى حکومه تى هه ریم خائینو دز بن، هه تا ئه وانه ی که وا له م گریبهه ستانه ش پشکدارن، بویه له م باوه ره دام که وا لیڤه دا فشارو هه ره شه له م لیپرسراوانه، جا چ راسته وخو بوبیت، یا ناراسته وخو، رۆلى خو ی له به ستنى ئه م گریبهه ستانه گپراوه. بو نمونه هه ره شه کردن به لابردنیان له سه ر ده سه لات، یا ئاشکراکردنى فایلە کانیاں یا گه نده لی یان، به تایبه تیش که وا ژماره یه ک له سودمه نده کانى ئه م گریبهه ستانه لیپرسراوانى پیشوى هیزه کانى ئه مه ریکین له عیراقدا. هه ر داگیرکردنیکی سه ربازیش خو ی له خویدا جوړیکه له کارى به زورو فشار هینان بویه هه مو گریبهه سته کانى سه رده مى کۆلونیالیزمو داگیرکه ر بو تالانکردنى سامانى گه لان پوچه لو باتیلن وه ناکۆکن له گه ل پرنسیپه هه ره بنه ره تى یه کانى یاسای نیو ده و له تى (ius cogens) هه روه کو له ماده ی 53 ی ریککه وتننامه ی قیه ننا له سه ر یاسای گریبهه سته کان هاتوه. له ماده ی 115 یاسای شارستانی عیراقیش هاتوه که وا هه ر گریبهه ستیک فشارو هه ره شه ی تیا به کارهات، ئه وا گریبهه سته که به پوچه ل داده نریت. به هه

مان شیوه ش له ماده ی 45 ی نمونه گریبه ستي نه وتی حکومه تی هه ریمی کوردستان هاتوه که وا ئه گه ر بیټو گریبه ستيکی نه وت به پیچه وانه ی یاساکانی هه رییم هاتبیته کایه وه، وه گه نده لی تیا کرابیټ، ئه وا ئه م گریبه سته به پوچه ل داده نریټ. یاسای شارستانی عیراقیش به شیکه له یاساکانی هه ریمی کوردستان به وه شه وه ده بیټ گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریمی کوردستان پوچه لو باتیل بن، هه روه کوه مو گریبه سته کانی ئه نجامدانی دزیو فاحیشه .

هه ر سیستمیکی تری یاسایی جیهانی وه کو پیوه ر وه رگرین بو هه لسه نگانندی گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییم، ئه وا ئه م گریبه ستانه پوچه ل ده که نه وه . بو نمونه به گویره ی یاسای بازرگانی چینی هه ر گریبه ستيک به پوچه ل له قه له م ده دریټ ئه گه ر له کاتی به ستنیدا فیلو فشاری تیا به کار هاتبیټ، یا ناکوک بیټ له گه ل به رزه وه ندی گشتی .

که واته پوچه لبونه وه ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییم له لایه نی یاسایی یه وه، هه روه کوه له سه ره وه خال به خال هه ولی سه لمانندی درا، گومانی له سه ر نی یه . له هه مان کاتیشدا ئامازه بو ئه وه کرا که وا به پی ماده ی 111 ی ده ستوری عیراق نه وتو گازی عیراقو هه رییم مولکی هه مو گه لانی عیراقه، واته مولکی گشتی یه، وه دزینی مولکی گشتیش به پی ی کودی سزای عیراقی سزای قورسی له سه ره . جا لیټره دا ده بیټ لیکولینه وه له سه ر ئه وه بکریټ، ئایا تا چ راده یه ک کودی سزای عیراقی له سه ر لایه نه کانی ئه م گریبه ستانه ده چه سپیټ به کومپانیا بیانی یه کانو لیپرسراوه پشکداره کانی حکومه تی هه رییمیشه وه، چونکه ئه م گریبه ستانه زیاتر بونی تاوانی ریټکراویان لیټیټ له وه ی گریبه ستي یاسایی .

گریبه ستي به رهه مهینان، یا تاوانی ریټکراو؟

تاوانی ریټکراو به شیوه یه کی گشتی به تاوانیک ده وتریټ که وا به لایه نی که مه وه دوو که س له سه ر ئه نجامدانی رایککه ون . له ماده ی 55 ی کودی سزای عیراقی هاتوه، که وا تاوانیک به ریټکراو له قه له م ده دریټ ئه گه ر بیټو دوو که س یا زیاتر به یه که وه ریټککه ون له سه ر ئه نجامدانی وه کو کاریکی دزیو قولبرینو ته زویرو تاوانی تری له م جوړه . له گریبه سته نه وتی یه کانی هه رییمدا، له وانه ی تا ئیستا ئشکرا بون به پونی دیاره که وا به لایه نی که م دوو لایه ن له سه ر دزینو تالانکردی سامانه سروشتی یه کانی هه رییم ریټککه وتون وه له هه ندی حاله تیشدا به رتیلیش وه رگیراوه و سه همی کومپانیاش به خسراوه به هه ندیک له لیپرسراوانی هه رییم، وه کو وه زیریک بو نمونه . لیټره دا داواکاری گشتی له هه ریمی کوردستاندا، ئه گه ر بیټو یاسا سه روه ر بوايه، ده بوايه خوئی

داوای یاسایی دژ به م لایه نانه به گومانی ئه نجامدانی تاوانیک دژ به مولکی گشتی به رز کاته وه. سزای ئه م جوړه تاوانانه ش له کوډی سزای عیراقی دیاری کراوه. بو نمونه له ماده ی 319 هاتوه، که وا هه ر فه رمانبه ریځ یا کارمه ندیکی حکومه ت راسته وخو سودمه ند بو له پرپوژه و ته نده ره کان به لایه نی که مه وه به 10 سال زیندانی حوکم ده دریټ. بیگومان پرپوژه کانی به رهه مهینانی نه وتیش ده چنه خانه ی پرپوژه و ته نده ره گشتی یه کان. جگه له وه ش هه روه کو له گریبه ستي نه وتی کومپانیای دی ئین ئوی نه رویجی ئاشکرا بو، و پیډه چیټ به رتیلو سه همیشه به خشرابیټه هه ندیک له لیپرسراوانی حکومه تی هه ریټ، بویه لیږه دا ماده ی 307 ی کوډی سزای عیراقیش به کار ده بیټ که وا داوای حوکمی زیندانی به لایه نی که مه وه 10 سال بو ئه م جوړه تاوانانه ده کات. به پی ماده ی 135 ی هه مان کوډ ئه گه ر بیټو تاوانباران کاربه ده ستي حکومی بن ده سه لاتی خوږیان خراب به کار هیئا بیټ وه تاوانه که یان به مه به ستي خوډ وه وله مه ندکردن ئه نجام دابیټ، ئه وا سزای توندتریان له سه ر ده چه سپیټ، چونکه پالنه ری پشت تاوانه که یان نه فس نزمی بوه (دوابع دنیئټ). خوډ وه وله مه ندکردن له سه ر حسابی مولکی گشتی له ریځای گه نده لی یه وه یه کیکه له کاره نه فس نزمه کان، که وا به پی ی ماده ی 21 ی کوډی سزای ناوبراو له تاوانه شه ره فشکینه ره کانن (الجرائم المخلة بالشرف). عافییه تیان بیټ!!!

گریبه ستي نه وتی، یا تاوانی ریځخراو؟

به شی (6)

پیشه کی:

گریبه سته کان به شیوه یه کی گشتی بریتین له چالاکي یه کی یاسایی له نیوان دوو لایه ندا له شیوه ی ریځکه وتنیک که وا پابه ندبون (ئیلتیزامات) ی لیډه که ویټه وه ، واته له ریځای گریبه سته که وه هه ر لایه نیکی به شدار مافیکی ده که ویټه سه ر لایه نی به رامبه ر که وا پابه نده به جیبه جیکردنی، ئه گه رنا لایه نی خاوه ن ماف ده توانیټ له ریځای دادگاوه داوای مافه که ی خوږی بکات. بو نمونه خاوه نی خانویه ک وه کو فروشیار له گه ل کریاریک ده بنه لایه نی گریبه ستيک بو فروشتنی خانوه که به کریاریک. مافی کریار ئه وه ده بیټ که وا فروشیار خانوه که ی راده ست بکات وه مافی فروشیاریش وه رگرتنی نرخي ئه م خانوه له کریار ده بیټ. ئه گه ر هه ر لایه نیک پابه ند نه بو به ئیلتیزاماتی

خۆی ئه وایه نی خاوه ن ماف بۆی هه یه له ریڠای یاساو دادگاوه داوای مافی خۆی بکات .

گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریمیش که وا له راستیدا زیاتر له ریڠکه وتنیکه ئه نجامدانی تاوانیک ده چن بۆ تالانکردنی سه رمایه سروشتی یه کانی کوردستان له وه ی گریبه ستیکه یاسایی به رهه مهینان، به شیوه یه ک دارپژراون که وا هه مو لایه نه به شداره کان، واته لیپرسراوه پشکداره گه نده له کانی حکومه تی هه ریمو کۆمپانیا نه وتی یه بیانی یه کان، له هه مو حاله تیکدا براوه ده بن، جا ئه گه ر گریبه سته کان سه ریان گرت ئه و له سه روی 80% داها تی نه وته که ده چیته گیرفانی ئه م دوو لایه نه پشکداره، وه ئه گه ر له به رهه ر هۆکاریکیش سه ریان نه گرت، ئه و ئه م کۆپانیانه له ریڠای دادگای ته حکیمی نیوده و له تی یه وه داوای پاره ی قه ره بوکردنه وه ی خه یالیمان لیده که ن، که وا ده بیته له به شه بودجه ی حکومه تی هه ریمی کوردستانه وه بدریته. هه ر بۆ نمونه، پیتته ر گالبرایس که وا هاوالاتی یه کی عه مه لیقی یه له سالی 2003 وه راویژکاری ده ستوری حکومه تی هه ریم بوه ، ئیستا له بری 5% پشکه نه وتی یه کانی کیلگه ی تاوقی که وا له ریڠای گه نده لی یه وه زه وتی کردوه، له پیتش دادگای ته حکیمی نیوده و له تی له نده ن داوای 500 ملیون دۆلار له حکومه تی هه ریمی کوردستان ده کات، واته به رهه می هه مو کیلگه که به نرخه بازار (MARKET VALUE) به 10 ملیار دۆلار خه ملیندراوه. جا ئه گه ر گریبه سته که سه ری بگرتا ئه و 80% داها تی نه وتی قازانجی کیلگه که بۆ کۆمپانیا بیانی یه کان ده رویشته، ئه گه ر سه ریشی نه گرت ئه و لایه نه کانی تر وه کو نمونه ی پیتته ر گالبرایس داوای قه ره بوکردنه وه ی خه یالیمان لیده که ن، هه روا به زولم، که وا ده توانیت خۆی له ده ها ملیارد دۆلار بدات چونکه حکومه تی هه ریم تا ئیستا زیاتر له 30 گریبه ستی نه وتی له جووری کیلگه ی تاوقی له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان مۆر کردوه. له دوا رونکردنه وه ی وه زیری سامانه سروشتی یه کانی هه ریمیش، که وا ته نها له یه ک سایتدا وه ته نها به زمانی عه ره بی له پۆزی 17.01.2010 بلاوکرایه وه

<http://www.pukmedia.com/News2/17-01-2010/news35.html>

پیده چیت حکومه تی هه ریم مه به ستی بیته خه رچیو به شی کۆمپانیا بیانی یه کان له پشکه بودجه ی هه ریمی کوردستان بدات ئه گه ر بیته حکومه تی فدرالی عیراق به م گریبه ستانه قایل بو. ئه گه ر ئه مه سه ر بگریته ئه و بودجه ی هه ریم بۆ ماوه ی 50 سالی تریش ده که ویته ژیر باری قه رزی کۆمپانیا نه وتی یه بیانی یه کان.

جا لیته دا ئه رکی هه مو لایه نه کوردستانی یه کان، به تاییه تیش په رله مانی کوردستان ده بیته دۆزینه وه ی میکانیزمیکی چاره سه ری بۆ ئه م کیشه چاره نوسسازه بیته، به لکو بتوانیته هه ریمی کوردستان به که مترین زیان له م لافاوه ی تالانو ریگری رزگار بگریته. جا چونکه گریبه سته نه وتی یه کانیش هه لسوکه

وتیکی به ره واله ت یاسابین، بیگومان ده بیت ئە م میکانیزمه ش له چوارچیوه یه کی یاساییدا بچه سپیت تاكو شه رعی یه ت وه رگریت، بو ئە م مه به سته ش ده بیت له سه ره تادا ئە و سه رچاوه یاسایی یانه دیاری بکه یه که وا ئە م جوړه گریبه ستانه ریکده خه ن.

سه رچاوه یاسایی یه کان:

گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریم، وه کو هه مو ئە و گریبه سته بازرگانی یانه ی که وا له نیوان حکومه تانو کۆمپانیا بیانی یه کان مۆر ده کرین، چه ند یاسایه کی ناوخوو ده ره کیو نیوده و له تی ده یانگریته وه که وا هه ره مویان له گه ل ئالۆزی سیستمه که ش کاریگه ری خویمان هه یه بو مه به سته که ی ئیمه، ئە مانیش:

1. ده ستوری عیراق به تایبه تیش ماده کانی 111 وه 112، که وا په یوه ندی یان به به رهه مهینانی نه وتی عیراقو هه ریمه وه هه یه،
2. یاسای به رهه مهینانی کوردستان که وا پرۆسه ی سه رمایه گوزاری له هه ری می کوردستاندا ریکده خات،
3. یاسای نه وتو گازی هه ری می کوردستان،
4. یاسای شارستانی عیراقی (القانون المدنی العراقی) کار پیکراو له هه ری مدا،
5. کۆدی سزای عیراقی (قانون العقوبات العراقی) کار پیکراو له هه ری مدا،
6. شه ریعه ی ئیسلامی، وه کو گرنگترین سه رچاوه ی یاسا له عیراقدا هه رهه کو له ماده ی 2 ی ده ستوری عیراقی فدرالدا هاتوه،
7. نمونه ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه ری می کوردستان که وا هیله گشتی یه کانی به رهه مهینانی پیترو ل له هه ری می کوردستاندا دیاری ده کات (به داخه وه ته نها به زمانی عه ره ببو ئینگلیزی بلاوکراوه ته وه)،
8. یاساکانی ئینگلستان، چونکه له نمونه گریبه سته یه که ی هه ریم وه کو سه رچاوه ی ته حکیم دیاری کراوه،
9. یاساو عورفی نیوده و له تی به تایبه تیش ریککه وتنامه ی قیه نا له سه ر یاسای گریبه سته کان، وه یاسای حاله ته کان Case Law،

10. یاسای بازرگانی نیوده و له تی International Trade Law ،
11. رېككه وتننامه دوو لایه نیو فره لایه نی په یوه نډیداره کان،
12. رېنمایي په یوه نډیداره کانی رېکخراوه نیوده و له تی په کان، وه کو بانکی جیهانی بو نمونه،
13. یاساو رېنمایي په کانی دادگای ته حکیمی نیو ده و له تی، وه کو دادگای له نده ن بو ته حکیمی نیوده له تی LCIA، هه روه کو له نمونه گریبه سستی هه ریم وه کو دادگای ته حکیم ده ستنیشانکراوه.

دیاره تاوتو کردنی نه م هه مو یاسایانه له به شیکی وا سنورداری نه م ته وه ره دا جیگای نابیته وه، به لام له خواره وه له شوینی په یوه نډیدار نامازه بو ناوه رپوکی نه م یاسایانه ده کریت. وه کوله سه ره وه نامازه ی بو کرا، مه به سستی سه ره کی لیره دا دوزینه وه ی میکانیزمیکی یاسایی په بو سنوردارکردنی نه و زیانه ی له رپگای نه و گریبه سته نه وتی یانه وه به ره ریمی کوردستان که وتوه. نیستا، که له سه ره وه نامازه بو سه رچاوه یاسای په یوه نډیداره کان کرا، ده بیت وه کو هه نگاوی دووه م بی ینه سه ر پرسپاری نه وه: ئایا کامه رپگای یاساییمان له پیش کراوه ته وه بو گه یشتن به م نامانجه؟

کام رپگای یاسایی بگرینه به ر؟

نه م رپگایه ی که وا نابیت به هیچ جوړیک بیگرین، خو به ده سته وه دانو دانپیانان به م گریبه ستانه ن که وا زولمیکی بی وینه ن له میژوی به رهه مهینانی نه وتدا له م هه زاره نوئ یه، وه بریتین له خوکوژی یه کی ئابوری به کومه ل، که وا به لایه نی که مه وه کوپلیایه تی ئابوری لیده که وپته وه. که واته به پشت به ستن به نه زمونی گه لانی تر که وا به قوناغیکی هاوشیوه ی نه م قوناغه ی نیستای هه ریمی کوردستان تیپه ریون، وه کو فه نزویلاو، لیبیاو، ئیرانو کویت، ته نها دوو رپگامان له پیشه بو گه یشتن به م نامانجه وه ده ربازون له هه لدرانی ئابوریو نغرو بون به ده سستی چاوچنوکو رپگرو بیویژدانانی بیانوی چاوساغه کانیان له کومپرادوره کانی نیو ریزه کانی خومان، نه م دوو رپگایه ش:

1. گورانکاری بنه ره تی له گریبه سته کان: هه روه کو له به شه کانی رابردو نامازه ی پیکرا گریبه سته کان به مه رچی زور زالمانه بو گه لی کوردستان وه به سودی لایه نی ده ره کی داپرژراون وه کو دابینکردنی له سه روی 80% ی نه وتی قازانچ بو کومپانیا ده ره کی یه کان وه وه رگرتنی ته نها 10% کرئ له م کومپانیا نه به بی فه رزکردنی هیچ باجیکی داهاتیش له سه ریان که چی ده بوايه

به پي ى پيوه رى عيراقى به لايه نى كه مه وه ريژه ى 35% باجى داهاات فه رزكرابايه. جا ليژه دا حكومه تى هه رييم يا په رله مانى كوردستان ده توانن به پشت به ستن به خاسله تى سه روه رى (سيادى) خويمان له پيناوى پاراستنى به رژه وه ندى گشتى كه لى كوردستان هه روه كو له ماده ى 42 ى نمونه گريبه سته كانى هه رييمدا هاتوه، گورانكارى بنه ره تى له ريژه ى پشكى كومپانيا بيانى يه كان له نه وتى قازانجا بكات وه كو كه مكردنه وه ى ئه م ريژه يه له 80% بو 1% هه روه كو له عيراقدا باوه، وه فه رزكردنى به لايه نى كه م 35-50% باجى داهاات له سه ر داهااتى كومپانيا نه وتى يه بيانى يه كان. ئه م دوو حاله ته هه ردوكيان به م دووايى يه له گريبه سته نه وتى يه كانى فه نزويلا له كه ل كومپانيا نه وتى يه بيانى يه كان پوياندا، هه روه كو له به شى داهااتودا به دريژى باسى ليوه ده كه ين. فه رزكردنى باجى داهااتيش له سه ر كومپانيا بيانى يه كان به پي ى ماده ى 40 ى ياساى نه وتوگازى هه رييمى كوردستان شه رعى يه تى خو ى هه يه وه كومپانيا نه وتى يه بيانى يه كانيش له كاتى مؤركردنى ئه م گريبه ستانه له كه ل حكومه تى هه رييم شاره زاي ئه م ياسايه بون. لايه نى زيانبه خشى ئه م ريگه يه ئه وه يه كه وا به گورپينى گريبه سته كان له هه مان كاتدا ددان به و گريبه ستانه دا ده نريت، ئه مه ش له خويدا داننانه به تاوانيكى كه وره ى دزيو تالانى ريكخراو دژ به كه لى كوردستان، بوئه باشتريين ريگا وه كورترينو راسترينيشيان داننه نانه به م گريبه ستانه، واته پوچه لكردنه وه يان:

2. پوچه لكردنه وه ى گريبه سته نه وتى يه كانى هه رييم: پوچه لكردنى گريبه ستىك (باتيل كردنى) Null and Void گريبه سته كه ده كه ريپيته وه بو قوناغى پيش به ستنى، واته له لايه نى ياسايى يه وه هيچ ئيلتيزاماتيكى ليناكه ويته وه، ئه مه ش سه باره ت به گريبه سته نه وتى يه كانى هه رييم نه كه هه ر هه نكاويكى پيوسته به لكو ئاسانيشه به پشت به ستن به م هه مو كه نده ليو پيشيلكارى يه ياسايى يانه ى له كاتى مؤركردنى ئه م گريبه ستانه كراون، هه روه كو له خواره وه خال به خال ئامازه ى بو ده كه ين. ئه م ئه ركه ش پيش هه مو لايه نيك ده كه ويته سه ر شانى په رله مانى كوردستانو حكومه تى هه رييم، ئه كه ر ئه م په رله مانو حكومه ته ى ئيستاش ئه م كاره نه كه ن، ئه وانه ى داهااتو پي ى هه لده ستن.

گريبه ستىكى نه وتى پوچه ل له ياسادا به وه پيناسه ده كرپت، هه روه كو له ماده ى 137 ى ياساى شارستانى عيراقدا هاتوه، گريبه ستىكه هه ر له ئه سلدا نادروستبوه، واته خاسله تى گريبه ستىكى ياسايى وه رنه گرتوه بوئه هيچ ئيلتيزاماتيكى ليناكه ويته وه، وه كو

ئەو ەى نە بوبىت وایە. لە برگە ى 2ى ە مان مادە ى 137 ەاتو ە کە واکرېبە ستىک بە پوچە ل دادە نرېت ئە گە ر بىتو نادروستی یە ک لە مە رجه بنە رە تى یە کانى بە ستنى، وە کو لە مە رجى پېشنيارو قە بولدا (اىجاب و قبول)، یا لایە نىكى گريبه سته که دە سه لاتى ته وای گريبه ستنى نە بوبىت، یاخود بابە تى گريبه سته که بە پى ى یاسا شه رعى یە تى نە بىت وە کو بو نمونه گريبه ستىک لە سه ر دابە شکردنى کالای دزراو، بويه برگه ى 4ى ە مان مادە دە لىت، که واکرېبە ستنى نە بوبىت، یاخود بابە تى گريبه سته که دە سه لاتى داواى پوچە لکردنە وە ى گريبه سته که بکات. گريبه سته نە وتى یە کانى ەه رىمى کوردستانىش ەه روه کو لە خوارە وە دە ببينين ەه مو مە رجه کانى پوچە لکردنە وە یان لىبه دیده کرىت، وە کو :

1- ناتە وای مە رجى پېشنيارو قە بول: یە کىل لە مە رجه بنە رە تى یە کانى دروستى گريبه ستىک، بىعه بىى مە رجى پېشنيارو قە بولە، بو نمونه خاوه نى شه رعى خانویه ک دە یە وىت خانو ە که ى بفروشىت، ەه ر لە گە ل راگە یاندنى ئە م مە بە سته، جا چ نرخه که ى ديارى کرابىت یا نا، ئە مە دە بىته پېشنيارىک بو بە ستنى گريبه ستىكى کرینو فرۆشتن، جا ئە ئە گە ر کرپارىک پېشنياره که ى قە بول کرد وە لە سه ر نرخه که لە گە ل فرۆشيار رىککه وتن ئە واکرېبه ستىكى دروست دىته کایه وە. ەه ر بوارىكى ئابوريش دابو نە رىتى تايبه تى خوى ەه یە بو راگە یاندنى پېشنيارىک، بو نمونه لە کوگایه کدا نرخى کالاکه نمایش دە کرىت، لە بوارى بە رهه مەينانى نە وتو گازيشدا بە زورى مېتودى که مکردنە وە (مناقە سه) پە پرە و دە کرىت، واتە پرۆژە ى بە رهه مەينانى کىلگە یە ک بە شيوه یە کى ئاشکرا لە میدياکان بە ەه مو مە رجه کانى یە وە رادە گە یە نرېت، وە ئە و کو مپانیاىه ى مە رجه کان قە بول بکات وە که مترين خە رجى وە گە وره ترين قازانج بو خاوه ن کىلگە نە وتى یە که دابین بکات، پرۆژە که دە باتە وە بە م جوړه ش گريبه ستىكى بە رهه مەينانى دروست لە لایه نى یاساوه دروست دە بىت. لە مادە ى 26 یاسای نە وتو گازی ەه رىمى کوردستاندا ەا توه که واکرېبه ستىکى یە کان بە ئاشکرا بانگهيشتى کو مپانیاکان دە کات بو بە رهه مەينانى نە وتو گازی کىلگە یە کى ەه رىمى کوردستان، یاخود راسته وخو بانگهيشتى کو مپانیاىه کى تايبه ت دە کات، ئە گە ر بىتو ئە م رىگایه لە بە رژه وە ندى گشتى بو. واتە ەه ر گريبه ستىكى نە وتى ەه رىمى کوردستان بە م رىگایه دروست نە بوبىت لە ژىر مە رجه کانى یاسای شارستانى عىراقو یاسای نە وتو گازی کوردستاندا، ئە واکرېت بە پوچە ل لە قە لە م بدرىت، چونکه ەه ر ەه مویمان بە نهینى مؤرکراون وە مە رجى پېشنيارو قە بولیان عە بیداره.

2- نه قوستانی ده سه لاتی گریبه ستن: له نمونه ی سه ره وه ی فروشتنی خانوه که باسمان کرد چوڼ پاش به یه ک گه یشتنی مه رجه کانی پیښنیارو قه بول، گریبه ستنکی کرینو فروشتنی دروست هاته کایه وه، به لام نه گه ر بیټو دوا ی به ستنی گریبه سته که دیار که وتبا که وا فروشیار له راستیدا خاوه نی راسته قینه ی خانوه که نی یه وه له لایه ن خاوه نی راسته قینه شه وه ته خوویل نه کرابو خانوه که به م نرخه بفروشیت وه ته خویلکردنه که ی مه رجدار بوه به گه رانه وه بو وه رگرتنی ره زامه ندی خاوه نی راسته قینه، نه وا گریبه سته که نایاسایی یه تاکو ره زامه ندی خاوه نه شه رع ی یه که ی وه رده گیریت. له ماده ی 135 ی یاسای شارستانی عیراقدا هاتوه که وا هه ر که سیک مامه له به مولکی که سیک تر بکات به بی مؤله تی نه و که سه، نه وا گریبه سته که به هه لپه سیدرداو (موقوف) داده نریت تا مؤله ت له خاوه ن مولک وه رده گیردیت، واته نه گه ر خاوه ن مولک به گریبه سته که قایل نه بو، نه وا گریبه سته که پوچه ل ده بیته وه. جا که حکومه تی هه ریمی کوردستانیش له خالی یه که مدا خاوه نی راسته قینه ی نه وتو گازی هه رییم نی یه، به لکو به پی ی ماده ی 111 ی ده ستوری عیراقی فدرال نه وتو گازی هه مو هه ریمو پاریزگاکان مولکی هه مو گه لانی عیراقن، وه دووه م به پی ی ماده ی 3 برکه ی 3 له یاسای نه وتو گازی هه ریمی کوردستان، وه ماده ی 112 ده ستوری عیراقی فدرال، حکومه تی هه رییم ده بیټ به هاوکاری له گه ل حکومه تی فدرالی عیراق کیلگه به رهه مهینه ره کانی نه وت به ریوه ببات. گه لی هه ریمی کوردستان وه کو خاوه نی راسته قینه ی نه م سامانه سروشتیانه ی هه رییم وه نوینه ره شه رع ی یه که ی که وا په رله مانی هه ریمی کوردستانه به هیچ شیوه یه ک ناگاداری نه م گریبه ستانه نه بونه وه ره زامه ندی خویمان له سه ر به ستنیان ده رنه بریوه، ده بیټ نه م گریبه سته نه وتی یانه ی حکومه تی هه رییم له گه ل کومپانیا بیانی یه کان به پوچه ل دابنریت، تاکو نه و کاته ی ره زامه ندی په رله مانی کوردستان له سه ریان وه رده گیریت وه گه لی هه ریمی کوردستانیش له پیراندومیکدا بریاری خوی له سه ریان ده دات. وه کو ئاشکراشه به پی ی یاسای نیو ده وله تی حکومه تانی هه رییمه فدرالی یه کان خاوه ن سه روه ری ته واو نین، به لکو سه روه ری سنوردار **Partial Sovereignty** وه ده سه لاته که بیان تا نه و سه ده یه بر ده کات که وا ده ستوری فدرالی بو دیاری کردون. سه باره ت به به رهه مهینانی نه وتو گازی هه ریمی کوردستانیش، نه وا هه روه کو له سه ره وه ئاماژه ی بو کرا، ده ستوری عیراقی فدرالی له ماده ی 112 ی دیاری کردوه که وا هه رییمه فدرالی یه کان به هاوکاری حکومه تی فدرالی ئوپه راسیونه نه وتی یه کان به ریوه ده به ن، بوپه

مۆرکردنی گریبه سته نه وتی یه کان له لایه ن حکومه تی هه ریبه وه له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان له لایه نی یاسایی یه وه جوړیکه له زیده رۆیی له ده سه لات، هه ر بویه شه گریبه سته کان پوچه لن. له ماده ی 46 ی ریککه وتنامه ی فیه نا له سه ر یاسای گریبه سته کان هاتوه، که وا ئه گه ر بیته لایه نیکی گریبه سته که به پی ی یاسای ناوخوای ولاته که ی ده سه لاتی گریبه سته نه بو، ئه وا گریبه سته که پوچه له. ده ستوری عیراقیش یاسایه کی ناوخوای عیراقه و له سه روی هه مو یاساکانی عیراقه وه یه.

3- قۆلبرین (غبن) Excessive Profit : قۆلبرین یا غبن به پیناسه یاسایی یه که ی کاتیک له گریبه ستهکا ئه نجامده دریت ئه گه ر مامه له که به شیوه یه کی زور ره ق نابه رامبه رو ناهاوسه نگ بو به پیچه وانه ی دابو نه پیتی بازار له کاتو شوینیکی دیاریکراودا. له نمونه ی سه ره وه ی گریبه سته فروشتنی خانوه که ئه گه ر بیته نرخى خانوه که به گویره ی بازار له و کاته دا نزیکه 100 ملیون دۆلار بوايه، وه کرپار ئه م خانوه ی به 10 ملیون دۆلار له ژیر ده ست فروشیار ده رهینابا جا به هه ر ریگایه کبا، ئه وا فروشیار پاش به سته گریبه سته که ده یتوانی له گریبه سته که په شیمان بیته وه به هوی قۆلبری یه وه. له ماده ی 121 ی یاسای شارستانی عیراقدا هاتوه، که وا ئه گه ر لایه نیکی گریبه سته که لایه نه که ی تری له خسته برد وه سه لمیندرا که وا قۆلبرینیکی زور (غبن فاحش) له گریبه سته که رویداوه، ئه وا گریبه سته که به هه لپه سیدراو داده نریت، واته لایه نی هه لحه له تینراو ده توانیت داوا ی پوچه لکردنه وه ی بکات. به گویره ی شه ریه ی ئیسلامیش که وا گرنگترین سه رچاوه ی یاسایه له عیراقدا، ئه گه ر قۆلبرین له گریبه ستهکا رویدا بیت، ئه و گریبه سته به پوچه ل (باتیل) داده نریت. ئه گه ر پرنسیپه کانی قۆلبرین له سه ر گریبه سته کانی هه ریم بچه سپینین، ده بینین که وا قۆلبرینیکی له پاده به ده ر فاحیش رویداوه، چونکه بو نمونه له عیراقدا ریژه ی داها تی کۆمپانیا نه وتی یه کان له نه وتی به رهه مهینراو نزیکه ی 1% وه له هیچ حاله تیکدا له 5% تیپه رناکات، که چی به پی ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریم ئه م ریژه یه ده گاته نزیکه 80% ئه مه ش ریژه یه کی بی وینه یه له جیهاندا مه گه ر له گریبه سته نه وتی یه کانی ولاتی ئوغه ندای ئه فه ریقی نه بیت

-4

<http://209.85.135.132/search?q=cache:VhxDUcE8ZiQJ:www.scribd.com/doc/22891130/Ugandas-Oil-Contracts-a-Bad-Deal-Made-Worse-Tullov->

ئۆغە نداشت ولاتیکه سه رتاپا نوقومبو له گه نده لیو فاحیشه وه کو هه ریبه که ی خومان. بویه شه به م پیوه ره ش ده بیت هه مو گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریبه پوچه لو باتیل بن.

5- نایاساییو ناکوک له گه ل ئه خلای گشتی: به پی ی پرنسیپه گشتی یه کانی یاساو، عورفو یاسای نیوده وله تیو، شه ریبه ی ئیسلامیو یاساکانی عیراقو هه ریبه، هه ر گریبه ستیک له سه ر ئامانجیک بیته کایه وه که وا به پی یاسا قه ده غه بیت، یا ناکوک بیت له گه ل ئه خلای مروقیه تی، ئه وا ئه و گریبه سته پوچه لو باتیله. له ماده ی 130 یاسای شارستانی عیراقدا هاتوه که وا نابیت ئامانجی ئیلتیزام پیکردنی گریبه ستیک دژ به یاسا بیت، یاخود ناکوک بیت له گه ل به رژه وه ندیو ئاسایشی گشتی. هه ر که سیک به چاویکی شاره زایی یانه لیکوئینه وه له سه ر گریبه سته نه وتی یه کانی حکومه تی هه ریبه بکات به رونی بو ی به دیار ده که ویت، که وا ئامانج له م گریبه ستانه دزیو تالانکردنی سامانی سروشتی کوردستانه که وا مولکی گشتی یه، وه تاوانی له م جوړه شه به پی کودی سزای عیراقی نه ک هه ر سزای قورسی له سه ره، به لکو سزای توندیش (ظروف مشدده)، پیوستیش به وه ناکات دووباره ی که یینه وه که وا دزیو تالانکردن ناکوکن له گه ل ئه خلای مروقیه تی. له ماده ی 21 ی کودی سزای عیراقی برپه گه ی 6 هاتوه که وا تاوانه بیئه خلای یه کان (الجرائم المخلة بالشرف) هه مو تاوانه کانی دزیو فیلو ته زویر خیانه تی ئه مانه تو به رتیل وه رگرتن ده گرنه وه. له و گریبه سته نه وتی یانه ی هه ریبه شه گه ل کومپانیا بیانی یه کان هه روه کو ئیستا ئاشکرا بوه هه مو مه رجه کانی ماده ی 21 تیا به دی ده کریت، بویه هه ره مو یان پوچه لو باتیلن.

6- فشارو هه ره شه: جاریکی تر دووباره ی ده که مه وه که وا ماقول نی یه هه مو لیپرسراوانی حکومه تی هه ریبه خائینو دز بن، هه تا ئه وانه ی که وا له م گریبه ستانه ش پشکدارن، بویه له م باوه ره دام که وا لیبه دا فشارو هه ره شه له م لیپرسراوانه، جا چ راسته وخو بوبیت، یا ناراسته وخو، رولی خو ی له به ستنی ئه م گریبه ستانه گپراوه. بو نمونه هه ره شه کردن به لابردنیان له سه ر ده سه لات، یا ئاشکراکردنی فایله کانیا یا گه نده لی یان، به تاییه تیش که وا ژماره یه ک له سودمه نده کانی ئه م گریبه ستانه لیپرسراوانی پیشوی هیزه کانی ئه مه ریکین له عیراقدا. هه ر داگیرکردنیکی سه ربازیش خو ی له خویدا جوړیکه له کاری به زورو فشار هینان بویه هه مو گریبه سته کانی سه رده می کولونیالیزمو

داگیرکه ر بۆ تالانکردنی سامانی گه لان پوچه لۆ باتیلن وه ناکۆکن له گه ل پرنسیپه هه ره بنه ره ته یه کانی یاسای نیو ده وله تی (ius cogens) هه ره کو له ماده ی 53 ی ریککه وتنامه ی فیه ننا له سه ر یاسای گریبه سته کان هاتوه. له ماده ی 115 ی یاسای شارستانی عیراقیش هاتوه که وا هه ر گریبه ستیک فشارو هه ره شه ی تیا به کارهات، ئه وا گریبه سته که به پوچه ل داده نریت. به هه مان شیوه ش له ماده ی 45 ی نمونه گریبه سته نه وتی حکومه تی هه ری می کوردستان هاتوه که وا ئه گه ر بیته گریبه ستیکی نه وت به پیچه وانه ی یاساکانی هه ری م هاتبته کایه وه، وه گه نده لی تیا کرابیت، ئه وا ئه م گریبه سته به پوچه ل داده نریت. یاسای شارستانی عیراقیش به شیکه له یاساکانی هه ری می کوردستان به وه شه وه ده بیت گریبه سته نه وتی یه کانی هه ری می کوردستان پوچه لۆ باتیل بن، هه ره کو هه مو گریبه سته کانی ئه نجامدانی دزیو فاحیشه.

هه ر سیستمیکی تری یاسایی جیهانی وه کو پیوه ر وه رگرین بۆ هه لسه نگانندی گریبه سته نه وتی یه کانی هه ری م، ئه وا ئه م گریبه ستانه پوچه ل ده که نه وه. بۆ نمونه به گویره ی یاسای بازرگانی چینی هه ر گریبه ستیک به پوچه ل له قه له م ده دریت ئه گه ر له کاتی به ستنیدا فیلو فشاری تیا به کارهاتبیت، یا ناکۆک بیت له گه ل به رژه وه ندی گشتی.

که واته پوچه لبونه وه ی گریبه سته نه وتی یه کانی هه ری م له لایه نی یاسایی یه وه، هه ره کو له سه ره وه خال به خال هه ولی سه لمانندی درا، گومانی له سه ر نی یه. له هه مان کاتیشدا ئماژه بۆ ئه وه کرا که وا به پی ماده ی 111 ی ده ستوری عیراق نه وتو گازی عیراقو هه ری م مولکی هه مو گه لانی عیراقه، واته مولکی گشتی یه، وه دزینی مولکی گشتیش به پی ی کۆدی سزای عیراقی سزای قورسی له سه ره. جا لی ره دا ده بیت لیکۆلینه وه له سه ره وه بکریت، ئایا تا چ راده یه ک کۆدی سزای عیراقی له سه ر لایه نه کانی ئه م گریبه ستانه ده چه سپیت به کۆمپانیا بیانی یه کانو لیپرسراوه پشکداره کانی حکومه تی هه ری می شه وه، چونکه ئه م گریبه ستانه زیاتر بۆنی تاوانی ریکخراویان لیدیت له وه ی گریبه سته یاسایی.

گریبه سته به ره مهینان، یا تاوانی ریکخراو؟

تاوانی ریکخراو به شیوه یه کی گشتی به تاوانیک ده وتریت که وا به لایه نی که مه وه دوو که س له سه ره ئه نجامدانی رایککه ون. له ماده ی 55 ی کۆدی سزای عیراقی هاتوه، که وا تاوانیک به ریکخراو له قه له م ده دریت ئه گه ر بیته دوو که س یا زیاتر به یه که وه ریککه ون له سه ره ئه نجامدانی وه کو کاریکی دزیو قۆلبرینو ته زویرو تاوانی تری له م جو ره. له گریبه سته نه وتی یه کانی هه

رێمدا، له وانه ی تا ئیستا ئاشکرا بون به پونی دیاره که وا به لایه نی که م دوو لایه ن له سه ر دزینو تالانکردی سامانه سروشتی یه کانی هه ریم پیککه وتون وه له هه ندی حاله تیشدا به رتیلیش وه رگیراوه و سه همی کۆمپانیاش به خشراوه به هه ندیک له لیپرسراوانی هه ریم، وه کو وه زیریک بو نمونه. لییه دا داواکاری گشتی له هه ریمی کوردستاندا، ئه گه ر بیته یاسا سه روه ر بوایه، ده بوایه خۆی داوای یاسایی دژ به م لایه نانه به گومانی ئه نجامدانی تاوانیک دژ به مولکی گشتی به رز کاته وه. سزای ئه م جوړه تاوانانه ش له کۆدی سزای عیراقی دیاری کراوه. بو نمونه له ماده ی 319 هاتوه، که وا هه ر فه رمانبه ریک یا کارمه ندیکی حکومه ت راسته وخۆ سودمه ند بو له پرۆژه و ته نده ره کان به لایه نی که مه وه به 10 سال زیندانی حوکم ده دریت. بیگومان پرۆژه کانی به رهه مهینانی نه وتیش ده چنه خانه ی پرۆژه و ته نده ره گشتی یه کان. جگه له وه ش هه روه کو له گریبه سنی نه وتی کۆمپانیای دی ئین ئۆی نه رویجی ئاشکرا بو، و پیده چیته به رتیلو سه هه میش به خشرابیته هه ندیک له لیپرسراوانی حکومه تی هه ریم، بویه لییه دا ماده ی 307 ی کۆدی سزای عیراقیش به کار ده بیته که وا داوای حوکمی زیندانی به لایه نی که مه وه 10 سال بو ئه م جوړه تاوانانه ده کات. به پی ماده ی 135 ی هه مان کۆد ئه گه ر بیته تاوانباران کاربه ده سنی حکومی بن ده سه لاتی خویان خراپ به کار هیئا بیته وه تاوانه که یان به مه به سنی خۆ ده وله مه ندکردن ئه نجام دابیت، ئه وا سزای توندترین له سه ر ده چه سپیت، چونکه پالنه ری پشت تاوانه که یان نه فس نزمی بوه (دوابع دنیئه). خۆ ده وله مه ندکردن له سه ر حسابی مولکی گشتی له ریگای گه نده لی یه وه یه کیکه له کاره نه فس نزمه کان، که وا به پی ی ماده ی 21 ی کۆدی سزای ناوبراو له تاوانه شه ره فشکینه ره کائن (الجرائم المخلة بالشرف). عافیه تیان بیته!!!

گریبه سته نه وتی یه کانی هه ریم له پیش دادگای ته حکیمی نیوده وله تی

(به شی 7)

پیشه کی:

ئه م شالاره ی فه رهوکردنی نه وتو گازی کوردستانی کردۆته ئامانج له شالاره ئیستیماری یه کان ده چیته بو فه رهوکردنی سامانه سروشتی یه کانی گه لان له رابردودا، هه رچه نده شالاره که چه ند خاسله تیکی جیاکه ره وه ی تایبه ت به خۆی هه یه ، که وا له شالاره کانی تری له م جوړه ی سه رده می ئیستیماری کلاسیکیدا بونی نه بو، وه کو بو نمونه ده وله تیکی دیاریکراو راسته وخۆ له پشت شالاره که نی یه، به لکو وا پیده چیته گروپیک له که سانی ناوخوو ده ره کی ئه و هه له ی پاش شه ری ئه مه ریکاو عیراقیان قۆستبیته وه بو خۆ ده وله مه ندکردن له سه ر حسابی خه لکی کوردستان که وا به بی که سی ده زانن، چونکه ئه وانه ی

ده بوايه خوځيان به که سی بزائن له لښپرسراوانی حکومه تی هه ریم، نه وا به شیکیان خوځیان له شالاوله که به شدارن، به لام دوریش نی یه که وا لوبی یه کی به هیژله نه مه ریکا که وا خوځی به شیکه له بزوتنه وه یه کی جیهانی، سه ره داوه کانی گرتبیته ده ست وه نه م شه ره ی هه ر له سه ره تاوه بو گه یشتن به مه رامه کانی خوځی به کار هیښابیت له خزمه تی پلانیکی دریز خایه ن که وا داگیرکردنی کوردستان به شیکه لی ی به مه به ستی فراونکردنی سنوری ده ولله تیکی تری ده ستکردی نه م نه م بزوتنه وه یه له روزه لاتی ناوه راستدا. واشپیده چیت شالاوله که له ناوه ندیکه وه ته نسیق وه قوناغ به قوناغ جیه جی بکریت. هه مو پرۆسه که ش به بویاغیکی یاسایی یه وه سواقدراوه له ریگای ته زویرکردنی ویستی گه لی کوردستانو خراپ به کارهینانی نازادی گریبه ستی که وا یه کیکه له پرنسیپه گشتی یه کانی یاسا، پلانه که ش له نه سلدا بو سامانه سروشتی یه کانی هه مو عیراق دارپیزرابو که وا به پرۆسه ی خه سخه سه کردنی نه وتی عیراق ناسرابو به لام هه ولله که له عیراقی عه ره بی له به ر چه ند هوځی سیاسیو سه ربازی سه ری نه گرت، نه وه تا نمونه بیکی بچوکراوه ی له هه ریمی کوردستاندا جیه جیده کریت هه ر بو نه وه ی به ده سته تالی نه رونه وه. بیگومان نه گه ر ده قی گریبه سته کان هه مویان ئاشکرا بکرین ده توانین زیاتر له سه ر نه م ته وه ره بدویین به لام هه تا نه م گریبه ستانه به نهینی بمیننه وه نیمه ش مافی خوځمانه پرۆسه که به ناراسته ی جیا جیا له سه ر بناغه ی زانیاری یه سه ره تایی یه کان لیکیده یه وه. له گه ل دژواری نه م پلانه ش ده توانین هه ست به گه شینی زور بکه ین که وا هه ولله که سه ر نه گریت چونکه هه مو پرۆسه که پیش چه سپاندنی له لایه نی یاسیوو، جیه جیکردنی له لایه نی ته کنیکی یه وه ، ئاشکرا کرا، جا هه ر هوکاریک له پشت نه م ئاشکرا کردنه هه بوبیت. به بوچونی به نده حکومه تی نه مه ریکا خوځی له پشت نه م کاره بو بو ریگه گرتن له و که سانه ی که وا قوربانی گیانیو مادی نه مه ریکا له عیراقتا بو سودی تاییه ت به کار دینن، که چی مه به ستی نه مه ریکا له سه ره تادا به دیمکراتیزه کردنی روزه لاتی ناوه راست بو.

له لایه نی یاسایی یه وه، هه روه کو له به شه کانی رابردودا باسی لیوه کرا،گریبه سته کان هیچ به هایه کیان نی یه، به لام خه ته ری سه ره کی له سه ره ریم کوردستان له م بواره دا نه وه یه که وا به شیک له لښپرسراوانی حکومه تی هه ریم خوځیان به شدارن له سه فقه که دا واته نه گه ر کیشه که له دواړوژدا له ژیر ده سه لاتی نه م حکومه ته ی نیستای هه ریم ره وانه ی دادگای ته حکیم کرا، نه وا حکومه تی هه ریم بو یه یه پیش ده رچونی بریاری دادگای ته حکیم شازس بو کومپانیا بیانی یه کان بکات له سه ر حسابی گه لی کوردستان به هوځی به شدارن ژماره یه ک له لښپرسراوانی سیاسی هه ریم له م سه فغانه دا. دادگاکانی ته حکیمیش ته وه ری لیکولینه وه ی نه م به شه یه:

گریبه سته نه وتی یه کان وه کو کیشه یه کی یاسایی

به شی هه ره زوری ئه و کیشه یاسایی یانه ی که وا له سه ر گریبه سته نه وتی یه کان سه رهه لده ده ن په یوه ندی یان به و گریبه سته نه وتی یانه وه هه یه که وا له سه رده می ئیستیماردا به سه ر گه لانداهه رزکراون، یا حکومه ته گه نده له کان له ریگای به رتیلو ملکه چکردن بو فشاره وه له گه ل کومپانیا بیانی یه کان موریان کردوه له سه ر حسابی گه لانی خویمان، جا بویه هه رده میک باریکی گونجاو بیته پیشه وه حکومه تانی ولاتانی به رهه مهینه ری پیتروئل هه ولده ده ن ئه م نادادپه روه ری یه راست بکه نه وه و مافی ره وای گه لانی خویمان له ده ست کومپانیا نه وتی یه بیانی یه کان ده رهینه وه به پشت به ستن به یاساو عورفی نیوده وله تیو پرنسیپه گشتی یه کانی یاساو دادپه روه ری گرنگترین سه رچاوه ی یاسایی مافی گه لانیش لیره دا بریاری ئه نجومه مه نی گشتی نه ته وه یه کگرتوه کانی ژماره 1803 ی سالی 1962 وه

(<http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/resources.pdf>)

که وا له گرنگترین پرنسیپه کانی ئه مانه ن:

1. سامانه سروشتی یه کان ده بیته بو مه به ستی گه شه پییدانی نه ته وه یی و خوشگوزه رانی گه لان به کار بین،
2. گه لان نازادن له سه ر چونی یه تی به کارهینانی سامانه سروشتی یه کانیا،
3. خوُمالی کردنی سامانه سروشتی یه کان بو خزمه تی به رزه وه ندی گشتیو، ئاسایشی نه ته وه یی شه رعی یه تی خوئی هه یه، به لام ده بیته به رامبه ر به قه ره بوکردنه وه یه کی گونجاو بیته.

ولاتانی به رهه مهینه ری پیتروئل (نه وتو گاز) له وانه ی که وا له گریبه سته نه وتی یه کانیا ناقایلن، هه روه کو له به شه کانی رابردو ئامازه ی بو کرا به زوری دوو ریگا ده گرنه به ر بو هه لوه شانده وه ی یا گوپینی ئه م جووره گریبه ستانه:

1. خوُمالی کردنی مولکی کومپانیا بیانی یه کانو پوچه لکردنه وه ی گریبه سته کان به رامبه ر به قه ره بوکردنه وه یه کی گونجاو، هه روه کو له حاله تی لیبیاو کویت له خواره وه ده بیبینن، یا
2. گوپینی مه رجه کانی گریبه سته که به جوړیک که وا سودی هه ره زوری نه وتی به رهه مهینراو بگه ریته وه بو گه لانیا وه کو بو نمونه به رزکردنه وه ی

رپژره ی کرئ (Royalty) وه سه پاندنی رپژره یه کی به رزی باجی داهات له سه ر
ئه م کومپانیانه که وا ده توانیت له 80% ره تبدات به م جوره ش داهاتی
کومپانیا بیانی یه کان که مده بیته وه به رامبه ر به زیاد کردنی ئه و داهاته ی
ده چپته گه نجینه ی حکومه ته وه، هه روه کو له نمونه ی ولاتی فه نزویلا له
خواره وه ده ببینین.

که واته حکومه تانی ولاتانی به رهه مهینه ری پیتروئل نازادن له گورپینو پوچه
لکردنه وه ی ئه و گریبه سته نه وتی یانه ی که وا له سه ره تادا دادپه روه رانه
نه بونه، به لام ده بیت به پئی ی یاسای نیو ده وله تی قه ره بوبکرینه وه. نزیکه
ی هه مو ئه م کیشه یاسایی یه نه وتی یانه ی که وا تا ئیستا چونه ته پیش
دادگاکانی ته حکیمی نیوده وله تی له سه ر رپژره ی ئه و قه ره بوکردنه وه یه
بونه نه ک مافی گه لان له خو مالی کردنی سامانه سروشتی یه کانیا نو پوچه
لکردنه وه و گورپینی ئه م گریبه ستانه. بیگومان کیشه یاسایی یه کانی داهاتوی
حکومه تیکی هه ری می کوردستانیش که وا پشتگیری له به رزه وه ندی یه کانی گه
لی کوردستان بکات دژ به کومپانیا نه وتی یه بیانی یه کان هه ر له و چوارچیوه
یه دا ده خولیتته وه وه کو ئه و داوایه ی که وا ئیستا دبلوماتکاری پیشوی ئه مه
ریکی (بیته ر گالبرایس) له دادگای ته حکیمی له نده ن دژ به حکومه تی هه
ریمو کومپانیای DNO ی نه رویجی به رزی کردوته وه. ئه م پرۆسه یاسایی یه ش
هه موی له چوار چیوه ی بواریکی یاساییدا به رپوه ده چپت که وا به (لابه لا
SETTLEMENT OF INVESTMENT DISPUTES) ناوده بریت، وه لایه نه دادگایه که ش به (ته
حکیمی نیوده وله تی INTERNATIONAL ARBITRATION).

کیشه ی گریبه سته نه وتی یه کانو دادگاکانی ته حکیم

ته حکیمی نیوده وله تی به گویره ی دیباجه ی رینمایی یه کانی سه نته ری
نیوده وله تی بو لابه لا کردنه وه ی کیشه سه رمایه گوزاری یه کان (ICSID) که
وا سه نته ریکی سه ر به بانکی نیوده وله تی یه باره گاکه ی له واشنتونه، له هه
ندئ حاله تدا گونجاوترین نامرازه بو لابه لا کردنه وه ی کیشه سه رمایه گوزاری
یه کان ئه گه رنا ده بوایه ئه م کیشانه له پیش دادگاکانی ناوخو لابه لا بکرینه
وه، که وا له وانه یه بو کومپانیا بیانی یه کان گونجاو نه بیت
(<http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>). دادگایه کی ته حکیمی نیوده وله
تیش به پئی ی ماده ی 7 ی یاسای کومیسسیونی نه ته وه یه کگرتوه کان بو یاسای
بازرگانی نیوده وله تی (UNCITRAL) دادگایه کی ته حکیمی نیو ده وله تی یه
کاتی ئیختیساسی ده بیت ئه گه ر لایه نه کانی گریبه سته که له کاتی به ستنی
گریبه سته که دا له سه ر ئه وه ریکه وتبن له کاتی هاتنه پیشه وه ی کیشه یه
کی یاسایی په نا بو دادگای ته حکیمی نیو ده وله تی ببه ن، که واته ئه مه
یه میتویدیکی ئیختیاری

(http://www.uncitral.org/uncitral/en/types_symbols.html). زورجار له نيو گريبه سته كه دا ماده يه كي تايبه ت هه يه كه وا به (ماده ي ته حكيم Arbitration Clause) ناو ده بريټ. بو نمونه له ماده ي 41 ي نمونه مؤديلي گريبه ستي يه نه وتي يه كاني حكومه تي هه ريم برگه يه كي له م جوړه هه يه كه وا له خواره وه باسي ليوه ده كه ين. مه به ستي سه ره كيش له په نا بردن بو ته حكيمي نيو ده وله تي به پي برگه كاني 15-1 ي ياساي ته حكيمي به ريتاني UN- ARBITRATION ACT 1996، دابينكردني مه سره تي يه كي دادپه روه رانه يه له ريگاي دادگايه كي ته حكيمي نيوده وله تي بيلايه نه وه يه (http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts1996/plain/ukpga_19960023_en) به تايبه تيش كاتيک لايه نه كاني كيشه كه خوځيان له سه ر پيکها ته و ژماره و پيناسه ي دادوه ره كان ريکده كه ون. به گویره ي ئه م ياسايه و هه مو ياساكانی تری په يوه نديدار، ئه گه ر لايه نه كاني گريبه ستيك له سه ره تادا له سه ر په نا بردن بو ته حكيمي نيوده وله تي ريکكه ون ئه وا ناتوانن دوايي له م برياره ي خوځيان پاشگه ز ببنه وه هه تا ئه گه ر گريبه سته كه ش هه لبوه شيننه وه چونكه هه لوه شاننده وه كه خوځي ده بيته كيشه يه ك بو دادگاي ته حكيم (Separability Principle). هه رچه نده برياري په نا بردن بو ئه م دادگايانه ئيختياري يه به لام هه ندئ له م جوړه دادگايانه وه كو له ماده ي 1ي رينمايي يه كاني ICSID هاتوه بو نمونه، ته نها كيشه ي ولاتاني ئه ندام له ريکكه وتنامه كه يان وه رده گرن، به لام دادگاي له نده ن بو ته حكيمي نيوده وله تي ئه م مه رجه ي ني يه هه ربويه شه له لايه ن حكومه تي هه رييمه وه وه كو دادگاي ليها تو ناوي براوه.

وه كو سه رچاوه ي كاركردنو بريارداني ئه م دادگايانه ش ئه وا ژماره يه ك ياساي ناوخوو نيو ده وله تي رولي خوځيان ده بينن به گویره ي حاله ته كه. له هه ر كيشه يه كي له م جوړه دا ياساكانی ناوخوي ئه م ولاته رولي سه ره كي ده بينن كه وا گريبه سته كه ي ليمورکراوه له پال ئه و ياسايانه ي كه وا له گريبه سته كه دا ناويان هاتوه. له ماده ي 41 ي نمونه گريبه سته نه وتي يه كاني حكومه تي هه ريم هاتوه كه وا له حاله تي ته حكيمدا ياساكانی په يوه نديداري هه ريم وه كو سه رچاوه كاريان پيده كريت، ئه گه ر ده قيكي گونجاو پيش له ياساكانی هه ريم نه دوزرايه وه، ئه وا ياساكانی ئينگه لته را كاريان پيده كريت، جگه له پرنسيپه گشتي يه كاني ياساو ياساي حاله ته كان Case Law . هه رچه نده ليړه دا راسته وخو ناوي ياساي نيو ده وله تي نه هاتوه، به لام ياساو عورفي نيو ده وله تي به تايبه تيش برياري ژماره 1803 ي نه ته وه يه كگرتوه كان كه وا مافي سه روه ري گه لان به سه ر سامانه سروشتي يه كانيان ده چه سپينيت له گه ل مافي خو مالى كردني ئه م سامانه سروشتي يانه به رامبه ر به قه ره بوكردنه وه يه كي گونجاو، له سه ره تاي سالاني هه فتاكانی سه ده ي رابردودا تا ئيسا بوته سه رچاوه يه كي گرنگي برياره كاني زوربه ي هه ره زوري دادگاکاني ته حكيمي نيوده وله تي له بواړي كيشه نه وتي يه كاندا. زور ولاتيش ياساي ته حكيمي تايبه ت به خوځيان هه يه وه كو ياساي ته حكيمي به ريتاني

ناوبراو له سه ره وه، وه ياسای ته حکیمی فدرالی نه مه ريکی Federal Arbitration Act (<http://www.lawmemo.com/arb/res/faa.htm#section1>) که واکه م يا زور ره نگدانه وه ي ياساکه ي UNCITRAL ن. سه باره ت به پيناسه و ژماره ي دادوه ره کانو چوني يه تي ده ستنيشان کردنيان، نه وا هه روه کو له ماده ي 11 ي ياساکه ي UNCITRAL هاتوه، نه وا لايه نه کاني کيشه که نازدان له ده ستنيشانکردني ژماره و پيناسه ي دادوه ره کان له ژير هه ندي مه رجدا. له حاله تي هه ري مي کوردستانيشدا نه وا هه روه کو له ماده ي 41 ي نمونه موديلي گريبه سته نه وتي يه کاني هه ري م هاتوه، حکومه تي هه ري م دادوه ريک، وه لايه ني به رامبه ريش دادوه ريک ده ستنيشان ده کات، نه م دوو دادوه ره ش له نيوان خوياندا له سه ر دادوه ري سي يه م ريکده که ون که وا سه رکرايه تي دادگاکه ده کات. هه ر دادگايه کي ته حکيميش ليستيکي تايبه تي هه يه له پسيوراني ياسا وه کو پيشنيار بو ده ستنيشانکردنيان.

سه باره ت به ژماره و باره گاکاني دادگاي ته حکيميش، نه وا ژماره يه ک دادگاي له م جوړه له جيهاندا هه ن، که وا گرنگترينيان بریتين له له :

1. دادگاي ته حکيمي ژوري بازرگاني نيو ده وله تي له پاريس (http://www.iccwbo.org/uploadedFiles/Court/Arbitration/request_arbi.pdf).

2. دادگاي ته حکيمي بانکي نيو ده وله تي له واشنتون (<http://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>).

3. وه دادگاي ته حکيمي نيوده وله تي له له نده ن (<http://www.lcia-arbitration.com>). دادگاي ته حکيمي له نده ن گرنگي يه کي تايبه تي هه يه بو هه ري مي کوردستان چونکه هه روه کو له سه ره وه باسي ليوه کرا وه کو دادگاي ليها تو (مختس) ده ستنيشانکراوه. نه م دادگايه کونترين دادگاي لابه لا کردنه وه ي کيشه سه رمايه گوزاري يه کانه، وه هه رچه نده باره گاکه شي له له نده نه به لام دادگايه کي نيو ده وله تي يه کيشه ياسايي يه کاني په يوه نديدار له هه مو لايه نيک وه رده گري ت به بي ره چاوکردني پيناسه ي نه ته وه بي يانو سيستمی ياسايي يان. خه رجي خزمه نگوزاري يه کاني دادگاکه ده که ويته سه ر نه ستوي لايه نه کاني به شداربو له کيشه که، وه دادگاکه 35 نه ندامي هه يه له که ل ليستيکي جيا له پسيوراني ياسايي له جيهان که وا که وا نوينه رايه تي هه مو سيستمه ياسايي يه کاني جيهان ده که ن وه ده توانري ت له لايه ن به شداراني کيشه که وه کو دادوه رده ستنيشان بکري ن. نه م دادگايه ري نمايي تايبه ت به خو ي هه يه (اسول محاکمه). ريژه ي خه رجي يه کان په يوه ندي به و ريژه ي قه ره بوکردنه وه ني يه که وا داوا ده کري ت به لکو له سه ر بناغه ي کاتر مي ري کار له سه ر کيشه که دياري ده کري ت. دادگا خو ي ته نها برياره کان ده رده کات که وا برياري کو تايين وه پابه ندن به لام لايه نه کاني کيشه که ده بيت خو يان جي به جيکردني برياره که دابين بکه ن له سه ر بناغه ريککه و ننامه ي نيويورکي سالي 1958 که وا له خواره وه به دريژي باسي ليوه ده کري ت. دانيشتنه کاني

دادگاکه هه موی به نهیئی ئه نجام ده درین وه دادگاکه هیچ زانیاری یه ک له سه ره ئه م حاله تانه په خش ناکات که وا چونه ته پیئشی. ئه وه ی په یوه ندی به کیئشه یاسایی یه کانی به رهه مهینانی نه وته وه هه بیئت، ئه وا تا ئیستا زوربه ی ئه م کیئشانه ی چونه ته پیئش ئه م دادگایه له سه ر دیاری کردنی ریژه ی فه ره بوکردنه وه ی ئه م کۆمپانیا نه وتی یانه بوه که وا مولکه کانیا ن له لایه ن ولاتانی به رهه مهینه ر خۆمالی کراوه، یا گریبه سته کانیا ن گۆردراوه.

شیوازه کانی فه ره بوکردنه وه

هه ره ک له سه ره وه ئاماژه ی بو کرا، حکومه تان ئازادن له خۆمالی کردنی سامانه سروشتی یه کانیا ن وه هه تا هه لوه شانده وه ی گریبه سته نه وتی یه کانیشیا ن له گه ل کۆمپانیا بیانی یه کان به رامبه ر به فه ره بوکردنه وه یه کی گونجاو. جا پرسیاره که لیڤه دا له سه ر چۆنی یه تی دیاری کردنی ریژه ی ئه و فه ره بوکردنه وه یه چونکه هه ر حاله تیک له وانی تر جیا یه. کۆمپانیا بیانی یه کان له داواکانیا ندا خوازیاری بژاردنی هه موزیا نه کانیا ن به و قازانجه شه وه که چاوه روانیا ن ده کرد به ده ستی بیئن، که وا به پرئسیپی (نرخ ی بازار Market Value) ناسراوه. ولاتانی به رهه مهینه ریش هه رده م پیئشیا ری فه ره بوکردنه وه له سه ر بناغه ی (به های ده فته ر Book Value) ده که ن بریتی یه له قرساندنی مولکی خۆمالی کراو له گه ل ره چاوکردنی راده ی سوانه وه و خورکلیدانو کۆنبونی ئه م مولکانه وه ئه و قازانجه ی که وا له دریژه ی ماوه ی کاریا ندا به ده ستیا ن هیئاوه وه لیڤه رکردنی هه مو پابه ندی یه کان وه کو باجو کریو...هتد. بو نمونه ئه گه ر له دواړژدا حکومه تیکی نیئشتمانی هه ری می کوردستان گریبه ستی نه وتی په لکانه هه لویه شینئته وه له گه ل کۆمپانیا ی نه وتی که نه دی شه میړان، ئه و کۆمپانیا یه بو ی هه یه داوا ی زیاتر له 10 ملیارد دۆلار فه ره بوکردنه وه له حکومه تی هه ری م بکات به رامبه ر به پشکه کانی خوی له 250 ملیون به رمیله نه وتی یه ده کی ئه م کیلگه یه له سه ر بناغه ی 60 دۆلار بو هه ر به رمیلیک، که چی حکومه ته که ی هه ری م ده توانیئ ته نها ئاماده بیئ 45 ملیون دۆلار بو کۆمپانیا که بگه ریئته وه، ئه وه ش ئه م بره پاره یه که وا کۆمپانیا که وه کو به رتیل داوی یه تی به لیپرسراوانی حکومه تی هه ری م، جگه له وه ش که وا گریبه سته که هه ر خوی پوچه لو باتیله چونکه به رتیلی تیا به کار هاتوه ئه میئش به پی ی نمونه گریبه سته کانی حکومه تی هه ری می کوردستان. به لام سه باره ت به کیلگه نه وتی یه کانی شیواشو کو تاوقی ئه وا له وانه یه پیویست بیئ فه ره بوی بوړیو ئامیره کانی کۆمپانیا کان بکریته وه. ئه وه ی لیڤه دا رۆلی سه ره کی ده بینئ لیها تویی نوینه رانو شاره زایانی ولاتی به رهه مهینه ره بو پیئشکه شکردنی پاساوی یاسایی دژ به داواکاری یه کانی ئه م کۆمپانیا نه. داواکاری کۆمپانیا بیانی یه کان هه ر جوړیک بوین، ئه وا له م 30

ساله ی دواييدا زوربه ی هه ره زوری ئه م جوړه کيشانه له پيش دادگاکانی ته حکيم له سه ر بناغه ی (قه ره بوکردنه وه ی دادپه روه رانه **Equitable Compensation**) لابه لا کراونه ته وه، ئه مه ش میتودیکه هه ولده دات له هه ر حاله تیکدا هاوسه نگی به ک بینيته کايه وه له نیوان داواکاری کومپانیا نه وتی به کانو پيشنیاړه کانی ولاتی به رهه مهینه ری پیتروئل له گه ل ره چاو کردنی مه رجه کانی هه ر حاله تیک، یو نمونه ماوه ی چه ند به سه ر گریبه سته کادا تیپه رپوه، کومپانیاکه تا ئه و کاته چه ند نه وتی به رهه مهیناوه وه چه ند قازانجی ده ست که وتوه به رامبه ر به خه رچی به کانی.

بو رونکردنه وه ی زیاتر ئه وا سی نمونه له برپاره کانی دادگای ته حکيم له بواری کیشه ی یاسایی گریبه سته نه وتی به کان ده خه یینه روو:

چه نج نمونه به ک له برپاره کانی دادگای ته حکيمي نیوده وله تی

1. کیشه ی ده وله تی کویت دژ به کومپانیای نه وتی ئه مه ریکی AMINOIL

پاش شه ری عه ره بی- ئیسرائیلی له سالی 1973 وه به رزبونه وه ی کتوپری توندی نرخی نه وت له بازاره کانی جیهان، ده وله تی کویت یه کلایه نه هه لسا به به رزکردنه وه ی کری **Royalty** بو 20% ، وه ریژه ی داهات بو 85%، به م جوړه ش جوړی گریبه سته نه وتی به که ی له گریبه سته دابه شکردنی به رهه مه وه گوړی بو گریبه سته خزمه تگوزاری، که وا داهاتی بو کویت زور زیاتر بوه، تا له ده رهه نجام له هه ر به رمیلیکی به رهه مهینراو ته نها 22 سینت بو کومپانیاکه ده مایه وه. پاش ئه وه ی کومپانیاکه به م گوړانکاری یانه قایل نه بو، ده وله تی کویت گریبه سته که ی به بیانوی ئه وه هه لوه شانده وه و مولکه کانی کومپانیاکه شی خو مالی کرد، که وا ئه م گریبه سته له سه رده می ئیستیعمار ی به ریتانیدا موړ کراوه. کومپانیاکه په نای برده به ر دادگای ته حکيم له له نده ن وه داوای قه ره بوکردنه وه ی زیانه کانی کرد که وا خو یان له چه ند ملیار دولاریک ده دا چونکه کومپانیاکه داوای قه ره بوکردنه وه ی ئه و قازانجه شی له کویت ده کرد که وا چاوه روانی ده کرد له داهاتودا له نه وتی کویت ده سته ی که ویت. به لام کویت پيشنیاری قه ره بوکردنه وه ی له سه ر بناغه ی (به های ده فته ر) کرد. دادگای ته حکيم له 1982 برپاریدا که وا هه لوه شانده وه و خو مالی کردنی مولکی کومپانیاکه یاسی یه به لام ده بیت ده وله تی کویت بری 179 ملیون دولار قه ره بوکردنه وه بداته کومپانیاکه. کویت به برپاره که قایل بو به م جوړه ش سه روه

ری خوئی به سه ر نه وته كه یدا سه پاند وه سه ده ها ملیار دۆلاری بۆ
ولآته كه ی گه رانده وه .

2. كیشه ی نیوان لیبیا و كۆمپانیا ی نه وتی لیبی ئه مه ریکی LIAMCO

ئه و كۆمپانیا به له سالئ 1955 به مه رچی زۆر گونجاو نزیک له و مه رجانە ی
ئیسنا كۆمپانیا نه وتی یه ده ره کی یه كان له كوردستاندا به ده ستیان هیئاوه،
گریبه ستی له گه ل پزیمی مه له کی ئه و کاته ی لیبی مۆر کردبو. حکومه تی
نوئی ی لیبیا له پاش سالئ 1970 ده ستی کرد به خوُمالی کردنی نه وتی ولآته كه
ی له وانه ش مولکی كۆمپانیا ی لیامكو. كۆمپانیا ی لیامكو په نای برده به ر دادگای
ته حکیم وه داوای بری 207 ملیون دۆلاری کرد وه كو به های ئه و مولکانه ی كه وا
خوُمالی کراون وه له ده ستچونی قازانجی نه وتی داهاتو. دادگای ته حکیم له گه
ل دانپیدانانی مافی لیبیا له خوُمالی کردنی نه وته كه ی، برپاریشیدا كه وا بری
79 ملیون دۆلار وه كو قه ره بوکردنه وه بدریت به كۆمپانیا ی لیامكو له سه ر
بناغه ی پرنسیپی قه ره بوکردنه وه ی دادپه روه رانه كه وا یه كیکه له پرنسیپه
گشتی یه کانی یاسا. به شی هه ره زوری ئه م قه ره بوکردنه وه ش به رامبه ر به
مولکی خوُمالی کراو بو نه ک قازانجی له ده ستچو.

3. كیشه ی نیوان حکومه تی فه نزه ویلاو كۆمپانیا نه وتی یه ئه مه ریکی یه کان

پاش ئه وه ی سه روکی چه پره وی ئیستای فه نزه ویلا هوگو شافیز به سه روکی
ئه م ولآته هه لبرێردراو، په رله مانی ئه م ولآته له سالئ 2006 یاسایه کی نوئی
ی نه وتو گازی ده رکرد، به گویره ی ئه م یاسایه هه مو گریبه سته نه وتی یه
کانی فه نزه ویلا له گه ل كۆمپانیا بیانی یه كان به نایاسایی له قه له م دران له
هه مان کاتیشدا کرئ ی فه رزکراو له سه ر ئه م كۆمپانیا نه له 1% به رزکرایه
وه بو 30%، وه باجی داهاتیش به ریژه ی 50% له سه ریان فه رزکرا، به م جوړه
ش ده سته وتی ئه م كۆمپانیا نه له هه ر به رمیلیک نه وتی به رهه مهینراو له
21 دۆلاره وه دابه زی یه ئاستی كه متر له 4 دۆلار. ژماره یه ک له كۆمپانیا بیانی
یه كان وه كو كۆمپانیا ی بریتیش پیترولیوم بۆ نمونه به م برپاره قایل بون، به
لام ژماره یه ک كۆمپانیا ی تر وه كو مۆمپانیا ی EXXON MOBIL ی ئه مه ریکی
په نایان برده به ر دادگای ته حکیم له واشنتون. دادگای ته حکیم برپاری قه ره
بوکردنه وه ی ئه م كۆمپانیا یه یدا به بری 12 ملیار دۆلار، به لام حکومه تی فه
نزه ویلا به برپاره كه قایل نه بو، بویه كۆمپانیا كه داوای له دادگاکی به ریتانیو
هوئه ندیو ئه مه ریکی کرد ده ست به سه ر مولکه کانی فه نزه ویلادا بگرن بۆ
دابینکردنی قه ره بوکردنه وه كه. هه رچه نده دادگاکی تا ئیسنا چه ند برپاری
له م جوړه یان ده رکردوه به لام تا ئیسنا له لایه نی کرداره وه هیچی جیبه جینه
کراوه. كه واته لیره دا ده بینین كه وا مه رج نی یه ولآتی به رهه مهینه ر برپاری
دادگا جیبه جیکات به تاییه تیش ئه گه ره هیچ مولکی نه بیت له ده ره وه ده
ستی به سه را بگرییت، هه ره كو هه ریمی کوردستان بۆ نمونه كه وا له لایه نی

یاسای نیوده و له تی یه وه هه ر ده و له تیش نی یه تاكو ئیلتیزاماتی نیو ده و له تی بیگریته وه هه روه ک له خواره وه باسی لیوه ده که ین. به لام پیش هاتنه سه ر گریبه سته نه وتی یه کانی حکومه تی هه ریمو دادگای ته حکیم، ده بیته به کورتی باسی لایه نی یاسایی جیبه جیکردنی برپاره کانی دادگاکانی ته حکیمی نیوده و له تی بکه ین:

جیبه جیکردنی برپاره کانی دادگاکانی ته حکیم

برپاره کانی دادگایه کی ته حکیم وه کو برپاریکی دادگاکایه کی ناوخو وان ده بیته جیبه جی بکرین، به لام جیاوازی سه ره کی لیوه دا ئه وه یه که وا برپاری ئه م جوړه دادگایانه دژی حکومه تانی خاوه ن پاریزبه ندی سه روه ری ده رده چن، واته برپاره کانی دادگایه ک ته نها به مه رجه وه ده توانریت دژی جیبه جیکریت هه روه کو نمونه ی فه نزه ویلا له سه ره وه پشانیدا. له چه ند حاله تی تریشا برپاری دادگای ته حکیم دژی ولاتان ده رچوه به بی ئه وه ی جیبه جیکریت. بو نمونه ولاتی ئه رجه نتین له سالی 2001 وه تا ئیستا به هوئی ئه و قه یرانه ئابوری یه ی توشی بوه ژماره یه ک گریبه سته بازرگانی یه کلایه نانه له گه ل کومپانیا بیانی یه کان هه لوه شاندوته وه چه ند برپاری دادگاکانی ته حکیمیش بو قه ره بوکردنه وه دژی ئه م ولاته ده رچوه به لام هیچی جیبه جیبه کراوه چونکه ولاته که خوئی موفلیسو قه رزاره هیچ مولکیشی له ده ره وه نی یه ده سته به سه را بگریته.

له لایه نی یاساییشه وه ئه وا گرننگترین سه رچاوه ی یاسایی جیبه جیکردنی برپاره کانی دادگایه کی ته حکیمی نیوده و له تی (ریککه وتننامه ی نیویورک 1958) له سه ر دانپیدانانو جیبه جیکردنی برپاره کانی دادگاکانی ته حکیم که وا به به New York Convention 1958 ناسراوه (http://www.uncitral.org/pdf/07-87406_Ebook_ALL.pdf) که وا تا ئیستا نزیکه 140 ده و له ت ئه ندامن تیایا به لام عیراق ئه ندامی نی یه. برپاره کانی دادگای ته حکیمی نیوده و له تی له حاله تی ئاساییدا برپاری کوتابین، واته پیا هه لچونه وه ین نی یه، به لام به گویره ی ماده ی 5 ی ریککه وتننامه ی نیویورک ئه گه ر لایه نی دوراو توانی بیسه لمینیت که وا لایه نیکی به شدار له گریبه سته که دا له کاتی به ستنی گریبه سته که ده سه لاتی به ستنی گریبه سته له م جوړه ی نه بو به پی ی یاسای ئه و ولاته، بو نمونه له حاله تی حکومه تی هه ریبه به گویره ی ده ستوری عیراق، یا به گویره ی یاساکانی ناوخو گریبه سته که له لایه نی یاسایی یه وه پوچه ل بو، ئه وا ده توانریت برپاری جیبه جیکردنه که سپ بکریت. وه هه تا ئه گه ر بیته برپاره که ش له هه مو لایه نیکه وه شیایو جیبه جیکردن بیت، ئه وا لایه نی براوه ده بیت له ولاتیکی ئه ندام له ریککه وتننامه ی نیویورک مولکو پاره ی حکومه تی دوراو بدوزیته وه پاشانیش برپاریکی دادگا له م ولاته به ده ست بینیت بو ده سته سه را گرتنی ئه مولکانه. ئه مه ش کاریکی

سه ختو دريژ خايه نه ئه گه ر ئه سته ميش نه بيت. له حاله تي هه ري مي كوردستاندا ئه مه هه ر كاريكي زور ئه سته مه.

حكومه تي هه ري مو دادگاكاني ته حكيم

وه كو سه رچاوه ي ياسايي پابه ندبوني حكومه تي هه ري م به په نا بردن بو دادگاي ته حكيمي نيوه ده وله تي له كاتي پيوستدا وه جيبه جيكردي برپاره كاني ئه م دادگايانه ده بيت ئامازه بو ماده ي 41 نمونه گريبه سته نه وتي يه كاني حكومه تي هه ري م بكه بين (http://www.krg.org/pdf/3_KRG_Model_PSC.pdf) ، كه وا له برگه ي 7-1 پيدا ده ليت: له كاتي روداني كيسه يه كدا لايه نه كاني گريبه سته كه پيوسته له قوناعي يه كه مدا كيسه كه له ريگاي گفتوگووه يه كلابي كه نه وه، ئه گه ر ئه مه سه ري نه گرت ئه وا داواي يارمه تي نيوبژيواني دادگاي ته حكيمي له نده بكه ن Arbitration، ئه گه ر ئه م ريگايه ش نه گه يشته هيچ ده ر ئه نجاميك، ئه وا وه كو دوا قوناغ كيسه كه ده خريته پيش دادگاي ته حكيمي نيو ده وله تي له له نده ن. له باره ي پيكهاته ي دادگاي ته حكيميشه وه، ئه وا ماده كه ده ليت كه وا هه ريه ك له حكومه تي هه ري مو لايه نه بياني يه كه هه ريه كه وا دادوه ري ك ده ستنيشان ده كه ن، ئه م دوو دادوه ره ش له نيوان خوياندا ري كده كه ون له سه ر ده ستنيشانكردي دادوه ريكي سي يه م كه وا سه ركردا يه تي دادگاكه بكات. دانيشتنه كان له له نده ن ئه نجام ده درين وه ياساي كار پيكر او ده بيت ياساكاني هه ري مي كوردستانو ئينگلته را بن، له ته ك ره چاوكردي پرنسيپه گشتي يه كاني ياساو، ياساي حاله ته كان. لي ره دا پيوسته جياوازاني نيوان ته حكيمو Arbitration وه نيوبژيواني Mediation رونه ينه وه. ته حكيم برپاريكي كو تايي پابه ند ده ر ده كات له لايه ني ياسايي يه وه، به لام نيوبژيواني ته نها هه ولي ليكنزيكردنه وه ي هه ردو لايه ني كيسه كه ده دات تاكو خويان بگه نه ري ككه وتنيك، مه رجيش ني يه هه وله كه سه ر بگري ت. ئه گه ر ناوه روكي ماده ي 41 ي ناوبراو له سه ره وه شروقه بكه بين ده بينين كه وا گه و ره ترين خه ته ر له كاتي روداني كيسه يه كي ياسايي، ده رچوني برپاري دادگايه كي ته حكيم ني يه دژ به هه ري مي كوردستان وه جيبه جيكردي برپاريكي له م جو ره، به لكو خه ته ري گه و ره خو ي له و برگه يه دا حه شارد او كه وا ده ليت له كاتي هاتنه پيشه وه ي كيسه يه كي ياساييدا ده بيت هه ردو لايه ن هه ول بده ن كيسه كه له ريگاي گفتوگووه يه كلابي بكه نه وه ياخود له ريگاي نيوبژيواني، چونكه هه ر وه كو پيشتر له به شه كاني رابردو چه ندجار ئامازه ي بو كرا، ژماره يه ك له ليپرسراواني حكومه تي هه ري م گومانيان ليده كري ت به رتيليان له كومپانيا نه وتي يه بياني يه كان وه رگرتي ت به رامبه ر به موكردي ئه م گريبه سته ناهاوسه نگانه، يا له ريگاي كه سو كاري نزيكيانه وه كراونه ته خاوه ن پشك له م

کۆمپانیا بیانی یانه. به واتایه کی تر چونکه ئه م لیپرسراوانه ی حکومه تی هه رییم خویان پۆلی هه ردو لایه ن واته داوکارو داواله سه رکراو ده گێرن وه به هوی گه نده لی یانه وه زۆر به ئاسانی ده توانریت بخرینه ژیر فشاری ده ره کی یه وه، ئه وا بوی هه یه ئه وان هه ر له قونایه گفتوگۆدا گه وره ترین سازش بو کۆمپانیا بیانی یه کان بکه ن ئه میش له ریگی دابینکردنی گه وره ترین ریژه ی قه ره بوکردنه وه بو ئه م کۆمپانیانه چونکه به شیک له م قه ره بوکردنه وه یه دوایی چاوه روان ده کریت بو خویان بگه ریته وه.

ئه گه رنا له لایه نی یاسایی یه وه حکومه تی هه رییم به ئاسانی ده یتوانی پوچه لی ئه م گریبه ستانه بسه لمینیت هه روه کو له به شه کانی پیشودا باسکرا. گریمان بریاریکی دادگای ته حکیمیش ده رچو، جا چۆن جیبه جیده کریت؟ هه روه کو له سه ره وه ئامازه ی بو کرا هه رییمی کوردستان نه ده وله ته و نه مولکی هه یه له ده ره وه تا ده ستی به سه ر بگیردریت، نه راسته وخۆش نه وتی خام ده نیریته بازاره کانی جیهان تاکو ده ستی به سه ر بگرییت، مه گه ر هه ندی لیپرسراو نه بیت که وا کۆنتوی تاییه تیان هه یه له ده ره وه، ئه م پاره یه ش پیروزی ئه م کۆمپانیانه بیت، با دۆنی خویان له خویان بده یه وه. به لام بوی هه یه خه ته ره که بکه ویته سه ر بودجه ی حکومه تی هه رییمی کوردستان وه کو سه رچاوه ی قه ره بوکردنه وه، ئه مه ش تاراده یه ک سه رد ده گرییت چونکه بودجه که ده بیت به شی هیورکردنه وه ی جه ماوه ریش بکات، ئه گه رنا له سنوری پاره دا هه موهاوپه یمانیو وه فاداری یه کان هه ره س دینن.

نه وتی کوردستان: به ره که ت، یا نه فره ت؟

بهشی 8

پیشه کی:

سامانه سروشتی یه کان به تاییه تیش نه وتو گاز ره حمه تیکی سروشتین له سه ر خاکی هه ر گه لیکدا هه لقولقولین، به مه رجی ده سه لاتی سیاسی ئه م گه له بنه ره تترین بنه ما کانی دیمکراسی یه تو رونیو لیپرسینه وه ی لی به دیبکریتو یاساش سه ره ر بیت، له هه موشیان گرنکتر مسوگه رکردنی ئازادی راده ربرینو رۆژنامه گه ری یه، ئه گه رنا ئه م ره حمه ته هه ره کو له م لیکۆلینه وه کورته دا ده بیینین بوی هه یه ببیته سه رچاوه ی نه فره تو، سته مکاریو، هه ژاریو، کاولبونو، خوینرستن وه کو نمونه ی نایجیریواو جه زائیرو عیراق پشانی ده ده ن،

به پيچه وانه ی نمونه کانی نه رويجو که نه داو ماليزيا که وا له ژير چه تری ديمکراسيدا له خوشگوزه رانيو ئاشتيدا ده زين. ده وله مه ندى به سامانه سروشتی يه کان نه گه ر بيتو له ژير سيستمی دادپه روه ريدا به رپوه نه چیت، زوو يا دره نگ ده بيته هوکاري شه روناژاوه و رفو کينه ی چينايه تيولیکترازانی کومه لگاوه هه تا خاکی ولاتيش، هه مو هوکاره که شی چاوپنوکي چينيکی ده سه لاتداری مشه خوړو بيژدانه که وا چاره نوسی هه ميشه هه ره سهينانه به ده ستي چيني فراوانی به شخوراوان به لام زور جار پاش کاولکاری يه کی زور. چيني ده سه لاتدارو مشه خوړ کاتي روبه روی گه ل ده بنه وه بو ده رباکردنی پيستی خويان ده بيت پشت به هيژه ده ره کی يه کان ببه ستن، بيگومان پالپشتی له م جوړه ش به خوړايی نی يه به لکو ده بيت به شی هه ره زوری داهاتی دزراو برواته گيرفانی نه م لايه نانه. له لايه کی تره وه ده بيبنين چون ولاتانی هه ژار به سامانه سروشتی يه کان وه کو ژاپونو کوړيای باشور بو نمونه له ژير سيستمی سياسی ديمکراسيو شه فافدا ئابوريان ده بوژيته وه و له ئاشتيدا ده زين که چی نه م دوو ولاته له سه رده می شه پي جيهانی دووه مدا به نيمچه ته واوه تی کاولکرابون وه له هه ژاری ده ژيان. خراپ به کارهينانی سامانه سروشتی يه کا له لايه ن ده سه لاته وه نه ک هه رنه وه ی ده بيته سه رچاوه ی ئاژاوه و به ربه ره کانی له کومه لگادا، به لکو راده ی سته مکاریش زياد ده کات چونکه ده سه لات توانای مادی خووی بو به هيژکردنی داموده زگا سه رکوتکه ره وه کان به کار ديښت، يا هه ر بو کريني بيده نگبونی هاوالاتيان دژ به سيستمی گه نده ليو نادادپه روه ری به م جوړه ش ستمه کاری زياتر په ره ده سيښت هه روه کو له نمونه ی ولاتانی به رهه مهينه ری نه وت له پوژته لاتی ناوه راستدا به دیده کریت. زورجار دووبه ره کيو به ربه ره کانی بو به ده ستهينانی پشکی گه وره تر له کيکی سامانه سروشتی يه کان ته شه نه ده کاته نيو ريزه کانی چيني ده سه لاتدار خودی خووی تا دابه شده بنه سه ر بالو به ره و بنه ماله ی جيا جيا خه ريکی پيلانگيرانو کوده تا دژ به يه کتر ده بن، هه تا له نيوان بابو کوړو خزمه نزیکه کانی بنه ماله ی ده سه لاتداريش هه روه کو له ژماره يه ک له ولاتانی که نداو پويداوه. له بواری گه شه کردنو په ره پيدانی به ره می پيشه سازيو کشتوکاليشه وه ده بوایه به هه مو لوگيکيک داهاتی سامانه سروشتی يه کان ببنه هانده ريک بو گه شه سه ندن، که چی له ژير سيستمی حوکمی لاساردا نه م داهاته کاریگه ری نه ريښی ليده که ويته وه و ده بيته هوکاري هه ره سهينانی که رتی ئابوری پيشه سازيو کشتوکالی وه هه تا برسی يه تيش چونکه کومه لگا فيری ته مبه ليو مشه خوړی ده کریت وه هاورده کردنی کالای ده ره کی هه ناسه ی کيبرکيکردن له کالای ناوخو ده بریت، نه م نمونه يه ئيستا زور به زه قی له هه ريمی کوردستاندا ده بينريت. ولاتی نايجيرياش که وا تا سالانی ی هه فتاکانی سه ده ی رابردو به هووی خه ستي به رهه می کشتوکالی يه وه يه کيک بو له 50 ده وله ته هه ره ده وله مه نده کانی جيهان، ئيستا له گه ل نه وه ی گه وره ترين به رهه مهينه ری نه وته له نه فريقيا، به يه کيک له 25 هه ژارترين ولاتانی جيهان

له قه له م ده دريټ، هه مو هوکاره که شی سیستمی دکتاتورۍ ته م ولاته یه که وا به شیوه یه کی خوبیش گه نده له چونکه هه مو سیستمه دکتاتورۍ یه کان گه نده لیښن، به لام گه نده لی یه که ی ولاتانی پترولی تایبه تمه ندی خوی هه یه چونکه به پالیشتی کومپانیا نه وتی یه زه به لاهه کانی ده ره کی ته نجامده دريټ. هه ره م کومپانیا بیانی یانه ش ته گه ر بویان بلویټ خه لکی ره سه نی ناوچه که ده که نه جوړیک له کوپله بو به رهه مهینانی نه وته که به هه رزانتیرین نرخ وه گویشناده نه پاراستنی ژینگه و چاره نوسی نه وه کانی داهاتو چونکه ده یانه ویت له کورترین ماوه دا گه وره ترین قازانچ به ده ست بهیننو ولات جیبهینن. ته م جوړه نمونانه له هه ریمی کوردستانیش هه ن هه روه کو له راپورته کانی روظننامه ی هاوالاتیو ئاوینه ده بییستین که وا چوڼ کومپانیا بیانی یه کان به رامبه ر به ته نها 20 دؤلار روظانه 12 کاترمیر کار به کریکارانی کورد ده که ن ته مه ش خراتره له باری کویلايه تی چونکه مروقی کوپله به لایه نی که مه وه ژیانو جلوبه رگی خوږو خیزانه که ی له لایه ن کوپله چی یه وه دابینکرايو که چی 20 دؤلار له روظیکدا ژیانو هیچ خیزانیک له کوردستان دابین ناکات جگه له وه ش که وه ده ها گوندی کوردستان ته گه ری چولکردنیان هه یه به هوئی پیسبونی ژینگه و چالاکۍ یه کانی به رهه مهینانی نه وت له ناوچه که دا. له ئاستی سیاسه تی نیوده وله تیشدا ته وا ده وله مه ندی گه لانی بیهیز هه روه کو میژو ده یسه لمینیت هه رده م ده یانکاته ئامانجی داگیرکه رانی ده ره کی هه روه کو له نمونه ی روظهه لاتی ناوه راست له شه ری جیهانی یه که مه وه ده بیینین. زور له و شه رانه ی تا ئیستا له روظهه لاتی ناوه راستا به رپاکراون به زوری په یوه ندی یان به سامانه سروشتی یه کانی ناوچه که وه هه یه ته گه رچی له ژیر دروشمی ره ونه قداریشا کرابن. زیانمه ندی سه ره کیش له م حاله تانه دا هه رده م چینی فراوانی گه لن چونکه ته مان له لایه که وه به هوئی گه نده لی یه وه له داهاتی نه وتو گاز بیبه ش ده کرینو توشی کوشتنو سته مکاریو مالویرانیو کاولبونو ده ربه ده ری ده بنه وه، له لایه کی تریشه وه سه رچاوه ی بزوی ژیانیان وشک ده کریته وه چونکه به رهه مه کانیان، ته گه ر هه شبی ناتوانن کیپرکی له گه ل به رهه می هه رزانی هاورده کراوی بیانی بکه ن، له لایه کی تریشه وه لافاوی گرانی کری ی نیشته جیبونو خزمه تگوزاری یه کان ده یانگریته وه و هه لی کاردکردنیش له بواری نه وتو گازدا زور سنورداره چونکه ته م بواره زیاتر موړکی خه سته که پیتالی پیوه دیاره نه ک خه سته کریکار، واته زوری پرؤسه که به ماشین به ریوه ده چیت له جیاتی ده سته کریکار به پیچه وانه ی بواری کشتوکالی بو نمونه. هه لی کارکردنیش ته گه ر هه بیت ته وابه زوری له بواری بیروکراسی یه که وا که رتیکی مشه خوړی به رهه منه هینه ره. ته م دیاردانه ی له سه ره وه ئامازه یان بوکرا هه ر هه مویان له زانستی ئابوری سیاسیدا به (نه فره تی سامانه سروشتی یه کان Resource Curse) ناوده برین.

ته م چه مکه ش به سه ر دوو لقی سه ره کیدا دابه شده کریټ:

1. ولاتانی مشه خوړ Rentier State

1. ولاتانی مشه خوږ: ولاتی مشه خوږ ولاتیکه که وا به شیوه یه کی به رده وام سه رچاوه ی زوربه ی هه ره زوری داهاته که ی له ده ره وه دیت به بی ئه وه ی له به رامبه ردا به شیوه ی پیویست ماندو بوبیت وه کو به رهه مهینانی کالایه ک بو نمونه ئه مه ش به زوری ئه م ولاتانه ده گریته وه که وا نه وتو گازو ئه لماس هه ناردی ده ره وه ده که ن. تیوری ولاتانی مشه خوږ ده گه ریته وه بو تویره ری ئیرانی حسین مه هداوی که وا بو یه که مجار له تویره وه یه کیدا له سه ر ئابوری ئیران له سالی 1971 ئه م چه مکه ی به کارهینا. به پای مه هداوی هه ر ولاتیک به لایه نی که مه وه 40% ی سه رچاوه ی داهاته ده ره کی یه که ی هه ناردی سامانه سروشتی یه کان بیت به ده وله تی مشه خوږ داده نریته. دیاره ئه م چه مکه ئه م ولاتانه ناگریته وه که وا سه رچاوه ی داهاتی سه ره کی بیان هه ناردی کالایه پیشه سازبو کشتوکالی یه کانه وه کو ئه لمانیاو ژاپونو چینو به رازیل بو نمونه. له ولاتی مشه خوږدا حکومت راسته وخو ده ست به سه ر داهاته که دا ده گریته، ئه مه ش هه روه کو ئه زمونی ولاتانی نادیمکراسی ده وله مه ند به سامانه سروشتی یه کان له چه شنی زوربه ی ولاتانی به رهه مهینه ری پترول له روزه لاتی ناوه راستدا به عیراقو هه ری می کوردستانیشه وه به دیده کریته ناکامی زور خراپی سیاسیو ئابوریو کومه لایه تی لیده که ویتته وه، له هه موشیان گرنکتر لایه نی سیاسی یه چونکه حکومت لیره دا ده بیتته گه وره ترین هیزی ئابوریو ننده ر له ولاتدا، له هه مان کاتیشدا له ژیر مه رجه کانی نه بونی چاودی ری یاسایو سیاسیو، لاوازی یا نه بونی داموده زگا دیمکراسی یه کان ده روزه کان له سه ر پشت ده کریته وه بو خراب به کارهینانی ئه م هیزه ئابوری یه له لایه ن چینی ده سه لاتداره وه بو پته وکردنو په ره پیدانی ده سه لات له سه ر حسابی مافه بنه ره تی یه کانی هاولاتیانو چه مکی دیمکراسی به شیوه یه کی گشتی چونکه وه کو ئاشکرایه هیزی ئابوری هه رده م بو یه هه وه رگیدریته بو هیزی سیاسی. تویره ری ئه مه ریکی (مایکل روز Michael Ross) له لیکولینه وه یه کی به ناوبانگیداله سه ر ولاتانی مشه خوږ که وا 113 ولاتی له نیوان سالانی 1971-1973 گرتوته وه، ده لیت: " ولاتانی به رهه مهینه ری پترول ده توانن له ریگی وه رنه گرتنی باج له هاولاتیان پاله به ستوی گه ل بو دابینکردنی مافه دیمکراسی یه کانو رونیو چاودی ری کردنی خه رجکردنی ئه م باجه له لایه ن حکومت ته وه که مکه نه وه چونکه باجی سه پینراو ده بیتته یه کی که له هوکاره کانی به شداربونی گه ل له دروستبونی بریاری سیاسیدا. دیاره حکومت که باج له هاولاتیان وه رنه گریته ده شتوانیت گوی له داواکاری یه دیمکراسی یه کانیا ننه گریته. جگه له وه ش ده سه لات به هه مان شیوه ده توانیت ئه م داهاته بو به رتیلخوارکردنی به شیکی فراوانی گه ل به کار بینیت تا به ره که له ژیر پی ی ئوپوزیسیون ده ربینیت، ئه گه رناره زایی یه ته کان به م ریگیه ش چاره سه ر نه کران، ئه وا ده سه لات ئه م داهاته بو به

هیزکردنی داموده زگا سه رکوتکه ره وه کان به کار دینیت". یه کیک له خا سلّه ته کانی تری ولاتانی مشه خور دواکه وتنی کومه لایه تی یه چونکه پیشکه وتنی پرۆسه ی به رهه مهینان به شیوه یه کی گشتی، پیشکه وتنی کومه لایه تیشی لیده که ویته وه، جا له به ر ئه وه ی پرۆسه ی به رهه مهینان له ولاتانی مشه خور کزه، به هه مان شیوه ش پیشکه وتنی کومه لگاش سستی به رچاوی پیوه دیاره. هه ندئ له ولاتانی که نداوو عیراقی سه رده می به عس چه ند نمونه یه کی له م جوړه ن. هه ریمی کوردستانیش زوربه ی مه رجه کانی ولاتی مشه خوری لیبه دیده کریت، به لام تا ئیستا ئاگاداریو چاونه ترسی گه له که ی وایکردوه نه بیته نمونه یه ک له سیستمه کانی ولاتانی که نداو ئه گه ر چیش هه ولی ده ره کیو ناوخوش به م ئاراسته یه هه بن، چونکه له ژیر سیستمی دکتاتوریدا فه رهودکردنی سامانی گه لانیش زور ئاسانتره. راستیشه که وا هه ندئ له ولاتانی مشه خور مورکی خوشگوزه رانیو سه قامگیریان پیوه دیاره، به لام دیارده که کاتی یه و له سه ر حسابی ئازادی یه بنه ره تی یه کانی گه له، مروفتیش به بی بونی ئازادی ئه گه ر به هه شتیشی بو ساز بکه یت وه کو دوزه خ دیته به رچاوی. به رای تویره ر حسین مه هداوی ولاتی مشه خور کومه لگایه کی مشه خوریش به رهه مدینیت، کومه لگای مشه خوریش له لایه ن خویه وه چینیکی ده سه لاتاری مشه خور به رهه مدینیت که وا ده ست به سه ر داهااتی پترولدا ده گریتو به ئاسانی ده توانیت ئه م هیزه دارایی یه وه رگریپت بو هیزی سیاسی بو کونترولکردنی کومه لگا له به رزه وه ندی ئه م چینه مشه خوره دا، به ها به رزه کومه لایه تی یه کانیش ژه نگ هه لدینو دیارده ی ته مبه لیو بی باکی له کومه لگادا بلاو ده بنه وه، چونکه داهینانو به رهه مهینان بی پاداشت ده میننه وه، دیارده ی خویردنه پیش له چینی ده سه لاتدارو ماستاوکردنو هه لپه رستی په ره ده سینیتو بواری ئابوریش ده بیته گوړه پانیکی موزاره به ی زه ویو هاورده کردنی کالآ. ئابوریناسی میسری حازم ببلای له باره ی کومه لگای مشه خوره وه ده لیت که وا ته نها ژماره یه کی که م له هیزی کار له پرۆسه ی به رهه مهینانی داهااتی نه وتو گازدا به شداری ده کات زوربه ی هه ره زوری هاوولاتیانیش ده بنه به کاربه رو مشه خور له جیاتی به رهه مینه ر، به رهه می ناوخو ئه گه رهه شبیت له به رهه رزانی نرخی کالآی هاورده کراو ناتوانیت کیپرکی له گه ل کالآی هاورده کراو دا بکات. هه ریمی کوردستان وا پیده چیت ئه م پیناسانه ی سه ره وه ی له سه ر بچه سپیت، ئه وه تا وا کومه لگای کوردستانی خه ریکه ده بیته کومه لگایه کی مشه خور له هه ریمیکی کونترولکراو له لایه ن کومپانیا نه وتی یه بیانی یه کانه وه، که وا هه ریمی کوردستانیان وه کو کیلگه یه کی گه وره ی نه وتی چول له دانیشتانیان لا وایه.

2. نه خوشی هوئه ندی:

له هه فتاکانی سه ده ی رابردودا بریکی زوری گازی سروشتی له هه ریمی ده ریایی هوئه ندا دوزرایه وه که وا بوه سه رچاوه ی داهااتیکی زور بو ئه م ولاته، به

لام به پیچه وانه ی پېشبینی ئابوری ناسان، ئابوری هۆله ندى له جياتى گه شه كردن به ره و ليكچونه وه چو ئه ميش به شيوه يه كى سه ره كى به هوى به رزبونه وه ي به هاى دراوى هۆله ندى به م جوړه ش تيچونى به رهه مهينانى كالاى پيشه سازى هۆله ندى به رزبوه و كاريگه رى كرده سه ر به رزبونه وه ي نرخه كه شى له بازاره كانى جيهان به م جوړه كالاكان نه يانده توانى به شيوه ي پيشو كيپرکي له گه ل كالا بيانى يه كان بکه ن. به هوى به رزبونه وه ي به هاى دراوى هۆله نديش كالا بيانى يه هاورده كراوه كان نرخيان نزم بوه وه ئه مه ش فشارى خسته سه ر به رهه مه خوئى يه كان. ئابورى ناسان ئه م ديارده يه يان ناونا نه خوئى هۆله ندى. نه خوئى هۆله ندى به شيوه يه كى گشتى له هه مو ولاتانى به رهه مهينه رى پترول به ديده كرئت، ولاته ديمكراسى يه كانى ليده رچيټ وه كو نه رويجو كه نه دا بو نمونه، ئه مه ش به هوى سياسه تيكي پترولى دروست. نه رويج بو نمونه كه وا سئ يه م هه نارده كه رى نه وته له جيهاندا پاش روسياو سه عوديه، به لام داهاتى نه وتى خوئى ده خاته سندوقيكى پاشه كه وتى تايبه ته وه بو نه وه كانى داهاتو به م جوړه ش تيكه لئى ئابورى به رهه مهينانى ولاتى ناكات بويه ش ئابورى يه كه ي ته ندرسته. ديارده ي نه خوئى هۆله ندى به شيوه يه كى زور چر له هه ريمي كوردستاندا به ديده كرئت ئه وه تا به رهه مه كشتوكالى هه ريم به هوى به رزبونه وه ي نرخه كه ي تواناى كيپرکي ي له گه ل به رهه مه كشتوكالى هه رزانى هاورده كراو نه ماوه ئه مه ش زياتر به هوى به رزبونه وه به هاى گوړينه وه ي دراوى عيراقى. باسى پيشه سازى هه ريميش ناكه م چونكه ئه گه ر كه رتيكى له م جوړه به شيوه يه كى ساده پيشتر هه بوبيټ، وه كو به رهه مه ي جلوبه رگو ئامپري كاره بابى سه ره تايى، ئه وا ئيستتا به ته واوه تى دارماوه. بازاړى كاريش له هه ريمدا توشى شيوانيكى ته واو بوه چونكه كه رتى گشتى به هوى به رزبونه وه ي موچه وه بوته نانده رى سه ره كى هاولاتيان دياريشه كه وا ئه م كه رته كه رتيكى نابيه رهه مهينه رى مشه خوړه. هاولاتيانى كوردستان به ناچارى وه بو مه رامى سياسى كراونه ته به كاربه رو مشه خوړ به م شيوه يه ش روبه روى چاره نوسيكى ناديار بونه ته وه.

هه ردو ديارده ي ولاتى مشه خوړو نه خوئى هۆله ندى ئه گه ر بيتو سيستمى سياسى ولات سه قامگير نه بيت وه گه ل له ژير سيستمى ديمكراسى راسته قينه دا چاره نوسى خوئى ديارى نه كات، بوئان هه يه ببنه سه رچاوه ي ئازاوه و شه رو هه ژاريو كاولكارى هه روه كو له خواره وه له نمونه ي نايجيرياو جه زائير ده بيبنين.

1. نايجيريا: هه ژارى له ده وئله مه نديدا

نايجيريا گه وره ترين به رهه مهينه رى نه وته له كه رتى ئه فريقادا وه ئه ندامى ريكخراوى ئوپيكه كه چى به پي ي ئاماره كان ديارده ي هه ژارى له م ولاته دا سال به سال زياتر په ره ده سينئت، به جوړيك كه وا ئه مرؤ 50% ي

دانیشتوانی ئه م ولاته ناچارن پوژانه به که متر له یه ک دولار بزین، که چی له سه رده می پیش هه ناردده کردنی نه وت ئه م ریژه یه نه ده گه یشته 35%، به رهه می کشتوکالی ئه م ولاته ش که وا ئیستا به شی پیداوویستی خومالی ناکات بیشتتر 80% ی سه رچاوه ی داهاتی دراوی ده ره کی ولاتی پیکده هیئا، چونکه وه کو یه کییک له ده رئه نجامه کانی نه خوشی هوئه ندی به رهه می کشتوکال له م ولاته دا داته پیوه وه کو هه رییمی کوردستان. ئابوری نایجیریا له سه ره تایی شه سته کانی سه ده ی رابردو ته نها به ریژه ی 11% پشتی به داهاتی هه ناردده کردنی نه وت ده به ست ئه مپروئه م ریژه یه گه یشتوته 99%، ئه م ریژه یه ش هه رچه نده ئاماری پیویست نی یه له هه رییمی کوردستاندا به لام دلنیام ریژه که ئیستا له وه ی نایجیریا که متر نه بیته، چونکه نه مزانیوه داهاتی هه رییم جگه له نه وت بونی هه بیته مه گه ر هه ناردده کردنی مه رومالات نه بیته بو ولاتانی دراوسی ئه مه ش شایانی باس کردن نی یه، که چی کوردستان تا کۆتایی هه فتاکانیش به رهه می کشتوکالی له خوی زیاد بو ناشتوانین بلین هه موی به هوئی پرۆسه ی شه ره وه بوه چونکه ولاتانی وه کو ئه لمانیاو یابانو کۆریا له ماوه ی چه ند سالیکی که مدا خویان له ئاسه واره کانی شه ری جیهانی دووه م ده رباز کرد که چی ئه وا دوو ده یه به سه ر کاولکردنی کوردستاندا تیپه ری. له گه ل به رزبونه وه ی داهاتی نه وتیش له نایجیریا راده ی گه نده لیش به رزبوه وه به جوریک که وا ریژه که ی مه گه ر ئه مپروئه ته نها له عیراقداه به رزتر بیته چونکه عیراق به پی ی ئاماره کانی ترانسپه ریسی ئینته رناسیونال پاش سوئمالو ئه فغانستانو میانمارو سودان پینجه م گه نده لترین ولاته له جیهاندا هه رییمی کوردستانیش ده بیته هیشتا له عیراق گه نده لتر بیته چونکه به لایه نی که مه وه له عیراق تا ئیستا چه ند لیپرسراوی حکومی له سه ر گه نده لی راپیچی دادگاو حوکمدراون نه مزانیوه له هه رییمی کوردستاندا کاری له م جوره کرابیته. داهاتی نه وتی نایجیریا ریژه یه کی که می نه بیته هه ره موی له زه لکاوی گه نده لی یه وه نقوم ده بیته. به مجوره ش ریژه ی نادادپه روه ری له دابه ش کردنی داهاتدا له نایجیریا به پی پیوه ری **GINI INDEX** یه کییکه له به رزترین ریژه کان له جیهان. له م باوه ره شم ئه گه ر ئاماری بی لایه ن بکریت به میتودی **GINI** ئه وا ریژه ی نادادپه روه ری له دابه شکردنی داهاتی کوردستاندا له وانه یه له نایجیریاش به رزتر بیته. له لایه نی سیاسیسه وه ئه گه ر لییره و له وی ناره زایی دژ به حکومه ت رپودات ئه وا حکومه تی نایجیریا یا په نا ده باته به ر به رتیلخوار کردنی سه رکرده کانی ئوپوزیسیون، یا ئه وه تا له ریگه ی هیزه وه به ره نگاری یان ده بیته وه ئه مانه ش به شیکن له پیناسه کانی ولاتی مشه خوره هه روه کوله سه ره وه باسی لیوه کرا. ئه وه ی په یوه ندی به ژینگه ی ئه م ولاته شه وه هه بیته، ئه وا کۆمپانیا بیانی یه کان به هوئی چاودیری نه کردنی مه رجه کانی پاراستنی ژینگه ناوچه کانی به رهه مهینانی نه وتیان له م ولاته کردوته زه

لکاوئیکی نه وت، به رهه می کشتوکالیو ته ندروستی دانیشتونیان خستوته مه ترسی یه وه، هه مان ئه م دیاردانه ش وا ئیستا له ناوچه نه وتی یه کانی گه رمیان سه رهه لده ده ن که وا ژماره یه ک گوند ترسی چۆلبونیان له سه ره .

2. جه زائیر: کینگه ی نه وتو خوین

جه زائیر یه کیکه له ولاته هه ره ده وله مه نده کانی جیهان به سه رچاوه کانی نه وتو گاز به جوړیک که وا ئه م ولاته ئه مرو شه شه مین گه وره ترین به رهه مهینه ری گازه له جیهاندا وه رۆژانه ش زیاتر له 2.2 ملیون به رمیل نه وت به رهه م دینیت که وا سه رچاوه ی داهاتیکی له راده به ده ر زوره به هه ر پیوه ریکی لوجیک وه ریگریته ده بوایه ئه مرو بباویه سه رچاوه ی خو شگوزه رانیو سه قامگیریو پیشکه وتن له م ولاته دا که چی ده رنه نجامه که ی پیچه وانه یه ئه میش به هو ی سیستمی سیاسی ئه م ولاته. هه ر یه کسه ر پاش رزگار بونی جه زائیر له ده ست داگیکه ری کولونیاالی فه ره نسی، سه رکرده کانی به ره ی رزگار یخوازی جه زائیر بونه چینیکی ده سه لاتداری مشه خو ر ده ستیان گرت به سه ر داهاتی پترولی ئه م ولاته کردیانه ئامرازیک بو پته وکردنی ده سه لاتی سیاسی خو یان دور له چاودی ری داموده زگا گشتی یه کان به جوړیک ئه مرو ش به ته واوه تی نازانریت داهاتی پترولی ئه م ولاته چه نده و ده چیته گیرفانی کیوه، له شیوه ی هه ری می کوردستان. ئه م چینه مشه خو ره ده سه لاتداره نه ک هه ر له چینیکی شو ر شگیره نه ته وه په رسته وه بونه به ره یه کی دژ به گه ل، به لکو له نیو خو شیاندا دابه شبون به سه ر چه ند بالو گروپو تایفه و بنه ماله دا که وتنه پلانگپرانو به ربه ره کانی کردنی یه کتر له سه ر ده سه لاتو داهات. نادادپه روه ریش له دابه شکردنی داهاتی پترولدا بوه ته یه کیکه له خاسله ته سه ره کی یه کانی ئه م ولاته به جوړیک که وا 5% ی دانیشتون (چین ی ده سه لاتداری هاوپه یمانه کانیان) زیاتر 55% ی داهاتی ئه م ولاته بوخو یان قورخ ده که ن پاشماوه که شی بو 95% تر. چین ی ده سه لاتدار به و هو یه وه که وا ته نها له به رژه وه ندی خو ی کار ده کات، که رتی به رهه مهینانی پیشه سازبو کشتوکالی ئه م ولاته ی له کورترین ماوه دا کاول کرد. له سه ره تای هه فتاکانی سه ده ی رابردودا به رهه می کشتوکالی ئه م ولاته زیاتر له 70% بی داویستی ناوخوی دابین ده کرد، که چی ئیستا نزیکه ی 80% ی ئه م بی داویستی یه له ده ره وه هاورده ده کریت، ریژه ی دانیشتوانی کریکار له بواری کشتوکالدا له 57% دابه زیوه بو 18% به هو ی لاوازی که رتی پیشه سازیش به شی هه ره زوری جوتیاران رو یان له شاره کان کردوه بونه ته بارسه نگی یه ک له سه ر بازاری کارکردنو خزمه تگوزاری یه بنه ره تی یه کانو که رتی نیشته جیبون. کاتی له سالانی هه شتاکانی رابردودا نرخی نه وت به شیوه یه کی به رچاوه دابه زی حکومت روی کرده قه رزی ده ره کی بو دابینکردنی دراوی ده ره کی پیویست بو هاورده کردنی خو راک، به لام له به رنه وه ی داهاتی پترول به شی دانه وه ی قه رزه کانو سوده

که ی نه ده کرد هه ژاری په ره ی سه ند. لیږه وه ئیسلامی یه کان هاتنه سه ر هیډ له پښتو پښتو خپرخواوه خپرخواوه یه کانیه وه به پالپشتی دارایی ده ره کیو ژماره یه ک له گه وره بازرگانانې ناوڅوکه وا به هیوای گورینی سیستمی سیاسی بون بو جیگرتنه وه ی چینی مشه خوږ. ده سه لاتی سیاسیش په یتا په یتا له چاوی زورینه ی خه لکا شه رعی یه تی خوڅی له ده ستدا له ده ره نجامیشدا له خولی یه که می هه لېژاردنه کانی په رله مانی سالی 1991 به ره ی ئینقازی ئیسلامی زیاتر له 47% ی ده نگه کانی به ده ستهینا هه رچه نده زوربه ی هه ره زوری ته م ده نگانه لایه نگرې ئایدولوجیای ئیسلامی سیاسی نه بون به لام له پښتو ده نگدانان به ئیسلامی یه کان هه ولیناندا توله له چینی ده سه لاتدار بکه نه وه. چینی ده سه لاتدار پاش دلنیا بونیان له بردنه وه ی ئیسلامی یه کان، له پښتو سوپاوه پېش ته نجامدانی خولی دووه می هه لېژاردن کوده تایه کیان ته نجامدا. به پای زوربه ی چاودپیرانی سیاسی کوده تاکه ی سوپا په یوه ندی به و پروژو یاسیه نوڅی یه ی نه وتو گاز هه بو که وا به ره ی ئینقاز ده یووست ده نگی بو بدات به م جوړه ش به رزه وه ندی سودمه ندانی ناوه خوڅو ده ره کی له سامانی نه وتو گازی ته م ولاته ده که وته مه ترسی یه وه. ته م کوده تایه هه ر هوکاریکی هه بوبیت چینی ده سه لاتدار ی به یه کجاری له گه ل جیا کرده وه ولاتیشی خسته گیزاوویکی خویناوی یه وه که وا تا راده یه ک ئیستاش هه ر به رده وانه. ته گه م رجه کانی جه زائیر هه روه کوله سه ره وه باسکرا له گه ل مه رجه کانی هه ریمی کوردستان له سه ره تای نه وه ده کانی رابردوه وه، واته پاش راونانی هیزه کانی به عس له لایه ن جه ماوه ره وه به راورد بکه ین، ته وا له یه کچونیکې زور به دیده کریت. له هه ریمی کوردستانیش سه رکرده کانی پېشوی به ره ی رزگاربخوازی گه لی کوردستان پاش رزگار بونی کوردستان بونه چینیکې مشه خوڅی ده سه لاتدار دژ به زورینه ی گه ل، زوربه ی هه ره زوری داهاتی هه رییمان بو خویمان قورخ کرده، ده ره نجامه که شی به هه مان شیوه دارمانی که رتی به رهه مهینانو نادادپه روه ری یه له بواری دابه شکردنی داهاتدا، چینی ده سه لاتدار ی هه ریمی کوردستانیش له شیوه ی ته وه ی جه زائیر له چاوی زورینه ی خه لکدا شه رعی یه تی خوڅی له ده ستداوه هاوالاتیانیش له گه رانن به دوا ی هه لی توله سه ندنه وه لی یان هه روه کوله هه لېژاردنه کانی په رله مانی هه رییم له 25.7.2009 بینیمان که وا ریژه ده نگیکی زور بو بزوتنه وه ی گوران چون هه رچه نده ته م بزوتنه وه یه نه ئایدولوجیایه کی هه یه و نه فه لسه فه یه کی سیاسی تاییه ت به خوڅی، خاوه نی رابردویه کی سیاسی سه رکه وتوش نی یه تاکو ده نگده ران دیسان ده نگی پېیده ن، که واته ده نگده ران له شیوه ی ده نگدانه که ی جه زائیر به شیوه یه کی گشتی ویستیان توله له ده سه لات بکه نه وه. خوڅبه ختانه ریژه ی توندو تیژی له هه ریمی کوردستان نه گه یشته ته وه ی جه زائیر ته میش به هوڅی ئاگاداری سیاسی هاوالاتیانو سروشتی ئاشتیخوازانو ی گه لی کوردستان، هه رچه نده به شیک له ده سه لات له لایه ن خوڅیه وه توندوتیژی دژ به هیزه کانی ئوپوزیسیون به کار هیینا. قورخکردنی ده سه لاتی سیاسی له هه

ریمی کوردستان وه پالپشتی ده ره کی له م ده سه لاته له شیوه ی جه زائیر په بیه ندی به سامانی نه وتو گازی کوردستانه وه هه یه چونکه ده سه لاتی سیاسی لیږه دا ده کریته ئامرازئ بو ده سته سه راگرتنی ئه م سامانه زه به لاهه ی کوردستان که وا هه رچی دزو مافیای ناوځوو ده ره کی هه یه بوسه ی بو داناوه ته وه. هه ر ده شیئ وابیت مه گه ر ئه م هه مو شه رو خوینریشی بیه هه ر شینیک نه بو بو هه ریسه که!

drkamalsaidqadir@gmx.at

سه رچاوه کان:

1. <http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/ross/paper.pdf>
2. <http://www.svt.ntnu.no/iso/ragnar.torvik/bardhanjde.pdf>
3. http://chenry.webhost.utexas.edu/public_html/Algeria_Agonyes.pdf
4. <http://www.undp-povertycentre.org/pub/IPCWorkingPaper10.pdf>
5. http://www.cleantrade.org/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/ct_academic_10-09.pdf
6. http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/ross/Bannon&Collier_chap.pdf
7. <http://www.nes.ru/english/about/10th-Anniversary/presentations/Sosunov.pdf>
8. <http://www.iie.com/publications/papers/subramanian0606.pdf>
9. <http://www3.hi.is/~gylfason/Dutch%20Disease%20Palgravex.pdf>
10. <http://www.columbia.edu/~xs23/catala/articles/2004/IMF%20Survey/IMF%20Survey%20English.pdf>

11. http://www.pbs.org/newshour/extra/teachers/lessonplans/world/conflict_diamonds_natural_resource_curse.pdf
12. http://web.mit.edu/rigobon/www/Robertos_Web_Page/Research_files/resourcecurse.pdf
13. http://www.cer.ethz.ch/research/wp_06_61.pdf
14. http://83.169.12.202/K_Direje.aspx?Jimare=994&Besh=Hewal&Cor=1
15. <http://www.awene.com/Direje.aspx?Babet=Hewal&jimare=7562>
16. <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/161.html>
17. http://www.leftbusinessobserver.com/Gini_supplement.html
18. <http://www.infoplease.com/ipa/A0908770.html>
19. <http://champagne-socialite.blogspot.com/2008/11/resource-curse-in-middle-eastern-oil.html>
20. <http://www2.ids.ac.uk/gdr/cfs/pdfs/PB34.pdf>
21. <http://www.crise.ox.ac.uk/pubs/workingpaper35.pdf>
22. <http://www.resourceinvestor.com/News/2009/12/Pages/Can-Iraq-escape-the-resource-curse.aspx>
23. http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2009/cpi_2009_table
24. <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/198/40112.html>

